

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10354

DEBTSEYLUNGEN

Judah Steinberg

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אידישע קלאסיקער-ביבליאטעק

פאר שול און פאלק

ארויסגעגעבען פון דער

פאלק שול ארגאניזאציע

פון

אידיש-נאציאנאלן ארבעטער פארבאנד

יהודה שטיינבערג

צוזאמענגעשטעלט, רעדאגירט און דערקלערט

פון

ש. שאפירא

ניו יארק, 1926

פארלאג „פאלק-שול“

228 East Broadway, New York

Copyright, 1926
Jewish National Workers' Alliance
New York

 490
ASTORIA PRESS
61 E. 4th St.
New York

דערקלערונג פון שול-קאמיטעט

מיט אַט דעם ביכל הויבט די „פּאַלק-שול אַרגאַניזאַציע פון אי-דיש-נאַציאָנאַלן אַרבעטער פאַרבאַנד“ אַן אַרױסגעבן אַ ביבליאָטעק פון די אידישע קלאַסיקער, װאָס זאָל דינען פאַר די העכערע קלאַסן אין די פּאַלק-שולן און פאַר כמעט אַלע קלאַסן אין די מוטל-שולן אַלס לױען-מאַטעריאַל פאַר אַן אַרױנפיר אין און שטודיום פון דער אידישער ליטעראַטור.

אַ צװױטע אויפגאַבע װילן מיר מיט דער ביבליאָטעק דער-פולן, װעלכע איז אפשר װיכטיקער און פון גרעסערער באַדױטונג פון דער ערשטער: מיר װילן מיט דער אויסגאַבע דערגענצן די דער-ציאונג, װאָס אונזערע שולן גיבן און מוט איר פאַריכטן אַ געװיסן חסרון, װאָס האָט גורם געװען, אַז דער ציל פון אונזערע שולן זאָל ניט אינגאַנצן דערגרייכט װערן.

אוינער פון די הויפט צילן פון אונזערע שולן איז, און דאַרף זיין, צובינדן דאָס קינד צום אידישן ספר, מאַכן אים פאַר אַ לױענער פון דער אידישער און העברעאישער ליטעראַטור. אין די אַלע יאָרן פון אונזער שול-טעטיקייט האָט זיך דאָס װײט ניט אױנגעגעבן. מיר שרױבן צו דעם פּאַקט צו דעם, װאָס מיר האָבן ניט צוגעװאוינט אונזערע קינדער צו לױענען פאַר זיך, הויפטזעכלאך איבער מאַנגל אין צוגענגלאַכן מאַטעריאַל. דער הויפט לױען-מאַטעריאַל פון דער אידי-שער ליטעראַטור אין די שולן איז נאָך אַלץ די כרעסטאָמאַטיע. די כרעסטאָמאַטיע איז אַבער אַ טעקסט-בוך, און כאַטש די קינדער לױע-נען מאַנכע זאַכן פון דער כרעסטאָמאַטיע אין דער הײם, טוען זיי דאָס הויפטזעכלאך אַלס צוגרױטונג צו דער שול-לעקציע און ניט כדי צו באַפרידיקן זייער נאַטורלאַכן דורשט צו לױענען. און װען די תקופה פון דער כרעסטאָמאַטיע איז פאַרענדיקט, האָבן די קינדער נאָך ניט דערוואָרבן די געװאוינהײט צו לױענען אידיש ניט װי אַ למוד, נאָר װי אַן עסטעמישן גענוס, װי אַ גײסטיקע באַפרידיקונג. אױך זױנען זייערע ידיעות אין אידיש און זייער באַקאַנטשאַפט מיטן אידישן לעבן, װאָס די ליטעראַטור שילדערט, צו באַשרענקט, זיי זאָלן קאַנען לױענען די אידישע קלאַסיקער מיט הנאָה. דער פּועל יוצא איז, אַז נאָך יאָרן פון אַרבעט צו דערציען אידישע

קינדער, וואס איינער פון די סמנים פון זייער אידישקייט זאל זיין א צוגעבונדנקייט צום געדרוקטן אידישן וואָרט, איז דער ציל ניט דערגרייכט.

אָט די ביבליאָטעק פון האַנטיקע, ניט צוגרויסקע, ביכלאך, וועל-כע וועלן אַנטהאַלטן די אינטערעסאַנטסטע און כאַראַקטעריסטישסטע זאַכן פון יעדן פון די אידישע קלאַסיקער, געדרוקט אין קלאַרן שריפט, מיט דערקלערונגן און אַפטייטשונגן פון ווערטער, אויסדרוקן און קולטור באַגריפן, וועלן, האַפן מיר, זיין אַ ווירקזאַמער מיטל אין די הענט פון לערער און עלטערן פאַר דעם צוועק פון צוגע-וואַינען דעם יונגן אידישן דור צו ליווענען די אידישע ליטעראַטור, פאַרינטערעסירן אים און אויך מעגלאַך מאַכן, פאַר אים צו ליווענען פאַר זיך אַלע שאַפער און שאַפונגן פון דער אידישער ליטעראַטור מיט הנאה, מיט גויסטיקן גענוס.

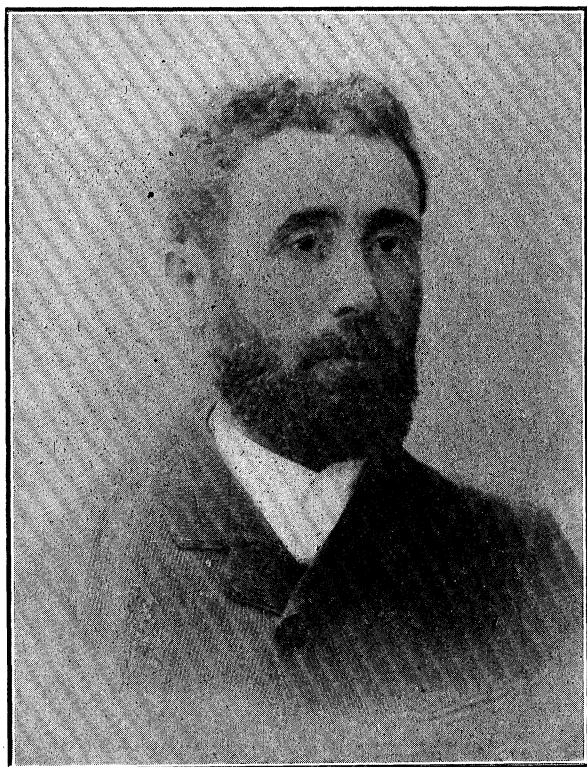
די ביבליאָטעק וועט באַשטיין פון אַרום צוואַנציק ביכלאך און אַרומנעמען אַלע באַדייטנדיקע אידישע שרייבער. די קומענדיקע צוויי-דרוי ביכלאך וועלן זיין אַן אַנטאָלאָגיע פון דער אידישער פּאָע-זיע אונטערן נאָמען „די אידישע פּאָעטן“. צוואַמענגעשטעלט און דער-קלערט פון חבר י. ענטוין.

מיר האַפן, אַז אונזערע שולן בפרט, די אַנדערע אידישע שולן און די אידישע עפנטלאַכקייט בכלל, וועלן טיילן אונזער מיינונג וועגן דעם נוצן פון דער ביבליאָטעק, וואָס מיר זוכן מיט איר צו ברענגן דער אידישער דערציאונג אין אַמעריקאַ.

צענטראַלער שול-קאָמיטעט,

פון דער

פּאָלק-שול אָרג. פון א. נ. א. ס

יהודה שטיינבערג

יהודה שטיינבערג

(וועגן זיין לעבן און שאפן).

יהודה שטיינבערג'ס לעבן און שאפן דערקלערן און מאַכן פאַרשטענדלאַך איינס דאָס אַנדערע נאָר צום טייל. זיין לעבן דערקלערט דעם מקור פון די טעמען, פון דעם מאַטעריאַל, וועלכן שטיינבערג האָט גענוצט פאַר זיינע שאַ-פונגן. זיינע נאַטור-שילדערונגן, זיינע דערציילונגן פון חסידישן לעבן, זיינע קינדער-מעשיות זיינען אַ רעזולטאַט פון זיין לעבן אין דער אומגעבונג פון דער שיינער בעסאַראַביער נאַטור, פון זיין דערצויגן ווערן אין אַ חסידיש הויז, פון זיין אָפּגעבן זיך מיט לערער'די דעם גרעסטן טייל פון זיין לעבן. דער טאָן און סטיל פון זיין שרייבן אָבער זיינען אַ קאָנ-טראַסט צו זיין לעבן. זיין טאָן און סטיל זיינען ווייך, צאַרט, פול מיט ליבע און לייכטן הומאָר, בעת זיין לעבן איז צום גרעסטן טייל געווען פונקט דער היפּוך.

געבאָרן געוואָרן איז שטיינבערג אין יאָר 1863 אין דעם קליינעם שטעטל ליפּקאני אין בעסאַראַביע. זיין פאָטער איז געווען אַ חסיד, אַ שטרענג פּרומער מענטש, און אים, נאַטיר-לאַך, געגעבן אַ טראַדיציאָנעלע אירישע דערציאונג. אָבער ניט שטענדיק איז שטיינבערג געווען אין חדר. צוזאַמען מיטן חדר האָט אַ גרויסן אָרט אין זיין קינדהייט פאַרנומען דער טייך פּרוט, לעבן וועלכן עס האָט זיך געפונען זיינע עלטערנס הויז, און די שיינע בערג, וואָס האָבן זיך געפונען לעבן טייך.

דאָ, ביים טייך, וואָס שניידט דורך די בעסאַראַבישע און רומענישע בערג, האָט שטיינבערג דערצויגן זיינע אויערן צו פאַרנעמען די מוזיק פונם ריטמישן פליסן פון די כוואַליעס און זיינע אויגן אויפצונעמען פיינע קאָליר-שאַטירונגן פון דעם וואַסער און דעם הימל, וואָס האָט זיך געשפיגלט אין אים. נאָכקומנדיק דעם פלוס פון טייך, איז אין אים אויך געבאָרן גע-

וואָרן די בענקשאַפט נאָך דער ווייטער אומבאקאנטער וועלט, וואוהין די כוואליעס טראָגן זיך אוועק. און ווען ער האָט אין זיין בענקשאַפט אויפגעהויבן זיינע אויגן, האָט ער איינגעזאפט די פראַכט פון די בערג, וואָס האָבן פאַרשטעלט פון אים אַ וועלט, וואָס האָט גערייצט מיט איר אומבאקאנטקייט.

אַט די שטימונג און בענקשאַפט האָבן אוראי אָפט שווער נעמאכט פאַר אים דאָס טרוקענע גמרא-לערנען, און ער האָט געזוכט צו שטיילן זיין בענקשאַפט מיט די שיינקייטן פון דער אנדה און די חסידישע וואונדער-מעשיות.

דער חדר און תורה-לערנען, די בעסאַראַבישע נאַטור מיט אירע בערג, פעלדער און טייכן, דאָס פאַטריאַרכאַלישע הויז און די רייכע אוצרות פון דער תלמוד'ישער און חסידישער לע-גענדע זיינען געווען די קוואַלן, פון וועלכע שטיינבערג האָט גע-טרונקן, געוועבט זיינע יוגנט-הלומות און געשעפט דעם מאַ-טעריאַל און די באַגייסטערונג פאַר זיינע שפעטערדיקע ליטע-ראַרישע שאַפונגן.

שפעטער האָט זיך פאַר שטיינבערגן געעפנט אויך אַן אַנ-דער רייכער קוואַל, דער קוואַל פון השכלה, פון פרייער וועלט-לאַכער בילדונג. כאַטש אין דער צייט פון זיין באַקאַנען זיך מיט דער השכלה איז ער שוין געווען אַ פאַרהייראַטער מאַן, איז ער אָבער פונדעסטוועגן נאָך געווען זייער יונג. און מיט דעם דורשט פון איינעם, וואָס האָט לאַנג געוואַנדערט אין אַ טרוקענער מדבר, האָט ער זיך אַ וואַרף געטאָן אויף דעם השכלה-קוואַל און געטרונקן פון אים מיט זיין כאַראַקטעריס-טישער התמדה. ער האָט דאָן אָנגעהויבן קוקן מיט די קריטי-שע השכלה-אויגן אויף זיין אייגן לעבן און דעם לעבן פון זיין סביבה. ער האָט אָבער אויסגעמיטן דעם געוויינלאַכן קאָנ-פליקט מיט זיין אַרומיקער חסידישער סביבה, דורך דעם וואָס ער האָט זיך דאָן באַזעצט אין אַ דאָרף און מיט דעם גרו, וואָס זיין ווייב האָט אים געבראַכט, האָט ער געעפנט אַ קראַם. דאָס האָט אים געגעבן אַ מעגלאַכקייט צו זיין זעלבסט-שמענדיק און לעבן לויט זיין באַגער.

לאנג, אבער, איז ער קיין קרעמער ניט געבליבן. די קראָם
האָט נאָנץ שנעל אויפגעגעסן דעם נדו, און שטיינבערג איז גע-
וואָרן אויס קרעמער. נאָר די קורצע צייט, וואָס ער האָט
פארבראַכט אין דאָרף, פירנדיק אַ רואיקן זעלבסטשטענדיקן
לעבן אין אַ נאַטור-רייכער סביבה, האָט געהאַט אַ גרויסע וויר-
קונג אויף זיין אַנטוויקלונג. ער האָט דורך דער צייט מיט
גרויס התמדה געלערנט מאַטעמאַטיק און נאַטור-וויסנשאַפט,
און דאָס צוזאַמען מיט דעם רואיקן דאָרפס-לעבן האָבן אָנגע-
הויבן וועקן דעם קינסטלער אין אים און רופן אים צו שאַ-
פונג.

נאָך דעם דורכפאַל מיט דער קראָם האָט ער זיך אומגע-
קערט אין זיין געבורטס-שטעטל אָרעם אין געלט, אָבער פול
מיט נייע חלומות און רעגונגן. אַ דאַנק אָבער אָט דאָס נייע אין
אים האָט ער זיך מער ניט געקאָנט צופאַסן צו דעם פריערדיקן
לעבן און עס האָט זיך אָנגעהויבן דער באַקאַנטער קאַמף, פון
יענער צייט, צווישן פאָטער און זון. שטיינבערג האָט זיך נאָך
זיין צוריקער קיין ליפּקאַני אָפּגעגעבען מיט לערערין, איז דער
פאָטער אַרומגעגאַנגן צווישן די עלטערן פון די תלמידים און
זיי געווארנט ניט צו לאָזן זייערע קינדער דערצויגן ווערן פון אַ
משכיל, אַן אפיקורס. געוויס איז דער פאָטער מיט זיינע
רדיפות אויסן געווען זיין קינד, דעם איידעלן יונגן מאַן, מחזיר
למוטב זיין, אומקערן אים צו דעם חסידיש-פרומען לעבן. דער
סוף אָבער איז געווען, אַז אין 1889 האָט שטיינבערג געמוזט
פאַרלאָזן זיין געבורטס-שטאָט, ווערנדיק אַ לערער אין דעם
שטעטל יעדיניץ, אויך אין בעסאַראַביע.

אומגעפער אין אָט דער צייט האָט ער אָנגעהויבן שרייבן
און געקומט אויף זיין ליטעראַרישער אַרבעט, ווי אויף אַן אויס-
לייזער, וואָס וועט אים מיט דער צייט באַפרייען פון לערערין
און אַרויספירן אין דער גרויסער ברייטער וועלט, נאָך וועלכער
ער האָט אזוי געבענקט.

אָבער אַ לאַנגע צייט האָט ער געשריבן לידער און משלים
אין אידיש און העברעאיש אָן דערפאַלג. מען האָט זיי אין

ערגעץ ניט געוואלט דרוקן. נאך איידער די אנטוישונג האָט באַוווּזן צו באַפעסטיקן זיך און אונטערגראָבן זיינע שאַפונגס-כחות, האָט דער פאַרלאַג „תּושיה“ אָנגענומען און אַרויסגע-געבן זיין בוך „בעיר ויער“— „אין שטאָט און אין דאָרף“— וואָס האָט מאַמענטאַל געמאַכט אַ געוואַלטיקן איינדרוק. פּרץ, לעווינסקי און אַנדערע אידישע און העברעאישע שרייבער האָבן אין זייערע קריטיקן דאָס ווערק אויפגענומען מיט באַ-נייסטערונג.

אָט דער ערשטער דערפאַלג האָט אויפגעפנט דעם פאַר-האַלטענעם שטראָם פון שטיינבערגס טאַלאַנט און כאַטש ער איז שוין דאָן געווען קראַנק, האָט ער אָנגעהויבן שרייבן אַ סך און פון אַ פאַרשידנאַרטיקן כאַראַקטער.

אַ קורצע צייט נאָך דער דערשיינונג פון „בעיר ויער“ איז דערשינען זיין ערשט בוך קינדער-מעשיות אונטערן נאָמען „שיחות ילדים“— „קינדער שמועסן“.

אין יאָר 1897 ווערט שטיינבערג אַרויסגערופן קיין ליאַווע אַלס לערער. זיין מאַטעריעלע לאַגע ווערט דאָ פיל בעסער. ער געפינט מער פרייע צייט, און קראַנקערהייט, ליידנדיק פון אַ מאַנגקראַנקערהייט, גיט ער אָפּ זייער פיל צייט און ענערגי זיין ליטעראַרישן שאַפן. ער שרייבט און פאַרעפנטלאַכט צענדליקער דערציילונגן, קינדער-מעשיות, לעגענדן און שפּע-טער אויך טעקסט-ביכער און כרעסטאָמאַטיעס פאַר דער העב-ריאַישער שול. אָבער אָט די אַלע ליטעראַרישע אַרבעטן גיבן אים ניט די מאַטעריעלע מעגליכקייט אויפצוגעבן לערעריי און זיך אָפּגעבן בלוזי מיט ליטעראַטור. זיין באַגער און האַפּנונג זיך אַרויסצורייסן פון קליינעם שטעטל, וואו ער האָט פאַר-בראַכט אַלע יאָרן, און ווידמען זיך אינגאַנצן דער ליטעראַטור, איז נישט פאַרווירקלאַכט געוואָרן ביזן יאָר 1905, ווען ער איז געוואָרן דער קאָרעספּאַנדענט פון דער ניו יאָרקער „וואַר-הייט“ און זיך באַזעצט אין ארעם. זיין קראַנקערהייט איז שוין אָבער דאָן געווען שטאַרק אַנטוויקלט און אין צוויי יאָר שפּע-טער, אין ווונטער פון יאָר 1907 (ז' אדר תרס"ח) איז ער

געשטאָרבן פון אַ קאַנסער איידער ער האָט דערגרייכט דעם
עלטער פון פיר און פערציק יאָר.

אַט אזוי האָט געלעבט און איז געשטאָרבן יהודה שטיינ-
בערג, וועלכער האָט געהאָלפן שאַפן די נייע העברייאישע און
די אירישע ליטעראַטור.

שטיינבערג האָט געשריבן אויף אונזערע ביידע שפראַכן
און האָט בייגעטראָגן עפעס אייגנס צו יעדן פון די צוויי
שפראַמען, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס דער אירישער שאַ-
פונגס-גייסט.

העברייאיש איז געווען די שפראַך, אין וועלכער שטיינ-
בערג האָט אָנגעהויבן זיין ליטעראַרישן שאַפן און זיין גרעסטן
בייטראָג האָט ער געגעבן דער העברייאישער ליטעראַטור. ער
האָט אָנגעהויבן שרייבן, ווען די נייע העברייאישע ליטעראַטור
איז נאָך געווען זייער יונג, מליצה'דיק און משכליש-טענדענץ-
ציען. דער אינגערער דור העברייאישע דיכטער, וואָס האָט
אַריינגעטראָגן אין דער העברייאישער ליטעראַטור דעם נייעם,
רייז-קינסטלערישן טאָן און שילדערונג פון אירישן לעבן אין אַ
רעאַלער, לעבעדיקער שפראַך, האָט דאָן ערשט אָנגעהויבן זיך
באַווייזן. שטיינבערג איז געווען איינער פון זיי, זיכער דער
חשוב'סטער און אָנגעזעענסטער, און ביז היינט איז ער אין דער
העברייאישער ליטעראַטור געבליבן דער קלאַסיקער פון דער
קורצער דערציילונג. זיינע שאַפונגן אויף דעם געביט צייכנען
זיך אויס מיט זייער קלאַרער, זאפטיקער שפראַך, מיט דעם
צארטן לירישן סטיל און, וואָס איז אַם וויכטיקסטן, מיט זייער
אינהאַלט און כאַראַקטער שילדערונג.

די הויפט און כאַראַקטעריסטישסטע טעמע פון יהודה
שטיינבערג'ס דערציילונגן איז דאָס אירישע פאַמיליען-לעבן.
אין די דאָזיקע שילדערונגן איז זיין אויג באַזונדערס אָפן אויף-
צוכאַפן די שיינע אירישע מרות : צניעות, תמימות, רחמנות.
די נשמה יתירה, דאָס שענערע און בעסערע, דאָס יום-טובדיקע
אין דעם מענטשן אינטערעסירט אים אַם שטאַרקסטן, דאָס
באַמערקט ער אַם מייסטן.

זיינע דערציילונגן זיינען אָבער ניט קיין דרשות, ער פּרע-

דינט ניט קיין מאַראַל. ניט דאָס איז אים וויכטיק. וויכטיק איז אים דער מענטש. יעדער העלד פון זיינע דערציילונגן איז אַ כאַראַקטער מיט בלוט און פלייש. אים אינטערעסירט אין מענטשן ניט בלויז זיינע מעשים און די אויסערלאַכע אור-זאכן, נאָר אויך די אינערלאַכע, דאָס טיפּערע, דאָס נשמהדיקע. ער פאַרזעט אויך ניט די שלעכטע זייטן פון מענטשן. בירע ווערן איינס — דאָס לעבן, דער מענטש מיט זיינע מאַמענטן פון טהרה און מאַמענטן פון טומאה.

שטיינבערג האָט זיינע פאַרשוינן ליב. זייערע שוואַכע זייטן פאַרלאַכט ער ניט, נאָר איז זיך מצער איבער זיי. זיין צאָרט לירישער טאָן באַקומט אַ באַגלייט-מאָטיוו פון לייכטער, קלוגער סאַטירע, ווען ער שטויסט זיך אָן אויף התנהגותן פון זיינע העלדן, וואָס געפֿעלן אים ניט, ווען זייערע מעשים שטעלן אין שאַטן די שיינע מדות, וואָס ער זוכט און פאַדערט אין מענטשן.

די צווייטע טעמע אין זיין העברייאישן שאַפן איז — חסידות. זיינע חסידישע דערציילונגן זיינען קלאַסיש. צוזא-מען מיט פּרעזן און בערדיטשעווסקין האָט ער פאַראייביגט דעם חסידיות אין דער ליטעראַטור. ער אונטערשיידט זיך אָבער פון פּרעזן און בערדיטשעווסקין מיט דעם, וואָס אים האָט מיט-געריסן ניט דער חסידיות, נאָר דאָס חסידישע לעבן, דער חסיד. זיינע חסידישע העלדן זיינען ניט קיין אויסגעטראַכטע פאַר-שוינען, וואָס ריידן חסידיש, וואָס דערציילן חסידישע מעשיות, נאָר מענטשן, וועמעס לעבן דריקט זיך אויס אין דער פאַרם און סביבה, וואָס דער חסידיות האָט געשאַפן. אין שפּראַך, סטיל און כאַראַקטער-שילדערונג שטייען זיינע חסידישע מעשיות נאָך העכער פון זיינע אַנדערע דערציילונגן.

איינצארטיק איז אויך שטיינבערגס שילדערונג פון דער נאַטור און דער אופן, ווי ער ברענגט זי אַרײַן אין אידישן לעבן. שטיינבערג האָט אין העברייאיש אַ בוך „בעיר וביער“ („אין שטאָט און דאָרף“) געווידמעט אויסשליסלאַך צו נאַטור-שילדערונגן. נאָר שטיינבערג האָט זיך ניט באַנונגט מיט שיל-

דערן די נאטור, וועלכע ער האָט אזוי ליב געהאט. ער האָט אויך געזוכט ארויסצובריינגן די באציאונג צו דער נאטור מצד זיינען פארשווינען. אַז ער געפינט אַזאַ באציאונג ביי זיינע העלדן און שילדערט זי מיט ליבע. אמת, אָט די באציאונג איז ניט דירעקט צו דער נאטור. דאָס פרויט זיך דער איד ניט מיט פּרילינג, נאָר מיט פּסח, איז אומעטיק ניט איבערן אַנקומען פון הערבסט, נאָר ווייל מיט די הושענות ענדיקן זיך די ימים טובים, וואָס האָבן אריינגעבראכט א ביסל פרייד און הייליקייט אין לעבן. שטיינבערג ברענגט אָבער ארויס די ווירקונג פון פּרי-לינג און הערבסט אויפ'ן אידענס געמיט, צי ער ווייסט עס צי ניט.

אָבער דער גרעסטער פארדינסט שטיינבערג'ס אין דער העברייאישער ליטעראטור זיינען זיינע קינדער-מעשיות. אויף דעם געביט פון קינדער ליטעראטור איז ער געווען דער ערשטער און האָט נאָך ביז היינט, קנאַפע צוואַנציק יאָר נאָך זיין טויט, צו זיך קיין גלויבן ניט.

אין דער אידישער, ווי אין דער העברייאישער ליטעראטור, זיינען פאַר שטיינבערגן און נאָך אים געווען שרייבער, וואָס האָבן געשריבן וועגן און פון דעם לעבן פון אידישן קינד, אָבער שאַפן פאַר אידישע קינדער איז שטיינבערג געווען דער ער-שטער און אין באדייטונג און פאַרנעם נאָך ביז איצט דער איינציקער.

זיינע קינדער-מעשיות צייכנען זיך אויס מיט דעם, וואָס זיי זיינען לויט די מאַטיוון—אַל-מענשלאַך, לויטן אינהאַלט— אידיש און אין פאַרם—לייכט און שפּאַנענדיק. דער פּראָדוקט פון א רייכער פּאַנטאַזיע און א צארטער ליבע צו קינדער. די אלע וויכטיקסטע יסודות פון גוטער קינדער-ליטעראטור. דאריבער טאַקע זיינען זיינע קינדער-מעשיות היינט-צו-טאָג אזוי ניי און פריש, שפּאַנענדיק אינטערעסאַנט, ווי מיט העכער צוואַנציק יאָר צוריק ווען זיי האָבן זיך אָנגעהויבן דרוקן אין „עולם קטן“.

פיר שיינע בענדלאַך פון אַט-די קינדער-מעשיות זיינען א טייל, א זייער רייכער און שיינער טייל, פון שטיינבערג'ס העב-

רייאישע שאפונגן, וואָס זיינען דערשינען אין יאָר תרע"ט אין פיר גרויסע און פיר קליינע בענד.

אין אידיש האָט שטיינבערג אָנגעהויבן שרייבן שפעטער און אויך אין סך-הכל געשריבן ווייניקער. דאָך וואָלטן זיינע אידישע כתבים אָנגעפילט אַרום דריי שיינע בענדער. אָבער אָט דאָס ביכל איז פאַרלוּפיק די ערשטע זאַמלונג פון שטיינ-בערגס אָריגינעל אידישע שאפונגן. ס'זיינען ביז איצט דערשינען אין אידיש א היבש ביסל איבערזעצונגן פון שטיינבערגס העברי-אישע כתבים, אָבער גאָר ניט פון זיין אָריגינעל-אידישן שאַפן. ס'וועט אָבער זיין אַ טעות צו מיינען, אַז דאָס איז דערפאַר, וואָס די אידישע שאפונגן שטיינבערגס שטייען אויף אַ ניד-ריקערער מדרגה, פאַרדינען ניט צו פאַרנעמען זאָז בכבוד'יקן אָרט אין דער אידישער ליטעראַטור, ווי זיינע העברייאישע שאפונגן פונגן פאַרנעמען אין דער העברייאישער. פון אָט דער קליינער זאַמלונג אַליין איז לייכט צו זען, אַז זיינע אידישע שאפונגן צייכענען זיך אויס כמעט מיט אַלע יענע אייגנשאַפטן, וואָס מיר האָבן אָנגעוויזן אַלס די כאַראַקטעריסטיק פון שטיינבערג דעם העברייאישן דיכטער, מיט דעם איינציגן אונטערשיד, וואָס זיין אידיש איז ניט אזוי פאַלירט און פאַרבן-רייך ווי זיין העב-רייאיש.

די אידישע, אזוי גוט ווי די העברייאישע שריפטן שטיינבערגס זיינען די פרוכט פון אַ גרויסן טאַלאַנט, וואָס האָט איינגעזאַפט אין זיך די שיינקייט פון דער נאַטור, די רייכקייט פון דער אידישער קולטור, אידישע לומדות; פון אַ מענטש מיט אַ פיין אויג צו באַאָבאַכטן און אַ טיפע, רייכע נשמה, אין וועלכער עס האָט זיך געלייטערט דאָס, וואָס דאָס אויג האָט אויפגענו-מען. און כאַטש דאָס לעבן, וואָס ער האָט געשילדערט, די טעג-דענצן, וועלכע ער האָט פאַרטראָטן—סיי וואָס איז שייך ליטע-ראַישער פאַרם, סיי וועלט-אַנשוואַונג—זיינען שוין ווייט פון אונז, וועט זיין שאַפן, אין אידיש ווי אין העברייאיש, דאָך לאַנג געלייענט ווערן מיט הנאה און באַגייסטערונג, איבער זייער אייגנאַרטיקייט, זייער קינסטלערישער עכטקייט.

ש. שאַפיראַ.

דער גאלדענער

(א מעשה, האלב אמת, האלב אויסגעטראכט, וואָס איז זיך פארלאפן
אין א שמעטל אָן א נאָמען).

א.

צוויי אַרעמע לייט

וויי אַרעמע לייט זיינען פרייטיק צו נאָכט
געזעסן אויפ'ן מעריב-באַנק, און האָבן
געווארט מען זאָל ענדיקן דאָס דאוונען,
וועט מען מן הסתם רופן אויף שבת.
איינער איז געגאַנגן אויף שטאַלצן,

און ס'קען זיין, ער איז טאַקע באמת געווען קרום אויף איין
פוס; דער צווייטער האָט געהאַט אַ שראם איבער'ן פנים,
איין אויג אַביסל גרעסער פונ'ם צווייטען; איין שפיץ באַרד
קירצער פון דער אַנדערער; און רכילות'ניקעס צווישן

מעריב (מיידיוו): די זייט, וואו די זון פארגייט. דאָס
חשוב'ע אַרט אין שול איז די מזרח וואנט. אַרעמע לייט זיצן
אבער ביי דער מעריב וואנט.

רופן אויף שבת: נעמען אן אורח אויף שבת פלעגט נע-
רעכנט ווערען פאר א גרויסער מצוה. יעדער איד, וואָס האָט
נאָר געקאָנט, פלעגט וועלן האבן אן אורח אויף שבת. פרעמדע
מענטשן פלעגן דאריבער קומען גלייך אין שול אריין און נאָכ'ן
דאוונען פלעגן שוין די בעלי בתים זיי איינלאָדן צו זיך אויף
שבת.

א שראָם: אַ סימן פון א וואונד, אַ שניט.
רכילות'ניקעס: באַריידער.

אַרעמע לייט האָבן געזאָגט, אז דאָס איז אים געבליבן א זכר פונ'ם ווייב. זי האָט אים אויסגעפליקט איין זייט באַרד. און איידער זי איז געקומען צו דער אַנדערער זייט. איז זי דערווייל געשטאַרבן. ביידע זיינען געזעסן ניט אַן גדלות, ווייל זיי האָבן געוואָרפן אַן אויג איבער דער קלויז, און האָבן געזען, אז מער קיין אַרעמע לייט זיינען ניטאָ. מען וועט זיך היינט רייסן איבער זיי! צוויי אַרעמע לייט אויף אַ קלויז מיט בעלי-בתים! און עס ווערט דערווייל אַ קלעראַכטס צו וועמען זיי קענען אריינפאלן.

— איך וואָלט מיר געוואונשן אַנצוקומען צו אַן אַרע-מאַן, — זאָגט דער מיט'ן שראַס איבער'ן פנים, — ווייל ביי אַן עושר, גאָט זאָל ניט שטראַפן פאר די רייד, תיכף נאָך דער המוציא, כאַפט מען אַראָפּ די קוילעטשן; די דינסט שניידט אַפּ שטיקלאַך קוילעטש אויף אַ מעצל. דער גאַנצער קוילעטש זייערער, מ'שטיינט געזאָגט, איז אויפ-געבלאָזן! פעדערן! ס'האָט קיין זעט ניט; אלע פון שמוב זיינען זאָט און גלויבן ניט, אַז עמעצער איז הונגעריק! כאַטש דו זעסט פאר דיר אַלדעס גוטס, גייסטו אוועק הונגעריק; ביי אַן אַרעמאַן, וואָס דו עסט שוין דאָרט — מיט אַ פּולן בויך גייסט דו אוועק.

— ביזט אַ אינגל, כאַטש דו האָסט שוין זוכה געווען אַ ווייב צו קבורה ברײנגן — שפעט אויס אים דער קרומער.

ביזע צינגער: מענטשן. וואָס האָבן ליב יענעם צו באַ-ריידן, צו ריידן שלעכטס.
גדלות (גאָדלעס): שטאַלץ. גרויסהאַלטעריי.
המוציא (האַמויצע): דאָס ערשטע שטיקל ברויט אַדער חלה, איבער וועלכן מען מאַכט אַ ברכה. די ברכה איבער ברויט הייסט המוציא.

ער האָט באַמט אויסגעוויזן ווי אַ אינגל קעגן קרומען :
יענער איז געווען אַ הויכער ברייט-פלייציקער, גערעדט
פון'ס בויך אַרויס, און האָט אויסגעוויזן 50 יאָר אלט ;
דער מיט'ן שראַם אַבער איז געווען אַ קליינס, אַ דאַרס,
גערעדט אויף אַ ביי-קול און האָט אויסגעוויזן פינף-זעקס
און דרייסיק יאָר אלט.

— איך וואָלט וועלן אַנקומען צו אַן עושר ! דאָס איז
אַ פאַלק, וואָס לייַדט אַ גאַנצע וואָך פון ליידיק-גיין — דער
טאַפּט עס אַ פרעמדן מענטשן, האָט עס ליב אויסצופּרעגן :
„פון וואַנען ? וואוהין ? וואָס הערט זיך נייעס ?“ און
נייעס — האָט עס ליב צו הערן פון אלצדינג, נאָר ניט
פון זיך.

— נו, איז וואָס ?

— איז דאָס, אז דו קאַנסט עסן און דערציילן, אז זיי
זאָלן אוועקלייגן די לעפל און האַלטן אָפּן מויל און אויערן.
און גאָט האָט זיי בייַדן דערהערט.

דער עולם — נאָכ'ן דאוונען — געביטן זיך מיט'ן
נוט-שבת — האָט מען זיך אַרומגעקוקט איבער'ן גאַנצן
מעריב : „נישטאָ קיין לייטעשער אורח — באַקלאַגט זיך
יעדער אין געדאַנקן — אז ניט קיין אַרץ-ישראל איד, צי
אַ סאַלדאַט פון די „פוימעניקעס“, צי אַ נשרף פון בריסק.

פוימעניקעס. געכאַפּטע. עס איז געווען אַמאַל אַן אייני-
פיר אין רוסלאַנד צו כאַפּן קליינע אידישע קינדער און זיי אויפ'ן
ציען אלס סאַלדאַטן. אַט די סאַלדאַטן רופט מען פוימעניקעס.

אַ נשרף (ניסרעף) : אַן אַפּגעברענטער. איינער, וואָס האָט
געליטן פון אַ פּיער. אַזאַ איינער פּלעגט אַרומוואַנדערן קלייבן
שטיצע זיך צו קענען צוריק איינאַרדנען.

צי א גר צדק, צי אן אייניקל — זאל כאַטש זיין אזוי גלאַט
אַ ליימעשער איד! ניין, ניטאָ!“ ווער עס קוקט נאָר אָן
דאָס פאַרל אויף דער באַנק, מאַכט אַוועק מיט דער נאָז;
„משטיינס געזאַנט, אויך מיר שבת־דיקע אורחים!“

אין ברירה! וואָס זאל מען טאָן? מען האָט פאַרנוצט
די אורחים, ווי זיי זיינען שוין. דער קרומער איז אויסגע-
פאלן צו יאמל מאַנופעקטורשטיק, א איד — אן עושר
דוקא, נאָר ער איז גראַד שלעפּעריק געווען; געכאַפט און
אַפגעגעסן, און ארויסגעלאָזט דעם אורח.

דער, מיט'ן שראַם איבער'ן פנים, איז אַנגעקומען צו
אן אַרעמאן — א נאמן ביי דער טאַקסע. געהאַט זיך דוקא
גענוג אַנצוועסן, אפילו געשלאַפן דאָרט, נאָר ער האָט
געליטן אן אומגליק: צי פאַרלאָרן, צי מען האָט ארויס-
גענומען פון דער קעשענע — אַ גאַנץ רובל מיט דרייסיק
קאַפיקעס! כמעט פון אַ גאַנצער וואַך צונויפגעקליבן. ער
ווייסט אפילו ניט וועמען חושד צו זיין, ווייל עס וואוינט
דאָרט אין שכנות אַ משרת פון אַ קלייט! „ווער ווייסט,
ווער פון זיי האָט זיך גע'סמ'ט מיט'ן „רובל דרייסיק?“

— ביזט ווערט איך זאל דיר געבן מיט מיין שטאַלץ
איבער'ן קאַפ! — מוסר'ט אים אין דער פרי דער קר-
מער — שלימזל איינער! אַנדערע נעמען עפעס צו פונ'ם
טיש, וואו זיי עסן, און ער לאָזט נאָך איבער! און מיינסט
עס אַרט מיך אזוי שטאַרק דיינס?! כאַפט דיך אַ רוח, א

נר צדק (גער צעדעק): א גוי, וואָס האָט אַנגענומען דעם
אידישן גלויבן אויס איבערצייגונג.
אן אייניקל: וואָס שטאַמט אָפּ פון באַקאַנטע
רביים.

אַ נאמן (נעמאָן): אַ באַגלויבטער. אַ קאַסירער.
שטאַלץ: קוליע.

צרה, א כאלעריע! פשוט, מיך ארט, פארוואס זאלן זיי זיך ווארגן דערמיט? בעסער שוין — אין וואסער פאר- לירן!

שבת אינדערפרי צו דער סעודה, איז יאסל מאנופעק-טורשטשיק אויסגערומט, אויסגעשלעפן פון א לאנגער ווינטער-נאכט. דאס איז געווען א איד אן עושר, גע- האט א גרויסע קלייט, אדער פינקטלאכער גערעדט, זיי ווייב האט געהאט א גרויסע קלייט. אין דער קלייט קאן מען אריין נאקעט און ארויסגיין אָנגעטאָן פון קאפּ ביז די פיס. איין חסרון נאָר, וואָס מען דאַרף דערפאַר געלט צאָלן. ער האָט אפילו אין דער וואָכן ליב אן אורח, ווייל פון דעם „פאלק“ הערט מען זיך אָן מעשיות פון דער גרוי- סער וועלט, פון יענער וועלט, וועלכע ער האָט נאָך אין זיין לעבן ניט געזען, אויסער וואָס איין מאָל אין חלום. זייט ער לעבט, איז ער נאָך פונם שמעטל ניט ארויסגעפאַרן; אפילו נאָך סחורה פאַרט „זי“. אין דער וואָכן, אַז ס'איז קיין פדיון ניטאָ, ליגט ער איבער ביי די שכנים-קלייטניקעס אויף די לאָדן; פארשלעפט זיי אַמאָל צו זיך, הערט פון זיי מעשיות; אַז ניט — דערציילט ער זיי; קיין מאַנגל אין מעשיות ליידט ער ניט: אַז עס לאָזן זיך אויס די, וואָס ער האָט געהערט — טראַכט ער אויס נייע; און אויס- געטראַכטס, דאַרף ער נאָר איינמאַל דערציילן — ווייזט זיך אים שוין ביים צווייטן מאָל אויס, אַז עס איז ניט קיין אויסגעטראַכטס... ער האָט עס אויף זיכער ערגעץ געהערט. דאָס איז געווען אַ שוואַכקייט פונם גאַנצן שמעטל כמעט: צו הערן וואונדערלאכע מעשיות; נאָר ביי אים האָט עס געגרייכט צו אַ קראַנקהייט, אַ ספּאַזמע. דאָס ווייב, פריי-

פדיון : לייזונג. אייננאמע פון מסחר.

דימשקע (דער „חצי-זכר“ פלעגט מען זי רופן) — פלעגט אפילו פיינט האָבן זיינע „פוסטע מעשיות, אויף וואָס די וועלט שטייט“; נאָר אז די מעשה פלעגט שמועסן פון גרויסע געלטן, פון א גרויסן געווינס, אָדער אַן אומגע- הייערע ירושה — פלעגט זי ווילד הנאה האָבן. זי פלעגט אויף כלומר'שט זיך זעצן ביים קעסטעלע ציילן דעם פדיון, נאָר מיט'ן אויער — געצויגן אַהין, אויפ'ן לאַדן, וואו עס פליען „טויזנטערס“, ווי פעדערן! און אז עס פלעגט דער- גרייכן צו נאָר גרויסע ציפערן, וואו זי האָט שוין קיין באַ- גריף, קיין השגה ניט — פלעגט זי זיך פארטראַכטן, און פילן דעם מעס, וואָס א מענטש פילט, ווען ער הויבט אַן אויפן געלעגער איינצודרעמלען, און פילט, אז ער הערט אויף צו פילן זיך.

שבת נאָכ'ן דאווענען, ביי דער סעודה, האָט זיך יאָסל גענומען צום אורח.

— פון וואָנען קומט אַ איד?
 — עמ, פון וואָנען קומט ניט אַ איד? פון דער וועלט!
 — וואָס הערט זיך עפעס נייעס אויף דער וועלט?
 — וואָס קען זיך הערן? מלחמות רק!
 — אזוי! . . . ווער מיט וועמען? וואו?
 — איטלאַכער מיט איטלאַכן! אומעטום. . . אמעריקא
 מיט קיטאי, מיט ענגל! . . . קיין ביקסן שוין ניט גע-
 דאַכט! מען שיסט גאנצע בערג און אינזלען!
 — אזוי! נו, און אידן? מכח פרנסה?
 — אידן — אודאי, אויף דער וועלט איז דאָ אַי אזוי,
 אי אזוי.

— עפעס דאָ גבירים? גרויסע, נאָר גרויסע גבירים

ענגל: ענגלאַנד. קיטאי: כינע.

אויף דער וועלט ?

— אויב עם איז דא ? — פרעגט איר ! פון ר' „אנטשל

דעם גאלדענעם“ האָט איר מסתמא געהערט !

— וואָס פאַר אַ ר' אַנטשל ? — פרעגט יאָסל, און לעגט

אָוועק דעם לעפל. פריידע שפארט אונטער דעם קאַפּ מיט

אין האַנט, קראַצט מיט אין עק לעפל אונטער'ן אויער

און שמעלט אויס אַ פאַר אויגן אויפ'ן אורח.

— ניט געהערט גאַר ?! — פארוואונדערט זיך דער

אורח, און ציילט געדיכטער די לעפל אין מויל אַריין —

טאַקע באמת ניט געהערט ?!

— אסור חזיר ! איך זאָג — ניין, הייסט עם — ניין !

דער אורח האָט זיי אָנגעקוקט פארוואונדערט ; עם

האָט זיך אויסגעוויזן, אז ער קאָן עם ניט גלויבן. . . ער האָט

זיך אָנגעהויבן צו איילן מיט די לעפל, גלייך ער דארף

משלים זיין צו אַ מספר, און ענדלאך האָט ער זיך אָפגע-

ווישט די וואַנצעס און גענומען דערציילן :

ר' „אנטשל דער גאלדענער“ איז אַ איד אַ גוואַלטיקער

פיליאַנער ! זיינע פערד שטייען אין אַ גאלדענער שטאַל

און טאַקע אַט איבער דער שטאַל רופט מען אים „דער גאַל-

דענער“. ער אליין זיצט אין אַ בורשטינען הויף ! קיין

לאַמפן איז ביי אים ניט איינגעפירט : ס'הענגט אין מיטן

שטוב אַ מין דימענט, איז פון אים שוין גענוג ליכטיק.

נאָך וואָס זשע זאָל אין אמת'ן אומזיסט אויסברענען קע-

אסור חזיר : פאַרבאָט ווי חזיר. אז אופן פון שווערן

זיך, פאַרזיכערן אַדער אַפלייקענען עפעס.

משלים (מאַשלים) זיין : דערענדיקן. דערגענצן.

מספר (מיספער) : אַ צאַל.

רָאָסִין אַלע נאַכט? ס'דאַך אָן אַמט'ער בל תשחית!
יאָסל מיט פּריידן ציען קוים דעם אַטעם פּון פּאַרוואָנ-
דערונג.

— נאָר דאָס איז נאָך גאָר ניט: אַ בעל צדקה איז
דאָס — אין לשער! איך האָב ניט לאַנג געגעסן ביי איר
שבת. . . מיני פּיש! מיני צימעסן! . . . אַך, ס'ברעכט
מוחות! און אז איך האָב אָפּגעגעסן, האָב איך געמוזט
מיטנעמען דעם גאַלדענעם לעפל, וואָס איך האָב געגעסן
מיט אים. . . „סמייטש, וואָס רעדט איר, — טענה איך, —
„ר' אַנטיש! איר זאָלט מיר געזונט זיין! ס'האַט דאָך
א פנים ווי גע'גנב'עט!“

— עט, — זאָגט ער, — אזוי איז ביי מיר דער מנהג:
„אָן אורח, אז ער עסט ביי מיר, מוז ער דעם לעפל מיט-
נעמען!“ איך האָב אים פּאַרקויפּט, און חתונה געמאַכט א
מידל!
„איי, איי, איי!“ — שמעלט יאָסל אויף מויל און
אויערן.

— דאָס איז נאָך ניט אין גאַנצן — דערציילט דער
קרומער, — אַט הערט ווייטער: ר' אַנטיש דער גאַלדע-
נער טוט אזוי פּיל חסדים אזוי פּיל צדקות, ניט נאָר מיט
אירן, נאָר אפילו מיט „עס-רב“ — אז ער איז באַשמעקט
און באַהאַנגן מיט אזוי פּיל מעדאלן, מיט אַרדערס, אז ער
האַט שוין ניט מער וואו אויפצוהענגען! . . . ממש — זיי

בל תשחית (באַל טאַשכעס): דו זאָלסט ניט פּאַרדאָרבן,
איבערפירן. איבערפירן עפעס, פּאַרשווערן איז ביי אירן אַז
עבירה. ווער עס טוט עס, איז עובר אויף דעם געבאָט פּון בל-
תשחית.

איז לשער (אייזן לשאָער): גאָר ניט אָפּצושאַצן, גאָר ניט
פּאַרצושטעלן זיך.

בייגן אים צו דער ערד — אָט די מעדאלן ! . . . און דער-
פאר טאַקע האָט ער אויפגעהערט מיט נדבות, כדי ער זאל
חס ושלום ווידער קיין מעדאל ניט באַקומען ! ער האָט
אומיסטן אָפגעלאָזט די הינט פון די קייטן, כדי עס זאל
שוין קיין אַרעמאָן ניט אריינקומען. . . ס'אָ מענטש אַבער,
וואָס קאָן פאַרט ניט לעבן אָן חסדים, אָן מעשים טובים,
און דאָ האָט דאָס ווייב, לאַ עלינו, זיך געפעלט ; קינדער
זיינען ניט געבליבן—איז ער געפאלן אויף אָן המצאה: אַנ-
געטאָן זיך אין שמאַטעס, און געלאָזט זיך אויף דער וועלט.
ער גייט אין די הייזער. זעט ער אָן אומגליקלאַכן, שענקט
ער א זשמעניע געלט און ווערט פארשוואונדן ; רופט אים,
א שטייגער, אָן אַרעמאָן אויף א וועטשערע, פארלירט ער
דאָרט אויף כלומר'שט א בייטעלע געלט ; גיט מען עס
אים אָפ, — לייקנט ער, ס'ניט מיינס ! אלא מאַכט מען א
שווייג, ווערט ביי אים פארצייכנט : דער אַרעמאָן, הייסט
עס, איז א גנב ; אלא מאַי רופט אים אן עושר און גיט
אים אַ גוטע וועטשערע, שרייבט ער אַהיים זיינע קאַנטאַרן,
אַז דעם און דעם זאל מען מאַכן אַ גרויסן קרעדיט. און
אזוי איז ער פול אומעטום, און קיינער ווייסט ניט !

— או-אָ ! ערשטוינען מאַן און ווייב ; וואָס אויף א
וועלט פארלויפט זיך ! יאָסל האָט זיך פארטראַכט : —
זאָגט זשע נאָר — כאַפט ער זיך אויף ווי פונ'ם שלאָף ;

לאַ עלינו (לוי אַליינו): נישט אויף אונז געזאָגט. ניט דאָ
געדאַכט.

המצאה (האמצאה): איינפאל.
זשמעניע: אַ הויפן. אַ פולע האנט.
אלא מאַי (עלע מאַי): אי וואָס. נאָר וואָס-זשע דען ?
עס טרעפט זיך.
קאַנטאַר: אַפּיס.

איר זאלט מיר געזונט זיין, איר האט דאך געגעסן שבת
ביי אים, קאנט איר ניט זאגן עפעס א סמן אין אים? ווי
א זאך מאכט זיך. . . מען קען וויסן? . . . אפשר קומט ער
צו אונז?

— ער האט א שראם איבער'ן פנים — פאלט דעם
קרומען איין פלוצלונג צו זאגן.

א גאנצן שבת האט יאסל געהאלטן אין איין
ריידן פון ר' „אנטשל דעם גאלדענעם!“ און זונטיק
אין דער פרי האט ער עס דערציילט ביי זיך פאר'ן
לאדן צווישן שכנים און זיינע משרתים. אודאי האט
ער עס שענער און פינקטלאכער פון דעם קרומען אורח
דערציילט: ער האט געזאגט פינקטלאך, וויפיל שיפן ער
פארמאגט אויפ'ן ים, וויפיל קיסרים עס זיינען אים שול-
דיק געלט, וויפיל טויזנטער דער קוטשער נעמט ביי אים
און נאך א סך, וואס דער קרומער האט אויסגעלאזן.
דעם סימן אויפ'ן פנים אבער האט ער קיינעם ניט איבער-
געגעבן, נאר — זיינע משרתים; „ווי א זאך מאכט זיך. . .
זאלן זיי וויסן. זיי זיינען דאך אין קלייט מער פון מיר!“

ב.

א טרויעריקער שבת און א פריילאכער זונטיק

יענער צווייטער ארעמאן האט פארבראכט א טרויער-
ריקן שבת. דערפאר איז דער „זונטיק אין דער פרי“ נאך
טרויעריקער געווען: דער פראסט איז גרויס, דער שניי איז
טיפ; ער איז כמעט בארוועס, די קאפאטע איז לעכערדיק;
דער ווינט בלאזט א צוג-לופט דורכ'ן האלז און די אויס-
געריבענע עלנבויגן און ער גייט אזוי איבער דער שטאט

אָפּמאַכן כאָטש צוריק דאָס פּאַרלױרענע „רובל-דרייסיק“.
איינגעצויגן, איינגעקאָרטשעט, געטריבן פון ווינט און

שניי—איז ער פּאַרבייגעגאַנגען פּאַרביי אַ גרויסער קלייט,
וואו ער האָט זיך, ניט ווילנדיק, אָפּגעשטעלט: עס הענגען
דאָרט טולופּעס (פעלצן) בערענע, וועלפענע, פּיזעס,
ביבער!

— אַך, דאַרף עס גוט זיין איינצואוויקלען זיך אין
אזעלכע ווייכעטשקע געדיכטע האָר! . . . ענגענג אַרום-
נעמען זיך! . . . אריינלייגן די הענט אין די אַרבל! . . . מעס
גן-עדן! כאָטש אויף אַ שעה. . . כאָטש אויף אַ פּערטל
שעה! . . . כאָטש פינף מינוט! . . .

עס פּאַלט אים אַיין אַ געדאַנק: „דאָס איז דאָ צו
פּאַרקויפּן! איך קאָן אריינגיין אַנמעסטן אַ טולופּ. . .
גלייכן זיך. . . דינגען זיך, און ניט אויסגלייכן זיך. . . דער-
וויל וועל איך זיך אַביסל דערוואַרעמען! ווער קאָן וויסן,
צי דאָרף איך באַמת קויפּן צי ניין! דאַרפּן — דאַרף איך
אודאי! וואָס דען? אַן אַנגעטאַנענער דאַרף אַ טולופּ?
אי, געלט? סיי ווי זאָגן די גבירים, אז די אַרעמע לייט
האַבן פּאַרבאַרגענע קניפּלאַך!“

דער פּלאַן געפּעלט אים, און ער גייט אריין; הייסט
זיך דערלאַנגן עפּס אַ גומן טולופּ.

משרתים ווינקן זיך איבער; קוים וואָס זיי האַלטן
זיך אַיין פון לאַכן. מען הויבט זיך אָן אריינלאַזן אין קלייט-
ווערטלאַך, זאָגן חכמות: אַ וואָס פּאַר אַ טולופּ וויל
כבודו? פון וואָס פּאַר אַ פּרייז מיינט מעלתו? טייל פּאַר

מעלתו (מאַלאַסוי): זיין הויכקייט. אַ טיטל פּאַר גאָר
חשוב'ע מענטשן.

שמעלצן מיט א ביסל דייטש: „האָט איר מינצע?“
נאָר „איצל דער קומי“ איז פאַרהילצערט געבליבן. ער
לויפט צו צום כעל-הכית, און רוימט אים איין אין אויער:
„קוקט נאָר אָן דעם אַרעמאָן! איר זעט זיין שראַם?“
— נו, איז וואָס? שוטה! — ענטפערט אים יענער,
ניט ווייניק פאַראַינטערעסירט. — אַ שראַם צו אַ שראַם
איז ניט גלייך!

— טאַקע ווייל אַ שראַם צו אַ שראַם איז ניט
גלייך, זאָג איך אייך דאָס, — ענטפערט יענער. — דער
אַרעמאָן האָט געגעסן שבת ביי מיין שכן, און האָט פאַר-
לירן אַ ביימעלע געלט!

יאָסל האָט זיך אויפגעכאַפּט פּוּנים אַרט, און האָט זיך
גענומען באַטראַכטן דעם אַרעמאָן: — נו, האָסטו עס
אפּשר געפונען? האָסטו עס אַפּגעגעבן?
— אַפּגעגעבן?! ניין!

— הולטאַי! — בייזערט זיך יאָסל שטילערהייט.
— וואָס רעדט איר, ר' יאָסל! איך וואָלט עס דען
געווען צוגענומען? איך ווייס ניט, וואָס הייסט אַ פּרעם-
דער גראַשן? נאָר פּשוט: ראשית, האָב איך איבערגע-
קלערט, פון וואַנען איז געדרונגן, אז ס'איז זיינס? איין
„רובל דרייסיק“ איז דאָ אויף דער וועלט? ! שנית, האָט
מיך טאַקע אַ פאַרדראַס גענומען, ווי טראַגט עס אַ איד
געלט כאַ זיך אום שבת?

— נו, פאַרפאלן! מאַך אַ שווייג! זאָל ער טראַכטן
אויף יענעס! ניי גיב אים אַ גוטן מולוף, און זאָג אַ
פרייז! . . פאַרשטייסט? עס איז קיין שום ספק ניט!

ער איז עס! . . .

משרתים הויבן אן דערלאנגן מולופעס. דער אַרעמאָן
מעסט אָן איינעם, וויקלט זיך אין אים אַיין, עס גלוסט אים
שוין ניט אויסצומאַן. ער פרעגט אויף דעם אַ מקח : יאַסל
מראַגט אים צו אַ בענקל : „ מיט דעם מקח וועלן מיר זיך
שוין אויסגלייכן, נאָר זייט אזוי גוט : איך דאַרף פּדיון
פאַרשרייבן. . . יעדן מיטן נאַמען. . . ווי הייסט מעלתו ?
— אַנטשל הייס איך, נאָר. . .

אַ שוידער איז יאַסלען איבערגעלאָפּן איבערן לייב :
„דאַס איז זיכער ער ; אַ כשר'ע מציאה אין שטוב אריין!“
ער קאַן זיך קיין אַרט ניט געפינען.
עס פאלט אים אַיין אַ געדאַנק : איר וואָלט אפשר דאָ
ביי אונז עפעס איבעררייבסן ? פרעגט ער דעם אַרעמאָן
מיט דרך-אַרץ.

— אַך, פאַרוואָס ניט ? — ענטפערט יענער פּריילא-
כער, — אבי איר וועט נאָר געבן ! געדאוונט האָב איך
שוין !

אויף יאַסעל'ס וואונק האָט מען אריינגעכאַפט אַ פּו-
דעלע סערדעלן, א לימינע מיט אַ פּרישע בולקע. ער האָט
אים אריינגעפירט אין זאַל אריין. פּריידע איז אקאַרשט
ניט צעזעצט געוואָרן : אַנגעטראַגן שניי אויף די „געוועק-
סעלטע פּאַלן !“ נאָר זי האָט געהאַלטן פּיסק ! זי ווייסט
אויך ווען צו שווייגן.

דער אַרעמאָן האָט זיך גאָר מחיה געווען ; אַ מייערער
איבערכייסן דאַס איז ! איין חסרון. . . נאָר, וואָס די לי-

מקח (מעקאד) : פּרייז.
פּאַל : די. געוועסעלטע פּאַלן זיינען הילצערנע דינן.
פּאַלירט מיט וואַקס.

מענע! . . . זויערס מאכט אפעמיט. . . און די בולקע איז א
ווייסע, א פרישע. . . האט גאר קיין זעט ניט! . . .

— וועט איר אפשר קויפן ביי מיר נאך מלבושים?
וואס איז — נאָר אַ טולופּ?

— איך האָב אַבער קיין געלט ניט!

— נישקשת, אייערס א קוויטל איז גענוג. . .

אנטשל, דער קבצן, איז אין פינף מינוט איבערגעטאָן,
אויסגעקליידט געוואָרן — גלייך אויף דאָס ניי איבערגע-
נייט! ער האָט זיך דערזען אין שפיגל, האָט ער געוואַלט
דאָס היטל אַראַפּכאַפּן, נאָר ער האָט, נעכאַך, לאַנג געזוכט
דעם דאַשעק און האָט אים ניט געטראָפּן אויף זיין אַרט.
ער האָט פאַרגעסן, אז מען האָט אים אָנגעטאַן אַ ביכער
מיצל אויפֿין קאַפּ.

די זאך, פאַרשטייט זיך, האָט מען דערווייל געהאַלטן
בסוד סודות: אזא זאך איז גלייכער, וואָס ווייניקער די
שטאַט וועט וויסן דערפֿון, נאָר די משרתים און די פיר
ווענט האָבן געוואוסט. נאָר, אַפּנים, אַט די פיר ווענט
האַבן ניט געהאַלטן קיין צונג, און באַלד איז דאָס גאַנצע
שטעטל געשטאַנען אַרום יאַסעל'ס קלייט, געוואַרט, גע-
צויגן זיך אויף די שפיץ נעגל, כאַטש אַ קוק כאַפּן אויף
דעם וואונדערלאַכן ר', „אַנטשל דעם גאַלדענעם“, וועלכער
פאַרט אַרום אויף דער וועלט פאַרשמעלט אין אַרעמע
קליידער, נאָר וועלכן די קעלט מיט דער נעץ האָבן גע-
צוואונגן ער זאָל זיך אויסגעבן פאַר יאַסעלע'ן.

— נישקשה, — האָבן קרעמערס געזאָגט ניט אָן
קנאה, — ער וועט אַפּלעקן אַ ביינדל, יאַסל אונזערער!

— ס'וואָלט כדאי געווען, — זאָגט אַ קרעמער,
אריינצושיקען אַ פאַסקוויל אים אליין אין דער יד
אריין! — זאָל ער וויסן, אז יאָסל שאַכריי האָט אים
„איבערגעזעצט“.

נאָר יאָסל איז ניט קיין פּתי: דערזען אַזע עולם אין
דרויסן, האָט ער אָפּגעזוכט פון זיינעטוועגן א סטאַנציע
ביי זיינעם אַ שוואַגער, וואו ער איז געווען זיכער, אז מען
וועט זיינע שונאים ניט צולאָזן. ער האָט מורא געהאַט
אים תּיכּף אריבערפירן, נאָר דער אַרעמאַן האָט דערזען
אַזע עולם, האָט ער זיך אביסל דערשראַקן:
— וואָס קוקן זיי עס אזוי אויף מיר? — פרעגט ער.
— זייט רוהיג, ר' אַנמֶשֶׁל — טרייסט אים דער בעל-
הבית. — איר האָט אודאי אן איבערטראַכט פאר מעדאלן
מיט אַרדננס?

— יא, יא. . . אפילו פאר גלאַט א רוימן קאַלנער! . . .
— רואיק, רואיק, ר' אַנמֶשֶׁל, — שלאָגט אים יענער
איבער. — ביי אונז איז א פּראַסט אידיש שמעמל! נישט
קיין אַיינפיר „מעדאלן מיט אַרדננס“. . .
— אזוי? זייער גוט!

— איך וועל אייך אריינפירן דאָ צו מיינעם אַ שוואַך-
גער. . . זייער א גוטע סטאַנציע. איר וועט זיך דאַרט
אויסרוען. . . וואָס טויג די פאַרשמעלטע שפּיל? . . . איר
זאָלט מיר קיין פאַראיבל ניט האַבן, וואָס איך מיש זיך

פאַסקוויל: אַ בריוו, וואס רעדט אן אויף עמעצן.
שאַכריי: שווינדלער.
איבערגעזעצט: גענומען אַ צו הויכן פריין.
פּתי (פּעסי): נאָר.
א רויטער קאַלנער: א פּאַליציאַנט.

אריין אין אייערע סודות. . . איר זעט דאך, מיר ווייסן
שוין אין גאנצן. . . עס איז גלאט ניט פאר אייער כח. . .
מ'שטיינט געזאגט, דאס גיין אין די הייזער און וואלגערן
זיך ביי פרעמדע מיטן, אויף פרעמדע געלעגערס! מען
קאן צווישן אחינו בני ישראל פשוט. . . אפן „טאן“ די
גרעסטע זאכן און אפילו א דאנק ניט הערן! . . .

— וועט מען דארט געבן עסן? — פרעגט ר' אנמשל
אביסל פארזארגט.

— כיד המלך! וואס אייער הארץ וועט נאך גלוסטן!
— נו, קומט זשע!

יאסל האט אריבערגעפירט דעם גאסט צום שוואגער,
וואו מען האט אים איבערגעגעבן די בעסטע צימערן, און
געשמעלט א שומר ביי דער מיר, ניט אריינצולאזן קיין-
נעם „אן דעם אורח'ס דערלויבעניש!“ און אויפ'ן אויער
איז אנגעזאגט געווארן — „ניט צוצולאזן קיין שום „מאנא-
פאקטורשטשיק“.

ג.

מען טראגט נדבות אהיים

לינגדיק נאך א זאמע וועטשערע אין א ווארעמען
צימער אויף ווייכן בעטצייג, האט זיך דער קבצן איינגע-
טראכט אין געדאנקן און האט געפונען, אז, ראשית, איז
דער קרעמער, ר' יאסל א וואוילער איד, א מכנים-אורח,

כיד המלך: אויף א קעניגלאכן אופן. מיט דער פולער מאס.
א מכנים אורח (מאכנים אויראד): איינער וואס נעמט
אויף אורחים, געסט, פארבייגייער.

און דארף זיין א בעל-שפע אין קלייט, וואָרים אז ער גע-
טרויט יעדן אַרעמאן אפילו; און גיט נאָך צו אזאָ איבער-
בייסן צום פּדיון, דארף איטלאַכער זיך רייסן צו אים אין
קלייט אַרײַן. שנית, איז דער בעל הבית פון דאַנען ממש
אַ צדיק! וואָס פאַר א מיני מאַכלים מען גיט דאָ אַרעמע
לייט! מען קאַן זיך, אפנים, בײַן עושר אויך אמאָל אַנעסן
אויף זאַט!

און ער האָט ווידער געפונען, אז א ווארעמער טולופ
מיט נייע מלבושים — אבי גאַנצע, אָן לעכער — איז א
גרויסער תענוג פאַר מענטשן, און פאַר אן אַרעמאן איז
עס נאָך גרויסקער ווי פאַר אן עושר; ווייל אן אַרעמאן גע-
פינט זיך, נעכאַך, שמענדיק אונטער'ן הימל, אויף אַלע
רעגנס, אַלע שנייען, אַלע ווינטן, די קעלט האָט אויף אים
מער שליטה.

און ער האָט ווידער געטראכט, אז דער ר' יאַסל איז
אַ קלוגער איד, אַ חכם-עתיק. ער האָט אים, ער זאָל שוין
דאָ אין שמעטל בלייבן אויף תמיד. . . זייער א גלייכער
איינפאל! וואָס טויג אים אן אַנדערע שטאַט? איז דען
דאָ ערגעץ נאָך אזוינע מכניסי אורחוב, ווי דאָ?! . . .

אײַן זאך נאָר האָט אים איבערגעשלאָגן: ער האָט
דאָס „רובל-דרייסיק“ נאָך ניט אָפגעמאַכט און אצינד, אַנ-
געמאַן אין אזא טולופ, אין אזוינע שטיוול מיט קאַלאַשן,
וועט אים שווער זיין אָפצומאַכן דעם שאַדן: קיינער וועט

א בעל שפע (באל שעפּא): איינער וועמען ס'גייט גוט אין
געשעפט.
תענוג (טיינעק): פארנעניגן.
חכם עתיק: אַ חכם פון די אמאליקע חכמים. א גרויסער
חכם.

אים קיין נדבה ניט געבן, גיכער וועלן אנדערע ארעמע לייט ביי אים נדבות מאַנען. . . מיט דער זאָרג איז ער אַנטשלאָפֿן געוואָרן. . .

אין שמעטל אַכער האָט מען דערציילט וואונדערלא-כע זאכן פון ר' „אנמשל דעם גאַלדענעם“. איינער האָט דערציילט, אַז ער ווייס אַזוי זיכער, ווי ער קאָן זיינע צען פינגער, אַז ביי ר' אַנטשלען אין דער היים, ווען אַן אַרעמאָן לייגט ביי אים אַיין דעם נדן פון זיינע קינדער, שטייט ער שוין אַויס אַלע חתונה הוצאות, חוץ וואָס ער גיט אַ גרויסע דרשה געשאַנק.

אַרעמע לייט האָבן אַנגעהויבן שדוכים טאָן און גע-טראַגן דעם נדן צו „ר' אַנטשלען“; אויך אַ סך גבירים האָבן זיך אַנגעהויבן אויסצורכענען, אַז ביי אַ פינקטלאַכן חשבון קענען זיי אויך הייסן אַרעמע לייט. . . און מעגן אויך נהנה זיין פון „ר' אַנטשלען“, און האָבן אויך אַנגע-הויבן צו טראָגן זייערע גרויסע נדנ'ס צו ר' אַנטשלען.

ר' אַנטשל האָט זיך גאָר מחיה געווען. איין חסרון נאָר, וואָס דאַכט זיך, לויט זייערע האַלבע ווערטער, וואָס זיי האָבן דאָ גערעדט, ווייזט אויס, אַז זיי וועלן אַמאָל קומען אַפּנעמען די געלטער. . . „אַז ווידער אַפּנעמען, נאָך וואָס זשע גיבן זיי מיר?“ צוריק-צו-וועגס גערעדט, האָט ער זיך געטרייסט, וועלן זיי דען קומען מיט אַמאָל אַלע אין איין טאָג צוריק אַפּנעמען? עס וועט פאַרט עפעס ביי

נדן (נאָדן): אַ סומע געלט וואָס דער כּלה'ס פּאַטער ניט דעם חתן.

דרשה (דראַשע) געשאַנק: אַ חתונה מתנה. אַמאָל איז גע-ווען אַ מתנה דער חתן זאָל האַלטן אַ דרשה פאַר דער חופּה און דאַריבער האָט מען די מתנות, וואָס מען האָט געגעבן די חתן-כלה גערופן דרשה געשאַנק.

נהנה (נענע) זיין: געניסן. הנאה האָבן.

מיר אויך בלייבן, און אפשר וועט אלע מאָל צוקומען נייע...
 אים איז איינגעפאלן א געדאַנק: ארומגיין אויף דער
 שטאַט קען ער אַצינד ניט, מען וועט אים ניט געבן. אז
 אַביסל גלוסט זיך אים טאַקע ניט פון דער וואַרעם אין דער
 קעלט אַרויסגיין. נאָר באַ די, וואָס קומען צו אים אַ
 היים, קאָן ער דאָך מאַנען; זיי וועלן אים געבן. ס'איז
 לייטעשע מענטשן מיט אידישע הערצער! דער איינפאַל
 איז באַמת געווען ניט קיין שלעכטער: „אך!“ „אדרבה“
 האָט זיך אָנגעכאַפט יעדער פון די אריינקומענדיקע, ביי
 וועלכע ער האָט געמאַנט אַ „נדבה“: „פארוואָס ניט?“
 „מיר זיינען אויך אידן! כאַטש מיר זיינען קליינע מענטשע-
 לאַך!“ „כילעבן, אקעגן ר' „אַנטשיל דעם גאַלדענעם“ —
 זעען מיר זיך אָן? ! בינען, קליינע בינען, אקעגן אַ גרויסן
 בער!“ . . . נאָר אַף-על-פּי-כן — איטלאַכער נאָך זיין כח
 איז מחויב צו געבן“.

און איטלאַכער האָט געגעבן נאָכ'ן כח און אי-
 בער'ן כח. . . מען קען זיך דאָך ניט מאַכן אַ צייגניערש
 פנים, ווען ר' אַנטשיל אליין מאַנט אַ נדבה! ווער ווייס
 אויף וואָס? אויף הכנסת כלה, צו ביקור חולים, צו קבורת
 מת מצוה. . . „אויף וואָס אַזאַ גביר קען מאַנען אַ נדבה!..
 ר' אַנטשיל האָט אויף דער נאַכט איבערגעציילט די נדבות
 און איז העכסט צופרידען געבליבן: אזאַ נדבה האָט ער
 אַפילו אין חלום ניט געזען! די גון געלמער האָט ער ניט

אַף-על-פּי-כן (אַף אַל פי קיין): פונדעסטוועגן.
 הכנסת כלה (האַכנאַסאַס קאַלע): געלט חתונה צו מאַכן
 אַרעמע מיידלאַך.

ביקור חולים: געלט צו העלפן אַרעמע קראַנקע.
 קבורת מת מצוה: די מצוה פון באַערדיקן אַן עלטרן טויטן.

געוואלט ציילן, ווייל זיי זיינען אים ניט אזוי באקומען ;
ער האט נאך געהאט א שטיקל מרה-שחורה, מאמער
וועלן זיי פארט אלע אין איין מאג מיט אמאל צוריק פא-
דערן, אבער נדבה-געלמער וועט מען דאך אודאי צוריק
ניט מאנען ! „דאס איז מיינס אויף תמיד“, טרייסט ער זיך,
און דאריבער האט ער עס געציילט, און האט זיך גאר ניט
געקאנט זאגן אַנציילן.

„א טייער מיטל דאס איז, טראכט ער זיך, זיצן
אין דער היים און מאכן אזא נדבה ! איך בין ביז היינט
נאך ניט געפאלן אויפ'ן שכל דאס מיטל צו פרואוון ! אי
עס איז גרינגער, אי מען מאכט מער.“

ער האט זיך געגעבן דאס ווארט מער אין די הייזער
ניט צו גיין. ער וועט דארפן א נדבה, וועט ער זי מאכן
אין דער היים. דאס הייסט — אט דא אין דעם צימערל.
וואו עס איז אזוי ווארעם און מען גיט עסן און טרינקן, און
מען ברענגט נאך געלט אויך.

ד.

ר' אַנשעל ווערט אַ התן

שדכנים האבן זיך אָנגעהויבן ברעכן די מוחות אי-
בער „ר' אַנשעל דעם גאַלדענעם“. סמייטש, אזא אלמן
זאל ניט אויסזוכן אַ כלה דא אין שטעטל ! אמת, לויט זיין
רייכקייט, זיינע אוצרות (און קוים רייך איז ער דאך

אלמן : איינער ביי וועמען די פרוי איז געשטאַרבן.

פשיטא א גרויסער געלערנער אויך) קען מען אים דא קיין
גלייכן ניט צוקלייבן; נאר דארויף איז ער דאך „ר'
אנמשל דער גאלדענער“, מיט זיינע גוטע מעשים טובים!
אים שטייט אן צו נעמען דוקא אן אַרעם מיידל, גלאַט
פאַר רחמנות! און אַרעם הייסן דאך גלאַט אַפילו די
גרעסטע גבירים אַנטקעגן אים! מען דאַרף א טאַפ טאַן!
א קשיא אויף א מעשה? למאי האָט ער זיך דאָ ביי אונז
באזעצט! געלאָזט ברושמינענע פאלאצן מיט גאַלדענע
שטאַלן און זיצט דאָ אין א נומער! אויך מסתמא פאר
רחמנות!

אין שטאַט צווישן מיידלאך האָט מען אויך געשמאַק
גערעדט פון דעם גאַלדענעם אלמן: „דאָס איידלקייט ליגט
אים אויפ'ן פנים“ — האָבן אַ טייל געזאָגט.

— דער שראָם אויפ'ן פנים פאַסט אים אזוי! — זאָגט
אן אַנדערע, — גאַר ווי צוגעמאַסטן; עס קאַן זיין, ער האָט
זיך אים אומיסטן געלאָזט מאַכן.

— וואָס פאַר א שאַרפע אויגאלאך ער האָט! — געפינט
אַ דריטע — מיט איין מאַל קוקט ער אן צוויי מענטשן!

— די אויגן ציען ווי מאַגנעטן.

— גאַלדענע צוויי אויגן!

— ער איז אין גאַנצן אַ גאַלדענער מענטש!

אַז וואויל איז דער, וואָס וועט אין זיינע הענט אריינ-
פאלן.

עס האָבן זיך געפונען טייל עזות/דיקע גבירים, וואָס
האַבן געפרוואווט אונטערשיקן א שדכן, נאַר קיין שדכן
האַט זיך ניט אונטערגעשטעלט אריינצוגיין. און דאָ דאַרף

עזות (אזעס): הוצפה. געוואַנטקייט.

מען זיך נאך פאר'גנב'ענען פאר'ן שומר, וועלכער היט די מיר, עם זאל ניט אריינגיין אבי-ווער!

איין שדכן, גאר א וואוילער יונג, וואס האט געקאנט א פויל אייזל מיט א שלאפנדיקן בער צונויפפירן, וועלכן מען האט טאקע דערפאר גערופן „אייזלבער“, האט זיך אונ-טערנומען אויף דער שטיקל ארבעט.

און אזוי ווי „אייזלבער“ האט זיך פאראויס אויסגע-מאלט, אזוי גרינג איז אים געגאנגן. ר' אנטשל דער גאל-דענער איז אזא עניו, אז ער האט זיך גאר ניט געגלויבט, אויב עפעס א מיידל וועט וועלן גיין פאר אים.

— חתונה האבן, — ענטפערט ר' אנטשל, — מהיכי תיתי, איז א אידישע זאך, גאר ווער וועט מיר דען געבן זיין טאכטער?

און „אייזלבער“ האט דאס ערשמע מאל אין לעבן בא-דארפט באנוצן שבועות אויף אן אמת: „ביי מיין בארד און פאות, ביי מיין לעבן, ביי מיין ווייב און קינדער, ביי א ספר שווער איך, ר' אנטשל, אז ווען איר זאלט אלע מיידלאך פון שטאט וועלן, וואלמן זיי אלע געגאנגן אונ-טער איין חופה מיט אייך.

„ווי קען מען עם ניט וועלן אזא גביר, אזא פארשוין, קיין ביז אויג, ווי איר זייט! ווילט איר ארעמע, ווילט איר רייכע פון גאר די רייכסטע, צי אפשר ווילט איר גאר דעם רבינ'ס מיידל? צי אפשר ווילט איר גאר א „מאמ“

ענו (אנעוו): איינער וואס האלט זיך קליין. ניט שמאלץ. מהיכא תיתי (מהייכע מייסע): פארוואס ניט? אויך רעכט. מאמזעל: מיידל. א פראנצויזיש ווארט, וועלכן מען בא-נוצט. ווען מען וויל זאגן אויף א מיידל, אז זי איז הינטוועלטיק, אז ארייטאקראטקע.

זעל!—איז דא ביים דאָקטאָר... אַ קענעוודיקע, אַ גוואַלם!
 קוקט אויף ברילן, און טראַגט אַ שמעקעלע, ממש — אַ
 מאַנסכיל! אַט לאַז איך אייך איבער אַ צעמל — יעדער
 נאָך זיין פאַרמעגן מיט זיין נאַמען, מיט זיין ציפער נדן.
 אַט דאָס איז פון אַרעמע לייט, נאָר מיוחסים, איך בין
 אויך דאָ צווישן זיי, און איר קלייבט זיך אויס! מאַרגן
 וועט איר מיר זאָגן תשובה. איך האָב אייך פאַרגעסן צו
 זאָגן: עס איז דאָ צווישן זיי „גאַר שיינע“, און „שיינע“
 און „אַביסל שיינע“ — קיין מיאוס'ע פאַרמאַג איך גאַר
 ניט! די „שיינע“ זיינען דאָ געצייכנט מיט אַ שמריכעלע...
 ניט! די „שיינע“ זיינען דאָ געצייכנט מיט אַ שמריכאַלע...
 בעריקע האָב איך ניט געצייכנט.

ר' אַנטשלאַ האָט זיך גענומען קוקן אויף דעם צעמל,
 און האָט זיך גיך אויסגעקליבן אַ זווג, ער האָט דערביי
 אַ גלייכן חשבון געמאַכט: וועלן, זאָגט אייזלבער, ווילן זיי
 מיך אַלע. גבירים, זע איך, איז דאָ ווייניקער ווי געמיינע;
 גבירים מיוחסים — נאָך ווייניקער; גבירים מיוחסים מיט
 שיינע מיידלאַך — גאַר, גאַר ווייניק! קבצנים, פּראַסמאַ-
 קעס, מיט מיאוסע מוידן, איז דאָ, זע איך, גאַר אַ סך. אַז
 איך וועל נעמען אַ מיאוס'ע מויד, אַ פּראַסמאַק, וועלן יענע
 אַלע איבריקע זי מקנא זיין! וועלן זיך, נעכאַך, שמאַרק
 מצער זיין — איז גלייכער אַ שיינע ביי אַן עושר, אַ
 מיוחס — וועט ווייניקער קנאה זיין.

מילא, מיט'ן זווג איז ער שוין פאַרטיק, נאָר אים האָט
 פאַרנומען אַן אַנדער געדאַנק: ער האָט היינט געהערט
 פון אייזלבערן, אַז ער, אַנטשלאַ, איז אַ גרויסער גביר;

זווג (זיוועג): פון דעם ווארט זוג — אַ פאַר. אַ זווג מיינט
 אַ מאַז אַדער אַ ווייב. וואס איז באַשערט, פון גאַט באַשטימט.

אייזלבער איז א קלוגער, ער ווייס אלצדינג. אז ער זאגט, מסתמא ווייס ער וואָס ער זאָגט. און איך האָב דערפון ביז היינט ניט געוואוסט! גערעכט געווען, ביילע מיינע, א גוטן זכות זאל זי טראָגן, ווען זי פלעגט זאָגן „גאלדן קעלבל“; איך ווייס ניט פון גאָר ניט, מאַקע נאָר א קעלבל! עס ליגט דאָך באמת ביי מיר אזוי פיל געלט! איז וואָס? דאָס וועט מען אַמאָל אָפנעמען, און יענע איז נדכות-געלט? ווער זשע ווייס? מסתמא איז ביי אלע גבירים אזוי! . . . און אויפגעלייגט פון דער נייעס, וואָס ער איז געוואָר געוואָרן, האָט ער מיט אַפעטיט געגעסן ווע-משערע און געלייגט זיך שלאָפן — אן עושר! . . .

ה.

ר' אַנטשעל האָט חתונה געהאַט

ר' אַנטשעל האָט צו מול חתונה געהאַט, מיט דער שענסטער מיידל פון שטאָט. אין דער תחילה איז ער גע-ווען זייער צופרידן. איין חסרון נאָר, וואָס זי רופט זיך מיט זייער א לאַנגן נאָמען: יע-לי-זא-ווע-טא. אַ גאַנצער „על חמא“, צו אל-די-שוואַרץ-יאָר! ער האָט נאָך איינמאָל דעם נאָמען ניט ארויסגערעדט, ניט צו פארהיקן זיך. און צו וואָס דארף מען דאָס? ניט גלייכער בקיצור/דיקער: „יאַכנע“ און שוין! פראַסטער און ריינער! נאָך אייז חסרון געווען: זי האָט זיך אַיינגעשפּאַרט ניט אנדערש נאָר די שפיץ באַרד אָפּשערן! „ווייסט זיי דער שוואַרצער פעפער, וואָס זיי האָבן נאָר שליטה צו די בערד! יענע, מיינע רייד זאָלן איר ניט שווער זיין, האָט אויסגעפליקט

איין עק באַרד — פראַסט מיט די ידים; די האַט זיך פאר-
 נומען אויפ'ן אַנדערן שפיץ באַרד, אויף כלומר'שט מיט אַ
 שערל! אַן אומגליק נאָר! עס רייסט דאָס האַרץ! וויפיל
 יאָר די באַרד וואַקסט שוין!" ווייטער איז אלעס געווען
 אים בעסטן: עס האַט זיך אַנגעהויבן לעבן אַ מחיה'דיק
 לעבן. דער שווער האַט אים דעם נדן ניט גע'סילוק'ט,
 וואָרום וואָס איז שייך סילוק'ן? סיי ווי האַט דער שווער
 בדעה נאָך דער חתונה מאַכן ביי אים אַ שטיקל הלואה,
 מאַ צו וואָס זשע געבן און צוריקנעמען? ס'איז דאָך אַן
 איבריקע טרחה! נאָר וואָס קער זיך אַן נדן מיט לעבן?
 לעבן האַט זיך געלעבט פיל בעסער, ווי מיט יענער. ר'
 אַנטשל זעט ערשט אַצינד, אַז אַן עושר איז אַ סך גריינ-
 גער צו זיין, ווי אַן אַרעמאָן.

דאָס יונגע ווייבל מיט'ן לאַנגן נאַמען איז פלוצלונג
 ווי פארשטומט געוואָרן! זיצט רק מיט'ן פנים צו דער
 וואַנט! מיט איטלאַכן רעדט זי אַזוי פריינטלאַך, נאָר צו
 אים קוקט זי עפעס מיט פארמאָכטע אויגן. צו איז זי
 ברוגז? נאָר וואָס איז שייך ברוגז? יענע, זאָל זיין אַפגע-
 שיידט, פלעגט אויך אַמאָל ברוגז ווערן. נו, פלעגט זי דען
 שווייגן? פלעגט זי דען אַזוי קוקן? פארקערט, פלעגט אַ
 סך ריידן! און מיט קיינעם ניט, נאָר מיט אים! און מיט
 וואָס פאר אַ פייעריקע אויגן זי פלעגט קוקן! אַך, עס
 פלעגט זיין אַ מורא! נאָר דאָ איז פארקערט! מורא איז
 ניטאָ וואָס צו האַבן, נאָר פאַרט, עס איז אפשר נאָך ער-

סילוקן: באַצאָלן.

אַ הלואה (האַלוואַע): אַז אַנליי, אַ געבאַרנטע סומע געלט.
 טרחה (טירכע): מי. אַרבעט.

גער. . . עם איז סקוטשנע. . .

ביז דער סוד איז ארויס. זי האָט זיך איינגעשפּאַרט :
זי האָט אַן אַרעמען קרוב, וויל זי, ער זאל אים אַנשטעלן
אלס געשעפטס-פירער ביי זיך.

צוליב וואָס מען מאַכט עם אַן אַזאָ רעש מיט אזוי
פיל חוץ? פארוואונדערט זיך ר' אַנשטעל. כ'האַב גע-
מיינט, זי וויל מיך קעפּן! ממה נפשך: בין איך טאַקע אַן
עושר, אַזוי ווי זיי זאָגן, דאַרף איך דאָך טאַקע אַ מענטש!
וואָרים וואָס איז שייך אַן עושר אַן אַ מענטש? אַן עושר
אליין דאַרף האָבן אַן אַנדערן — אַ מענטש ביי זיך! . . .
איז דאָך באַמת גלייכער איר קרוב איידער אַ פּרעמדער.

און גאָדעל „דתן ואכירם“ — מאַדאַם גאַלדענערס אַ
קרוב, איז געוואָרן געשעפטס-פירער ביי ר' אַנשטעל דעם
גאַלדענעם. דאַס איז געווען אַ אידל, אַ קליינס, אַ פאַר-
ריסענס, אַ דאַרס. מען פּלעגט אויף אים זאָגן, אז ער דאַרט
אויף ממה נפשך: הערט ער, אַז עמעצער האָט פאַרדינט
געלט, דאַרט ער פון האַרצווייטיק. הערט ער, ווידער, אז
עמעצער האָט אַנגעוואָרן געלט, הערט ער אויף צו עסן
פאַר גרויס שמחה, און דאַרט ווידער אַמאָל. דעם טיטל
„דתן ואכירם“ האָט ער באַקומען, ווייל ער פּלעגט זיך
מישן אין אלע שטאַטישע אינטערעסן און אפילו אין איני-
טערעסן פון יחידים. נישט געטראָפּן אין שמעטל איין איד
זאל דעם אַנדערן אין טאַטן אריין שילטן, און גאַדעל זאל
פון דער ערד ניט אויסוואַקסן אין דער מיט און אַנגעמען
זיך פאַר איינעם, כדי אַנצופאַלן אויפ'ן אַנדערן. ניט געווען

סקוטשנע: אומעטיק. איינזאַם.
קעפּן: הרג'ענען דורך אַפּהאַקן דעם קאַפּ.
ממה נפשך (מימאָנעפּשאַד): איינס פון די ביידע.

איין משפט ביים געדיכט, גאָדעל זאל דארט קיין עדות
ניט זיין. — איך קען קיין עולות ניט ליידן — פלעגט ער
דערקלערן זיין ווייב, ווען זי פלעגט אים מוסר'ן, פארוואָס
ער קריגט זיך מיט יעדן, און מאַכט זיך אומזיסטיקע
שונאים. — איך קאָן ניט ליידן, אז איך זע אָן עולה, ניט
ווייל איך האָב רחמנות אויפ'ן גערויבטן, אויף יענעם
איז אַ מצוה! לאַז ער וויסן! נאָר פארוואָס קומט עס דעם
רויבער, ער זאָל פארדינען!

א פיאיִקער יונג דערצו איז ער אויך געווען. זיין פיי-
איִקייט איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט פאר-
מאַנט אַ ווייב מיט אַ קאַרג טוצן קינדער. דאָס האָט אים
פיאיִק געמאַכט צו אַלעס. ער האָט אין אמת'ן געעפנט
גוטע געשעפטן אויף זיין פרינציפאליס נאָמען; פארבונדן
זיך אין האַנדל מיט אנדערע געשעפטס-פירערס, ווייל ר'
אַנטשלים נאָמען האָט אַרויסגעוואַקסן פונ'ם שמעטל אין
דער גאַנצער געגנט אַרום. עס האָט געקלונגען די וועלט
מיט זיין רייכקייט און זיינע גרויסע צדקות. און מער ווי
אַלץ—זיין פראַסמקייט: „פירט זיך קוים-קוים ווי אַ קליינער
עושר“ — האָט מען דערציילט אויף דער וועלט.

גאָדעל האָט אָפּגעהיט ר' אַנטשלים פארמעגן, ווי,
לחבדיל, א גוטער הונט. אויף „וואָס ווייניקער צו געבן
און וואָס מער צו נעמען“ איז ער תמיד געווען אַ בריה. אז
יענעמס אומצופרידנקייט ברענגט דעם צווייטן ריוח —
האָט ער פון לאַנג געוואוסט, און וואָס דאָרף דען יעדער
קאַנטאַר מער, ווי די צוויי כללים? א) „וואָס ווייניקער

עולות (אָולעס): אומרעכטן.
א בריה (בעריע): אַ פיאיִקער.
ריוח (רעוואַרד): פארדינסט.

געבן און וואס מער נעמען, און ב) „יענעם ארויסלאזן וואס מער אומצופרידן?“ גליקלאכע געשעפטן האט ר' אנטשל געמאכט. דאס פארמעגן פונם שמעטל און פון אלע ארומיקע שמעטלאך איז געלעגן אין גאדעל'ס הענט. גאדעל האט אפילו א טראכט געטאן ער זאל פאר-לייגן דעם פרינציפאל, ער זאל אריבערפירן אהער זיינע אוצרות וואס ער האט אויף דער גרויסער וועלט אונטער פארשידענע פירמעס. נאר ער האט זיך בארעכנט, אז דאס קאפיטאל וועט זיך נאך מער פארגרעסערן, וועט מען דא אפשר דארפן נאך מענטשן אין געשעפט! . . . וואס זשע מויג אים נאך א איד? נאך א קוגל זאל זיך דא דרייען ביי ר' אנטשלען? גלייכער עס זאל דארט ליגן און וואקסן, דערווייל פילט זיך דא, ברוך השם, קיין מאל קיין מאנגל אין געלט.

און סוחרים האבן אנגעהויבן אריינקומען צו ר' אנטשלען אים שואל בעצה זיין. און אמאל פארלאזן זיך אויף אים אין סכסוכים; אז מען פלעגט ארויסגיין, פלעגט מען זיך ברעכן דעם קאפ צו געפינען דעם געדאנק, די טיפע חכמה, וואס ליגט אין זיין ענטפער: „ר' אנטשל דער „גאלדענער“, פלעגט מען דערציילן אין שמאט, רעדט קורץ און מיפויניק. עס ווייזט זיך דיר אויס, ער ענטפערט דיר ניט צו דער זאך. . . עפעס ווי א רעטעניש. . . אמאל ממש בטלנות. . . דו דארפסט דיר גוט ברעכן דעם

שואל בעצה (שויעל באייצע) זיין: זיך אז עצה האלטן.
 פרעגן א מיינונג.
 סכסוך: א קריג. א מיינונגס פארשידענקייט.
 ממש (מאמעש): איינפאר.
 בטלנות (באטלאנעס): נארעשקייט. די רייד פון איינעם.
 וואס פארשטייט ניט די זאך, וואס רעדט ניט צום ענין.

קאפ ביז דו געפינסט די טיפע כונה פון די געציילטע
ווערטער!...

און אז מען האט זיך געבראכן דעם קאפ האט מען
געפונען. . .

ר' אנטש'ל'ס נאמען האט זיך צעוואקסן אויף דער
וועלט, ביז עס האט שוין ניט געקלעקט קיין ארט; ער
האט זיך ארויפגעוואקסן אויף אלע בלעטער. קארעספאנ-
דענטן האבן זיך מיט אים שטארק אפגעגעבן, איבערגע-
ציילט זיין קאפיטאל, און באשריבן זיינע „פרינציפן און
שטרעמונגן“, זיינע הויכע אידייען, אין וועלכע, ווי גע-
וויינלאך, צוויי קארעספאנדענטן זיינען זיך קיינמאל ניט
צוגיפגעקומען.

אמאל האט זיך פארוואלגערט א אידיש בלאט צו ר'
אנטש'לען אין דער האנט אריין. דאס איז געווען על פי
השגחה, ווייל עס איז דאך ניט קיין דרך הטבע א אידישער
גביר זאל זיך קאנען אנקערן מיט א אידיש בלאט, און
עס האט א שוין געטאן פאר זיינע אויגן זיין אייגענע
צורה.

א ממוזה-קאפ! פאר'חידוש'ט ער זיך: אזוי געזונט
מיך אויסגעמאלט! אפילו די אויגן מיטן שראם! גרויסע
קעפ פארזאנען אויף דער וועלט, און ער לייענט דארט

בלעטער: צייטונגען.
על פי השגחה (אל פי האשגאכע): לויט א געמלאכן פלאן
אדער באשטימונג.
דרך הטבע (דערעד האטעווע): נאטירלאכער וועג. א גע-
וויינלאכע זאך.
צורה: געויכט. פנים. צורה ווערט מייסטענס באנוצט מיט
א געוויסער מאס שפאט.

וואס ס'איז אָנגעשריבן וועגן אים.

— „זיינע צדקות זיינען אין לשער! און אלץ אויף
מתן בסתר! קיין גברא ווייסט ניט ווען און וועמען ער
גיט! און באַנוגנט זיך ניט דערמיט וואָס ער אליין גיט,
ער רייסט די הויט ביי די קליינע גבירימ'לאך, וואָס רייבן
זיך ארום אים! ביי יעדן מאָל, וואָס ווער פון זיי קומט צו
אים אריין, מוז ער לאָזן א נדבת, היינט — זיין חכמה
איז גאר ניט צום באַשרייבן! זיין באַלעזנקייט, זיין
געזונטער שכל!“

ר' אַנטשל קוקט זיך ארום און זיין פנים שיינט פאַר
שמחה. — דאָס האָב איך ניט אָנגעהויבן צו וויסן, — פאַר-
וואונדערט ער זיך: פאַר קיין גאר האָב איך זיך קיינמאָל
ניט געהאַלטן; כאַטש זי, זאָל א גוטן זכות מראַגן, פלעגט
דרינגען מיט אותות ומופתים, אז איך בין א „גאַלדן
קעלבל“, מיינע רייד זאָלן איר ניט צו שווער זיין, זי איז
געווען א האַפּעריקע. פון כּעס האָט זי געזאָגט, וואָס גאר
ס'איז איר אַריינגעקומען אין מויל! — גאר אז איך בין
א חכם און א געלערנטער, האָב איך ניט אָנגעהויבן צו
וויסן. די וועלט, אַפנים, איז תּופּס אַ מענטשן בעסער, ווי
דער מענטש זיך אליין. דארויף איז עס אַ וועלט — ניט
קיין יחיד!

אין לשער (איין לשאָער): נישט צו אַפּמעסן, נישט פאַר-
צושטעלן זיך.
מתן בסתר (מאַטן בסיסער): באַהאַלטענע גאב. ווען מען
גיט נדבות קיינער זאָל דערפון נישט וויסן. מתן בסתר איז ביי
אירז פאַררעכנט פאַר א סך חשוב'ער ווי געבן אלע זאָלן וויסן —
בפרהסיא.

גברא (גאוורע): אַ מענטש.
האַפּעריקס: געוואנט, שטאַלץ, חוצפה'דיק.
תּופּס: באַנעמען, באַגרייפן.

און גאדעליס עצה האָט גאָר ניט געהאַלפּן: ר' אַנש'ל'ס
געשעפטן זיינען געוואַקסן וואָס גרעסער און גרעסער. מען
האָט געמוזט נייע מענטשן אַרײַנשמעלן אין נייע געשעפטן,
וועלכע האָבן זיך געמוזט עפענען. און מענטשן — וואָס
ווילן דען? מענטשן ווילן, אַז דאָס געשעפט, ביי וועלכן
זיי דינען, זאָל מצליח זיין, זאָל קיינמאָל ח"ו ניט אומפאלן!
וואָרום דאָס געשעפט זאָל ח"ו פּאַלן, ווערן זיי די ערשטע
געבראַכן פון פרנסה! אַ קלייניקייט פרנסה פאר א איד
פון ווייב און קינדער! דאָריבער זיינען מענטשן אַפּטמאָל
געטרייער די געשעפטן, ווי דער בעל הבית אליין, וויל
זיי זיינען מער אײַנגעשטעלט פונ'ם בעל הבית. דער בעל
הבית ווערט דאָ אַן געלט, און זיי — פרנסה. דער בעל-
הבית ווערט נזוק — זיי ווערן געבראַכן! ר' אַנש'ל'ס
געשעפטן האָבן זיך אויך דערפאַר גוט געהיט, און זיינען
שטאַרק געוואַקסן — ניט אזוי אין כח אַרײַן, ווי אין דער
אַרבעט. זיינע וועקסלען האָבן אַנגעשפּאַרט אומעטום. דאָך
האָט ר' אַנש'ל זיך געפירט מיט נדבות, ווי ער האָט זיך
תמיד געפירט: אַלץ גענומען ביי יעדן אַ נדבה, און יענע
געלט, וואָס אין קאַסע, האָט ער ניט אזוי שטאַרק ליב
געהאַט. יענע איז דאָך אַלץ אזעלכע, וואָס מען דאַרף אַמאָל
אַפּגעבן, נדבה-געלט איז לויטער מיינס, טרייסט ער זיך
נאָך היינט אויך, און דאָס געלט פּלעגט ער טאַקע האַלטן
ביי זיך.

נאָך מער ווי דאָס פאַרמעגן איז געוואַקסן זיין חכמה
און זיין געבילדעטקייט; זיינע ווערטלאך זיינען געווען

ח"ו (כאַס וושאַלעם): נאָט זאָל אַפהײַטן.
נזוק: געשעדיקט. לײַדן פאַרלוסט.

עובר לסוחר; פלעגט רופן יעדע זאך מיט זיין נאמען — נאָר ווי א פּאָעט; צווישן די עליות, א שמויגער, האָט „מפּטיר“ געהאַט אַ נאָמען „קאָדע שמאַליץ“, שישי און שלישי — אַ „גומע וועטשערע“, די איבעריגע עליות — „לונג און לעכער“. אין יענעם שטעטל רופט מען נאָך היינט אויך די עליות מיט יענע נעמען. היינט זשע אַ מבינות אויף אתרוגים ער האָט באַקומען! און אויף מליתים. היינט אויף צירונג און רויכוואַרג. בקיצור, ער האָט געלעבט אַ גוטן טאַג.

אַמאָל שטייט ער ביי זיין פענצטערל און גענעצט. פּלוצלונג הערט ער עפעס אַ רויש ביי דער טיר. דאָרט האָט זיך געריסן אַן אַרעמאן אריינצוגיין, און מען האָט אים ניט אריינגעלאָזט. ער האָט זיך דערמאַנט אָן זיינע אלטע חברים און האָט זיך פאַרבענקט נאָך זיי. כאַטש עטלאַכע ווערטער וואָלט ער וועלן ריידן מיט אַן אַרעמאן! כאַטש ווייזן יענעם וואָס פאַר אַ גליק ער האָט צו קבצנות! ער האָט געהייסן צולאָזן דעם אַרעמאן. ער האָט אים אריינגע-

עובר לסוחר (אויבער לאסויכער): גאַנגבאַר, וואָס אלע נעמען אַז.

עליות (אַליעס): אין שול ווערט יעדן שבת און יום טוב, מאַנטיק און דאַנערשטיק געלייענט אַ טייל פון דער תורה. יעדער טייל, וואָס הייסט סדרה, איז איינגעטיילט אין זיבן קלענערע טייל, פרשיות. צו יעדער פרשה, וואָס מען לייענט, רופט מען אויף אַן אַנדערן. דאָס גערופן ווערן הייסט קריגן אַן עליה, ארויפ־גאַנג. ווייל די תורה ווערט געלייענט אויף דער בימה און דער גערופענער דאָרף אַרויפגיין.

מפּטיר (מאַפּטער): שלום. די לעצטע עליה שבת און יום טוב, מיט וועלכער מען שליסט דאָס לייענען. מפּטיר רעכנט זיך פאַר אַ חשוב'ער עליה, ווייל דער גערופענער דאָרף נאָכדעם לייענען די הפטורה, אַ קאַפיטל פון די נביאים.

רויכוואַרג: פּוטער.

קבצנות (קאַבצאַנעס): אַרעמקייט.

גענומען צו זיך אין צימער אריין. יענער האָט זיך איינגע-
געקארטשעט מיט גרויס דרך ארץ, קוים וואָס די אויגן
אויפגעהויבן. . . „ניט צו אַיך דאַרף אײך“, רעדט ער קוים
וואָס מען הערט, — „אײך דאַרף צו „אנמשל דעם גאַל-
דענעם קעלבל“.

— נו, דאָס בין איך דאָך! — ענטפערט ר' אנמשל.
— ניין, ס'קען ניט זיין! יענער איז אנדערש! יענער
קוקט קאָסע, און איר קוקט אזוי שאַרף! . . . יענער האָט
געהאַט אַ שראַם איבער'ן פנים, און איר. . . האָט אַ מזל-
קנייטש איבער דער באַק. . . זיי קוקן זיך פאנאנדער אין
די פנימ'ער און דערקאָנען זיך.

— אי, קרומער, וואָס טוסטו?

— זע נאָר, טאַקע באמת אנמשעלע! וואָס טוסטו,
אַנמשעלע?

— אָט וואָס איך טו! האָב זיך מיטשג געווען, גע-
פרואווט ביימין די פרנסת, געוואָרן אַן עושר, און האָב גאָר
ניט שלעכט געמאַכט. איך ראַט דיך אויך, קרומער! וואָס
טויג דיר קבצנות? גלויב מיר! אַן עושר איז אַ סך
גרינגער צו זיין!

— דיר איז עס גרינג אָנגעקומען — ענטפערט יע-
נער — נאָר ווייסטו פאַרוואָס? דאָס בין איך שולדיק אין
דעם! איך האָב זיך גאָר אזוי ווייט ניט מתכון געווען!
מיר האָט זיך פארגלוסט אויסצושיטן מיין קעסטל ליגענס
פאר אַ בעל הבית, וואו כ'האָב געגעסן שבת, אַנדערציילט
אים פון ר' אנמשל דעם גאַלדענעם, און אז יענער האָט זיך

קאָסע: קרום.

מתכון (מיסקאוון) געווען: געהאַט די כונה, די אבזיכט.
אויסן געווען.

געפרעגט אויף סימנים, ווי אזוי דערקאנט מען דעם ר' אנטשילען, איז מיר פלוצלונג איינגעפאלן צו געבן דיינע סימנים.

— אזוי גאר?! . . . לאַכט ר' אנטשל. — נו, אצינד וועסטו זיי אויסזאָגן דעם אמת?

— ווער וועט מיר דען אצינד גלויבן? שוטה! ס'איז פארפאלן, פגראַסט און עושר! אפילו דו וועסט דעם אמת דערציילן, וועט מען דיר אויך ניט גלויבן!

— מיר אפשר ניט, אַבער דיר! אז מ'האַט דעמאָלט געגלויבט איז דאָך אַ קל-וחומר, אז מ'וועט דיר איצט גלויבן.

— ניין, פשוט: ראשית, ווייל אַ ליגן גלויבט זיך גיכער ווי און אמת; אַ ליגן איז תמיד שענער, ווי און אמת — הערט מען אים בעסער, און דערפאר גלויבט מען אים גיכער. שנית, האָבן מענטשן אַ גרויסן אינטערעס, זאָלסט דוקא זיין און עושר. זיי דאַרפן ניט דיין געלט, וועלכעס דו פארמאָגסט באמת ניט, זיי דאַרפן דיך. אין זכות פון דיין נאָמען פרעסן זיי „אַנבייסן מיט וועטשערע“, מאַכן חתונה קינדער, און האַלטן אַרום זיך מענטשן. איצט וועסטו זיי פלוצלונג גאַר דערציילן, אז דו ביזט גאַר „אַנטשל קעבל!“ זיי וואַלטן דיך דער'הרג'עט, און וואַלטן גערעכט געווען. וואָרום פארוואָס ווילסטו זיי אלע דער'הרג'ענען?

קל וחומר (קאַל וואַכוימער): אז אופן פון אַפּלערנען פון איין זאך אויף דער אנדערער, פון אַ לייכטן פאַל אויף אַ שווערן. וואָס ווערט אַנגעווענדט אין תלמוד. מען קען לערנען פון דעם, וואָס זיי האָבן אים פריער געגלויבט, ווען ער האָט געזאָגט, אז אַנטשל איז רייד, אז זיי וועלן אים איצט אורדיי גלויבן ווען ער וועט זאָגן, אז ער האָט זיי אַפּגענאַרט.

— טאָקע גערעכט! ס'איז א רחמנות אויף זיי! היינט
פאָסט פאר מיר ניט, איך זאל אויסזאָגן, מחמת איך בין
אַ חכם (דו ווייסט, איך בין געוואָרן די לעצטע צייט אַ
חכם, אלע בלעטער שרייבן עס?) נו, טוט דען אַ חכם
אזוי?

— יא, חכם מיינער! וואָס זשע וועסטו מיר כאַטש
געבן דערפאר?

— וואָס זאל איך דיר געבן? אפשר ווילסטו, קאָן איך
זען, מען זאל דיר ארייננעמען פאר א מענטש אין מינע
געשעפטן!

— משונע בין איך דען? אַלס מענטש וועל איך דאָך
דארפן עפעס מאַן! וואָס קאָן איך דען ניט באַשטיין דיינע
מענטשן זאלן מאַן, און איך זאל ביי זיי עסן א פארטיקן
אַנבייסן?

— נו, קאָן איך דיר פארזאָרגן אלע שבת מיט א
גוטער עליה!

— אַ חכם, א חכם, און פאַרט אַ קעלבל! די גוטע
עליה איז נאָר דערפאר גוט, ווייל גבירים האָבן זי פאַר-
כאַפט! אַז דו וועסט אַנהויבן רופן קבצנים צו דער עליה,
וועט זי וואָלוול ווערן!

— וואָס זשע דען זאל איך דיר געבן?

— אַט, סיי ווי האַסטו קיין קינדער ניט! מאַך מיך
פאר דיין יורש!

— וואָס זשע? האַסטו דען בדעה מער פון מיר צו
לעבן?

— אודאי! פשוט, מחמת דיך באַהאַנדלן דאָקטוירים,
און מיך ניט!

— און איך האָב גערעכנט, פארקערט. כ'האָב דיר אפילו געוואַלט צוזאָגן צו זאָגן משניות נאָך דיר! ווייסט, אז איך קען שוין משניות? אזוי פון זיך. . . כ'זוייס ניט פון ווען, פון וואָס — נאָר איך קאָן!

די אלטע צוויי גומע ברידער האָבן זיך אָנגערעדט, אָנגעשמעסט ביז זיי האָבן זיך צעשיידט.

ר' אַנטשל האָט קיין סך נאָך דעם טאַקע ניט מאַרדן ימים געווען, אַ חכם, און האָט זיך פאַרט באַנאַרעשט: גע-
נומען און געשטאַרבן. נאָכ'ן טויט האָט מען געפונען אַ
צואה, אז דער איינציקער יורש פון זיין פאַרמעגן איז אַ
קרומער אַרעמאָן, וועמעס נאָמען ער ווייסט ניט,
ווייל מען פלעגט אים אַנדערש ניט רופן — ווי „קרומער“,
נאָר כדי עס זאָל קיין אַנדער קרומער ניט קומען אויסנאַרן
די ירושה, גיט ער אָן אויף אים סימנים: ער איז אַ גרוי-
סער „ליגנער“: על כן, ווען אַ קרומער וועט קומען, זאָל
מען אים פאַרהערן אין ליגן זאָגן, ווער פון זיי ס'וועט
זאָגן אַ גרעסערן ליגן, זאָל בלייבן יורש. און שטאַט-לייט
האַבן געפאַלגט „צואת-המת“; געלאָזט אויסרופן אין אלע
בתי מדרשים און שולן, אז בכּן, ווער עס איז געליימזעליקט
פון גאַט ב"ה, און איז אַ קרומער, אי אַ ליגנער, זאָל ער

משניות (מישנאָיעס): אַ טייל פון תּלמוד, וואָס דערקלערט
דעם זין פון די דינים אין דער תּורה. אידן האַלטן די משנה פאַר
זייער הייליק און ס'איז אַ מנהג אַ נאַנץ יאָר נאָכ'ן טויט פון
אַן אייגענעם, אָדער אזוי אַ חשוב'ען מענטשן, צו לערנען אלע
טאַג אַ פאַר קאַפיטלען משניות, און נאָכדעם זאָגן קדיש.

צואה (צאוואַע): אַן אַנזאג פון פאַרשטאַרבנעם.

על כּן (אַל קיין): דאַריבער.

ב"ה — ברוד הוא (באַרוך הוּ): געבענטשט זאָל ער זיין.

קומען צו דער פראַבע. עס האָט זיך באַלד צונויפגעקליבן
א מחנה פון קרומע, טייל געבוירענע, אמת-קרומע, טייל
געמאַכטע, די זאך איז ניט צוגעגאַנגן אָן קריגעריי. די
געמאַכטע קרומע זיינען אָנגעפאלן אויף די אמת-קרומע
און יענע האָבן אויך ניט געשוויגן: „דו, גנב, דו ממזר! —
שרייט, נעכאַך, אַ קרומער פונ'ם האַרצן אַרויס. — וואָס
מאַכסטו זיך פאַר קרום?! איך האָב דאָך דיך ערשט נעכטן
געזען טאַנצן מיט מיידלאַך אויף אַ פאַרשפּיל!“

— אַ רוח אין דיין טאַטן! — ענטפּרט אים יענער:
טאַקע דערפאַר טאַנץ איך דאָך, ווייל איך בין קרום. מיר
איז גרינגער צו טאַנצן ווי גלייך צו גיין!

אין יענעם טאַג, אז מוטערס האָבן אַרויסגעלאָזט די
קינדער אויף דער גאַס, האָבן זיי אָנגעזאָגט: „קינדערלאַד,
הינקט צו אביסל! אז מען וועט אייך פרעגן, זאָלט איר
זאָגן: „מיר זיינען קרומע“; אז מען וועט אייך פרעגן:
„ס'איז טאַג?“ זאָלט איר זאָגן „נאַכט“; — „די טאַטע-
מאַמע לעבן?“ זאָלט איר זאָגן „געשטאַרבן“.

וואָס האָט מען נעכאַך, צו יענע מאַמעס? זיי האָבן
געהאַפט אפּשר וועלן זייערע קינדער ווערן יורשים! האָפּן
פאַר געמיינע לייט איז אַ גוטע זאַך, און קאַסט דערצו קיין
געלט ניט.

און אידן פון דער קלויז, און אידן אויף דער גאַס זיי-
נען געגאַנגן און געהונקען. דאָס גאַנצע שמעמל האָט פּלוצ-

לונג אָנגעהויבן צו הינקען ! אַפילו דער דאָקטאָר און, להבדיל, דער דין, האָבן אויך אָנגעהויבן הינקען. און ביידע האָבן זיך געלאָזט גיין איינער צום אנדערן, און האָבן זיך באַגעגנט אויפ'ן וועג. דער דין איז געגאַנגן בעמך דעם דאָקטאָר אַ רפואה צום לינקן פּוס, וואָס איז פּלוצלונג קרום געוואָרן. . . און דער דאָקטאָר איז געגאַנגן פּרעגן דעם דין, אויב הינקען טאָר מען אויך ניט מער ווי אַ תּחום שבת.

נאָר ניט אין הינקען אַליין איז געווען געווענדט ! דער עיקר איז אַ ליגן זאָגן. די אפיטרופּסיס האָבן אָנגעהויבן רופן די קרומע איינציקווייז. עס האָבן זיך אָנגעהויבן די ליגן : איינער האָט דערציילט, אז ער האָט געזען אַ פּאָר פּאַלק איז זיך געגאַנגן גמ'ן צום רב, ווייל איר פּאַטער האָט אַ גאַנצן הונדערטער פּונ'ם נדן אָפּגעריסן, האָט דער רב געפרעגט : „וויפּיל ווילט איר מיר געבן פּאַר'ן גמ' ?“ — „פינף און צוואַנציק קערבלאָך“, — ענטפּערט דער גרוש. דער רב האָט קיין סך ניט געטראַכט, ארויסגענומען פינף און זיבעציק רובל און געגעבן דעם יונגן מאַן : „נאָ, — זאָגט ער, — מיט'ן פינף און צוואַנציקער, וואָס דער גמ זאָרף קאַסטן, האָסטו שוין אַ הונדערטער נדן, און לאָז

דין (ראַיען) : פּון דעם וואָרט דירנעזען. איינער, וואָס משפּט. דער דין איז אַ פרומער, דער דאָקטאָר, געוויינלאַך, אַ פּרייער. ביידע אָנגעזעענע מענטשן, וואָס טוען געוויינלאַך ניט די זעלבע זאַכן.

תּחום שבת : אַ שטרעקע, וואָס מען מעג גיין אום שבת.

אפיטרופּסיס : די פּאַרטערטער פּון פּאַרשטאַרבּענעם.

גרוש (גאַרעש) : דער מאַן, וואָס גט זיין ווייב.

דער מזבח ניט וויינען אויף מיין קאפּ.

דער עולם האָט אַ שמייכל געמאַן : „נישקשה פון א ליגן, נאָר לאַמיר הערן אנדערע!“

איינער האָט דערציילט : ער האָט געזען צוויי מלמדים שטיין איבער איין בעל הכית און קריגן זיך. דער שרייט : „גיט אייער קינד אים אין חדר — ניט מיר! ער קאָן בע-סער פאר מיר!“ און יענער האָט געשריען : „גלויבט אים ניט, דעם גנב, דעם שקרן! גיט אים אייער קינד! איך פארמאָג ניט אין קאָפּ, וואָס ער אין נאָגל!“ און אז בעלי-בתים האָבן געהערט זייער ערלאַכקייט, האָבן זיי געכאַפּט און אָפּגעגעבן דעם פּאַרל אלע אָפּגעריסענע און ניט באַ-צאַלטע שכר לימודן. די צוויי מלמדים זיינען געוואָרן גבירים אין יענעם טאָג.“

ד ע ר ע ל ם האָט פאַרקרימט די נעזער : „אַ מלמד'עשער ליגן! דערצו, וואָס דארף ער נאָך אריינמישן בעלי בתים אין דעם?!“ א סך זיינען טאַקע גוט ברונג געוואָרן. איינער האָט דערציילט : ער האָט געזען אַ אידישן סופר, וואָס לאַחר מותו האָט מען אים באַגראָבן

מזבח (מיזבייאַד) : אַלטאַר. אידן גלויבן, אז מאַן און ווייב זיינען פון גאָט באַשטימט. צעשיידן מאַן און ווייב איז דאַריבער א גרויסע עבירה, און ווען אַ פאַר פאַלק, וואָס גאָט האָט צוזאַמען געבראַכט, שיידן זיך, איז גאָט'ס אַרבעט הרוב געוואָרן און דער מזבח וויינט דאַרויף.

סופר (סויפער) : שרייבער. ווערט באַנוצט פאַר איינעם, וואָס שרייבט ספרי תורה, תפילין און מזוזות.

אין אייגענע תכריכים. איינער דערציילט : ער האָט גער-
קאָנט אַ בעל-עיסקא, וואָס האָט פאר'ן טויט געשיקט רופן
זיינע קליענטן און האָט יעדן אָפּגעגעבן, וואָס ער האָט
ביי זיי גענומען איבריקס. איין חסרון איז נאָר געווען, וואָס
דאָס פארמעגן האָט ניט געקלעקט. איינער דערציילט : ער
האָט געזען אַן ערלאכן קאָמיסיאָנער. איינער דערציילט :
ער האָט געזען אַ יונג ווייבל, וואָס האָט פיינט געהאָט
צירונג מיט פּוצונג. הכלל, ליגן, שקרים, וכזבים האָבן זיך
געשאָטן פון אלע זייטן, ביז צו ענדע האָט זיך דורכגע-
שופּט אַ קרומער, אַן אמת-קרומער, אַ כל מום-רע.

עס איז געוואָרן שטיל. עפעס פילט יעדער, אז דער
קרומער וועט זאָגן אַן אמת'ן ליגן : „רבותי — הויבט
ער אָן — הערט! איר זאָלט וויסן, אז ר' אַנמשל דער
גאַלדענער, עליו השלום, איז אַ גרויסער קבצן, אַ ווילדער
דלות'ניק געווען, און נאָרעש איז ער געווען ווי אַ קאַלב!
ניין, ווי אַן ערלאכער איד!“

עס האָט זיך ארויסגעריסן אַ לאכן פון הונדערטער
מיילער : — בראַוואַ, בראַוואַ! אַט דאָס הייסט אַ ליגן!
קיין גרעסערער פון דעם ליגן קאָן שוין ניט זיין! ער איז
יורש!

דער קרומער איז געבליבן יורש!

נאָר אז מען האָט גערופן די בוכהאַלמערס און מען
האָט געעפּנט די גרויסע ביכער, האָט מען געזען, אז דאָס

בעל עיסקא : אַ פּראָצענטניק.

כל מום-רע (קאַל מום רע) : אלעס, וואָס האָט אַ פעלער,
איז שלעכט. אַ קאַליקע איז פּיאיק צו טאָן שלעכטס.

פארמעגן, וואָס איז געבליבן, טראָגט קוים-קוים די חובות
צו באַצאלן, מיט גאָר אַ קנאַפּער עיסקא. עס איז נאָך גע-
בליבן עפעס אַ בינמל געלט פון אַפּגעריבענע מטבעות, און
דאָס, ווייזט אויס, איז געווען נדבת-געלט. דער קרומער איז
געוואָרן יורש פון דעם בינמל. דער עולם האָט זיך אָנגע-
הויבן פארשעמט און פארוואונדערט אַפּצורוקן. נאָר דער
קרומער האָט זיי אַפּגעשמעלט: „רכותי! — זאָגט ער, —
אז עס איז שוין געקומען דערצו, אז אַ ליגן צאָלט זיך אזוי
טייער, באַצאלט זשע מיר פאר מיין ליגן!“

— פאר וועלכן ליגן? דו ביזט דאָך שוין באַלוינט!

ביזט דער יורש פונ'ם בינמל נדבות!

— ניין! פאר אן אלמן ליגן. די נדבות, זעט איר, קו-
מען מיר סיי-ווי, ווייל זיי זיינען שוין ביי מיר אין דער
האַנט. נאָר אַ ליגן האָב איך איך שוין געזאָגט גאנץ לאנג.
דער קרומער האָט זיי דערציילט די מעשה פון אָנהויב.
דער עולם האָט זיך איבערגעקוקט פארוואונדערט. זיי
האַבן עמלאכע מינוט געשוויגן. ווייזט אויס, זיי האָבן זיך
געוואָלט איבערצייגן, צו דער קרומער נאָרט זיי ניט
אַפּ. און אז זיי האָבן זיך גוט איבערצייגט, אז דער קרומער
נאָרט זיי איצט ניט אַפּ — האָבן זיי אלע מיט איין קול
ארויסגערעדט: „שקרן! וועמען דערציילסטו? ! וואָס
דערציילסטו? ! וואָס זשע? ביזט שוין קליגער פון אַ גאַנ-
צער שטאָט? !“

— ניין, הכרה! ס'ווייזט אויס אַ משוגענער! איר
זעט ניט? ! טרייבט אים ארויס!

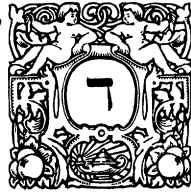
— אַ משוגענער, בנאמנות, אַ משוגענער! . . .

פראגן

וואס איז דער אונטערשייד צווישן הומאָר און סאַטירע? וועלכע פון די צוויי עלעמענטן איז דער שטאַר-קערער אין דער דערציילונג? פון וואָס לאַכט שטיינבערג אָפּ? וואָס זיינען די מעלות פון דער דערציילונג אַ חוץ הומאָר און סאַטירע? איז אין איר וויכטיק בלוז די מעשה אָדער אויך די מענטשן? ווי זיינען די פאַרשידענע מענטשן כאַראַקטערי-זירט? איז די סאַטירע אַרויסגעבראַכט בלוז דורך דער מעשה אָדער אויך דורך שפּראַך און סטיל?

נאך דער חתונה

עס ערשטן שבת נאך דער חתונה איז שיינדעלע געגאנגען מיט דער מוטער אין שול אריין, און האט זיך שוין דעם ערשטן שבת ניט אויפגעפירט ווי א לייטעש ווייבל דארף זיך אויפפירן.

די מוטער טרעט איר אלץ אן אויפ'ן פוס: פע, רוימט זי איר איין, א יונג ווייבל נאך א חתונה, — וואס איז אויף דיר פאר א לאכענעש? אימלאכער קוקט דיר נאך!"

נאר שיינדעלע בייסט זיך די צונג, — זי וויל נישט לאכן, זי קאן זיך אכער פארט ניט איינהאלטן.

כאפט זי א קוק אהין צו די מאנסבילן — זעט זי דארט אזוי פיל אידן מיט יארמעלקעס אויף די קעפ... געוויקעלט אין מליתים... שווארץ-ווייס... מען שאקלט זיך, מען מאכט משונה/דיקע העוויות — זי שיסט אויס אין א געלכטער.

קוקט זי זיך ארום צווישן די ווייבער, זעט זי אלמע געקארטשעטע ווייבער מיט ברילן אויף די נעזער:

משונה/דיקע העוויות (האזואיעס): מאדנע, נישט געוויינט לאכע מינעס, גרימאסן און באוועגונגן.

„ווי מיאוס זיי זיינען, צו וואָס לעבן זיי נאָך — די אלטע
ווייבער — אויף דער וועלט?“

דערזעט זי דאָרט אנמקעגן, א רביצין פעסטעט זיך,
קנייטשט דעם פנים, — עס קיצלט אין האלז, זי מוז
לאכן!

ביי איינער גליטשן זיך די טרערן פון די אויגן,
רינען... פארהאלטן זיך אין די קנייטשן, גייען איבער, אַט-
אַט פאלן זיי גלייך אין מויל אריין!

„א רחמנות אויף יענער — טראכט שיינדעלע א
טרויעריקן געדאַנק, כדי ווייך צו מאַכן דאָס האַרץ, און
אַפּשטופּן פון זיך דעם חשק צו לאַכן — אַ גרויסן ווייטיק
מוז יענע האַכן, אַז זי וויינט אַזוי.“

זי בלייבט אויף א וויילע פאראינטערעסירט. דער
שמייכל ווערט פארקילט אויפ'ן פנים.

די טרערן גליטשן זיך ביי יענער. פאלן, פאלן...
עס פאלט א טרער אויף דער אונטערשטער פארקרימטער
ליפ.

שיינדעלע האלט ניט אויס. זי שיסט ארויס א גע-
לעכטער. ווייבער קוקן זיך ארום; די מוטער ווארפט
אויף איר ביזע בליקן.

זוכט שיינדעלע ערגעץ, וואהין אוועקצוקוקן, אבי
נאָר די משונהדיקע ווייבער ניט צו זען. זי ווארפט אן
אויג דורך דעם אַפענעם פענצטערל, ווידער אַהין, צו די
מאַנסבילן.

ווידער זעט זי דאָרט אידן, א סך: אלטע, יונגע,
צווישן אלע שיינט „ער“ ארויס... יונג, בלוט און מילך.

די קרויון, ווי קאן מען זיי רופן : שווארץ אדער קאש-
טאנאווע? ...

אויגעלאך.. זיי רוען ניט אויף איין אַרט.. אַט די
ברענענדיקע אויגעלאך האָט זי אין דערהיים נאָך קיין צייט
ניט געהאַט צו באַטראַכטן. . . אז ער וואַרפט אויף איר
אַ בליק, בויערט ער אין האַרץ. זי קאָן זיין בליק ניט
אויסהאַלטן. ווען זי איז אַ כּלה געוואָרן איז אויך דאָס
זעלבע געווען... שמענדיק האָט זי געפּילט — ער קוקט
אויף איר, דעם קאַפּ האָט זי ניט געקאַנט אויפהויבן.
דאָ אין שול קאָן זי אים גוט באַטראַכטן. אלעס
פּאַסט אים אזוי! עס זינגט אַראָפּ פון אים, נאָר דאָס
בערדל וואַקסט אים צו פּרי. נישקשה, זי וועט עס אים
אויסצופּן... „ציפּ-ציפּ“.

עס פּאַלט אויף איר אַן אַ געלעכטער.
עס דאַכט זיך איר.. זיי זיצן ביידע ביי זיך אין
„צימערל“... ער שפּאַרט אַן דעם קאַפּ ביי איר אויפּן
אַקסל.. זי ציפּט דאָס בערדל — „ציפּ-ציפּ“... ער כאַפּט
זי פאַר דער האַנט, פאַר'ן האַלז... עס קלינגט אַ קוש..
זי האַלט ניט אויס, זי וויל לאַכן! פּע! — וואַרפט
זי זיך פּאַר.. אין אַ מקום-קדוש — אזעלכע געדאַנקען? !
זי קערט אָפּ אירע בליקן פון „אים“, נאָר זי ווייסט,
אז דאָרט אין מזרח זעט „ער“ זיך ארויס פון צווישן אלע
און דאָס האַרץ קוועלט אין איר, זי פאַרקוקט זיך אויף
די מאלערייען, וואָס זיינען אויפּן סופּיט פון דער שול.
פּויגעלאַך, אַדלערס, שלענג, כּוּימעלאַך, קעסטעלאַך,
פּאַסיקלאַך, אַט דאָס זעט אויס ווי אַ נאָז מיט צוויי אויגן,
אַן אַ פּנים.

קאַשטאַנאווע : טונקל בריוו.

עם פאלט אויף איר ווידער אן א געלעכטער.
אומגליקלאך איז זי היינט. וואָס וויל פון איר האָבן
דער נאַר אירער?
זי קערט זיך אָפּ פון דעם סופיט און באגעגנט זיך
ווידער מיט „זיינע“ בליקן.
דאָכט זיך איר... ער זעט זי. ער שמייכלט צו איר!
דאָס הארץ הויבט זיך. זי קאָן זיך שוין ניט איינ-
האלטן.
עס זעצט ארויס אן איינגעהאַלטן לאַכן. ווייבער
קוקן זיך אום. די פארוויינטע רביצין קנייטשט דעם
שמערן.. „אי-נו“! מאַכט זי אויף איר מיטן פינגער.
שיינדעלע ווערט רויט. לאַזט אראָפּ די אויגן. זי
האַט שוין מורא זיי אויפצוהויבן.. טאַמער וועט זי ווי-
דער עפעס לאַכעדיקס דערזען.
בייענדיק אהיים פון דער שול, מוסר'ט זי די מוטער:
„שעמען זאָלסטו זיך, דו נאַרעשע, ווילדע ציג! וואָס
איז רק לאַכן און לאַכן“! און זי שעמט זיך טאַקע;
נאַר וואָס איז זי שולדיק, טראַכט זי זיך, אז גאַט-ברוך-
הוא'ס וועלמל איז אזוי לאַכעדיק און לאַכעדיק?... אפילו
די שטיבער, די גאס, די זון, די וואַלקנס אויפ'ן הימל,
זיינען לאַכעדיק! אַט — לאַכט זי ווידער...
זאָגט איר די מוטער, אז היינט איז שבת-חזון, דאָס

מוסר'ן: אויסריידן, זאָגן שטראַף רייד.
שבת חזון (כאַזאָז): דער שבת פאר תשעה באב. אַט
דעם שבת לייענט מען אין שול צו מפטיר דעם ערשטן קאַפיטל
פון ישעיה. דאָס קאַפיטל הויבט זיך אָן מיט'ן וואָרט חזון,
די זעאונג, די נבואה פון ישעיה, אז ירושלים וועט חרוב
ווערן. דאָריבער רופט מען דעם שבת חזון, און סיי צוליב דער
טרויעריקער נבואה, סיי ווייל עס איז פאַר תשעה באב, טאָר
מען דעם שבת ניט זיין פריילאָר.

בית-המקדש איז חרוב, אירן זיינען אין גלות, מען פאר
ניט לאכן.

איז זי ווידער ביי זיך ניט שולדיק אין דעם: אויף
אירן האט זי געמעגט חתונה האבן א סך פריער פאר
שבת-חזון דער זמן החתונה איז סיי ווי געווען נאך
אויף שבת-חנוכה.

האט דער מחותן דעם נדן ניט איינגעלייגט! אויף
אדר-שני האט דער פאטער זיין נדן פארמאן. שבת
נאך שבעות זיינען די קליידער ניט פארטיק געווען.
ראש-חודש תמוז איז ניט אויסגעקומען. קיים חצי-
תמוז א פארשפיל געווען.

איז געקומען צו דער חופה, הייסט מען איר זאגן
על חטא און וויינען.

„וואס ווילן די אלטע לייט האבן פון איר?“ זי האט
שוין דעמאלט אויך געוואלט לאכן.
און אט האסטו דיר שבת-חזון.

זי זעט פאר זיך ניט קיין שבת-חזון! דאכט זיך,
איטלאכער איז אזוי פריילאך, אזוי אויפגעלייגט, גלייך
עס האלט ביי אלעמען נאך א חתונה.
צום טיש האט זי זיך געזעצט ברוגז אויף דער
מוטער.

ברוגז/ערהייט האט זי דערזען — א פליג שמעלט

אדר שני (שייני): דער צווייטער אדר. אלע דריי יאר
איז אן איבער יאר. אין אזא יאר איז לויטן אידישן קאלענדר
דאר פאראן דרייצן חדשים. דער איבעריקער חודש הייסט אדר
שני.

על חטא (אל כייט): א תפלה איז דאווענען פון
יום כפור. אין דער תפלה ווערן אויסגערעכנט אלע זינד, וואס
דער מענטש איז באגאנגן. עס איז א מנהג די כלה זאל פאר
דער חופה זאגן אט די תפלה.

זיך ביי דער מוטער פונקט אויף דער נאָז. . . זי האַלט
ניט אויס. זי האַט זיך צעלאַכט!

נאַכ'ן עסן האַט זיך די מוטער אוועקגעזעצט ביים
פענצטער מיטן מייטש-חומש אויפן פאדאליק און צוגע-
רופן שיינדעלען צו זיך.

„אַט, קום אהער, דו ווילדע ציג, וועל איך דיר לייע-
נען אביסל פון די קינות, וועסטו ניט לאַכן אזוי פיל.
מיינסט — זי קאַן שוין זיין א ווייבל? — פאַרקלאַנגט זי
די טאַכטער פאַר'ן יונגן מאַן: אסור, הזיר! זי ויצט אין
שול טאַקע נאָר ווי א ווילדע ציג!“

די מוטער הויכט אָן לייענען. זי לייענט פון חורבן
בית המקדש, פון די עשרה הרוגי מלכות און ווייטער.
שיינדעלע פאַלט ארויף מיט די הענט אויפ'ן מייטש-

חומש:

— ניין, מאַמע! דאַס לייען מיר איצט ניט: אַט —

מייטש-חומש: אַ בוך מעשיות פון חומש, אויף אידיש,
געמאַכט פאַר פרויען, וואָס פלעגן ניט לערנען קיין העבריי-
איש, זיי זאָלן אויך וויסן וואָס עס שטייט אין דער תורה. אמאָל
האַט מען אידיש גערופן עברי-טייטש אָדער אידיש-טייטש,
דערפאַר רופט מען חומש אויף אידיש — טייטש חומש.
פאדאליק: דער טייל פון קלייד איבער'ן שוים.
קינות: קלאַנגלידער. פאַעזיע, אין וועלכער די מחברים
באוויינען די אומגליקן פון אידישן פּאָלק. קינות זאָגט מען
תשעה באב.

עשרה הרוגי מלכות: צען וואָס זיינען דער'הרג'עט געוואָרן
אויפן באַפעל פון קעניג. עס דערציילט זיך, אַז אין דער
צייט, ווען די רוימער האָבן באַהערשט ארץ ישראל און האָבן
אַרויסגעגעבן שווערע גזרות אויף אירן זיינען צען פון די גרעסטע
אידישע געלערנטע געפונען געוואָרן שולדיק אין ניט אויספירן
די באַפעלן פון קעניג. מ'האַט זיי געטויט דורך מורא'דיקע מיתות
און זיי זיינען געשטאַרבן מאַרטירער. די געשיכטע פון זייער
מאַרטירערטום ווערט געלייענט יום כפור און תשעה באב.

לייען מיר בעסער יענע מגילה, וואָס האָסט שבועות גע-
לייענט... ווי הייסט זי ? יענע, וואָס האָט התונה געהאַט...
רות... יא... „רות“ לייען מיר אביסל ! ...

רות : איינער פון די ביכער פון תנך. די מגילה רופט זיך
אויפן נאָמען פון דער העלדיגער א טאָכטער פון מואב, וועלכע
האָט התונה געהאַט מיט אַ זון פון יהודה און נאָך איר מאַנס
טויט איז זי ניט אַוועק צו איר פאָלק, נאָר געבליבן געטריי איר
מאַנס משפחה און גלויבן.

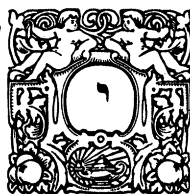

פראגן.

פארוואס האט שיינדעלעך געהאלטן אין איין לאכן?
איז טאקע אלעס, וואס זי האט געזען, געווען אזוי קאמיש?
ווי האט איר אויסגעזען די וועלט און אלעס ארום איר?
פארוואס? פארוואס האט זי ניט געוואלט די מוטער זאל פאר
איר לייענען מעשות פון חורבן נאר מגילת רות?

פון דאס ניי געלעפט

עקב-יוסי מיט ביילען האבן ביידע ביו
אונטער די פערציקסטע יארן אוועק-
גע'פטר'ט דאס לעבן, יעדער אויף א
באזונדערן וועג און מיט א באזונדער
פעקל צרות.

צו 18 יאר האט מען יעקב-יוסין מיט צפרהן צו דער
חופה געפירט. א גומן זכות זאל זי מראגן פאר אלע לע-
בעדיקע. אודאי, ווען ס'זאל געווען זיין אין גאנצן אויף
זיין דעה, וואלט ער אפשר ניט געגאנגען צו דער חופה,
איז אבער דעמאלט נאך קיין מאדע ניט געווען — אנפרעגן
זיך ביי די קינדער.

באלד נאך דער חופה האט זי אנגעהויבן קרענקען.
נישט געהאט וואס צו זאגן דארויף: אין זיין משך —
אינ'ס זיין מזל.

איז אוועקגעגאנגען א פאר יאר אין קריג: די שווי-
גער, — זיין מוטער הייסט עס, — האט געדרונגען, אז
זי מאכט זיך גאר קראנק.
זי האט זיך אבער אזוי פארקרענקט, אז מען האט
געמוזט צום גלויבן קומען.

אין זיין משך (מעשער): אין זיין צייט. ווען זי איז נע-
ווען זיינע.

האַט זיך אָנגעהויבן אַ נייער קריג: די מוטער האַט
געאַרבעט אויף גמ.

דערווייל איז אַבער געשלאָגן געוואָרן די פּרנסה
זיינען און די מוטער האַט זיך אָפּגעלאָזט פון גמ.
נאָר ווי די פּרנסה פּלעגט זיך עפעס פּאַרבעסערן,
פּלעגט די מוטער, עליה השלום, ווידער אָנהויבן אַרבעטן
אויף גמ.

די וועלט האַט אויף דעם יונגן ווייכל אָנגעהויבן
שטאַרק רחמנות האַבן. אַלע האַבן זי באַדויערט אין
איר אומגליק.

אזוי איז אוועק פיל צייט אין צרות און מחלוקת'ן,
ביז די מוטער איז געשמאַרבן און דער גמ איז פאַרגעסן
געוואָרן.

דאָן האַט די וועלט אויף אים אָנגעהויבן רחמנות
האַבן.

און יאָרן רוקן זיך. יאָרן גייען אוועק אויף אפטייק,
שפּרעכערס און שפּרעכערקעס און להבדיל צדיקים.
יעקב יוסי געדענקט פאַר זיך ניט קיין פּריילאָכן דאָ-
נערשטיק, קיין אויפגעלייגטן שבת. פּרנסת, פאַרקערט.
ניט צו פאַרזינדיקן. נאָר וואָס פאַר אַ תּענוג איז עס. אומ-
שטייגס געזאָגט, אז די פאַרדינסטן פּלעגן דאַרפן אוועק-
גיין נאָר אויף רעצעפטן.

שמענדיק, ווען יעקב-יוסי קומט אין שטוב אַריין,
געפינט ער זיין ווייב קרעכצן אין בעט.
די קרעכצן פּלעגן אים נאַכגיין, ווי אַ ווידער-קול

עליה השלום (אלעהא האשאלעם): פּירד צו איר. אן אויס-
דרוס, וואָס מען נוצט ביים דערמאַנען דעם נאַמען פון איינעם,
וואָס איז שוין טויט.

אין קלויז און אין דער גאס, און וואו ער איז נאָר ערגעץ געווען.

און אזוי איז ער געוואוינט געוואָרן ביז ס'האָבן זיך אָפגערוקט די צען יאָר. דאָן איז געוואָרן אַ שאלה וועגן קינדער, און גוטע אידן האָבן געהייסן זיך גמ'ן.

איז אָבער איר פאָטער געפאָרן צו די גוטע אידן, — האָבן זיי געהייסן נאָך וואַרטן.

געוואַרט און ווידער געפאָרן; געקומען און ווידער געוואַרט.

אזוי האָבן זיך אָפגערוקט נאָך עטלאכע יאָר, ביז זי האָט זיך אויפגעהויבן און געשטאַרבן.

אודאי, ווען ס'זאל געווען זיין אין גאַנצן אויף זיין דעה, וואָלט ער איר ניט געהייסן שטאַרבן. ער איז שוין ווי צוגעוואוינט געווען.

געבליבן איז ער אָן נאָר ניט. שווער איז אים זיך פאַרצושמעלן, אַז אַ שאַק מיט יאָרן איז אזוי אויף אים איבערגעגאַנגען.

אליין דרייט ער זיך ארום אין זיינע ברייטע פיר ווינקעלאך.

אז ער רעדט עפעס אַ וואַרט, דאַכט זיך אים, — אַ ווידער-קול גייט ארום אין שטוב.

אז ער הויבט אויף די אויגן, און קוקט זיך ארום, דאַכט זיך אים די שטוב איז גרויס ווי אַ וואַלד.

ער גלעט זיך די לאנגע באַרד און טראַגט דעם שפיץ צו פאר די אויגן.

„שוין ניט קיין יונגערמאַן“ — שאַקלט ער אָפ.

ביילע האָט אָפגעלעכט אויף איר שמייגער.

זי איז אויך צו דער חופה געגאנגן — ניט ווייל זי
האט געוואלט גיין, נאר ווייל מ'האט זי געפירט. איר
האט טאקע ניט געפאסט צו זאגן א דעה, ווייל זי איז
נאך גאר יונג געווען.

פרי חתונה געהאט, פרי אָנגעהויבן קינדלען, פרי
אן אלמנה געבליבן.

באוויינט האט זי דעם מאן, ווי מען דארף באוויינען
א טוימן. . .

און אז זי האט זיך דערמאנט אן איר אפגעלעכטער
יונגט, פלעגט זי א גענעץ טאן.

שיין איז זי נאך געווען. נאר זי האט זיך געפאסט,
זי וויל אירע קינדער פאר קיין שטיף-קינדער ניט מאכן.
גענוג וואס זיי זיינען יתומים.

און האט גענומען אויפציען די קינדער.
אז זי האט חתונה געמאכט אדער ווי עס איז פאר-
זארגט אירע קינדער, האט זי נאך גאר ווייניק קנייטשן
געהאט אויפ'ן שטערן.

און יעקב-יוסי האט נאך גאר ווייניק גרויע האר אין
דער בארד.

נאר זי טראגט שוין ניט קיין פאריק.
און ער רויכערט שוין פון א ליולקע.

שדכנים איז דאס ווי אויף להכעים ניט איינגעפאלן.
„זיי“ איז עס אודאי אויפ'ן געדאנק ניט געקומען.

ערשט העט שפעטער, ווען מ'האט ביי גדליה מלמד

פאריק : א שייטל פרעמדע האר אויפן קאפ. ווייבער פלעגן
אפשערן זייערע האר פאר דער חופה און כרי ניט אויסצווען
אלט פלעגן זיי טראגן א שייטל, א פאריק. אבער ווען זיי זיי-
נען אלט געווארן. האבן זיי דאס אויפגעהערט טראגן. פארדע-
קענדיק דעם קאפ מיט א פאטשיילע.

צוגענומען דעם חדר און די גדלי'כע האַט געמוזט ווערן
א שדכנ'טע, איז זי גלייך געפאלן דארויף.
ניט אומזיסט זאגט די וועלט — א געמאכטער „כשוף-
מאכער“.

אין אנהויב, אז גדליה האַט מיט יעקב-יוסי'ן א שמועס
געטאן מכח דעם ענין, האַט יענער געמיינט — ער מאַכט
פון אים חווק, אז ער האַט געזען — דער מלמד מיינט עס
ערנסט, האַט ער זיך פארשעמט.

„ס'איז שוין נאָך די יארן“ — האַט ער אים געענט-
פערט, און איינגעשמעקט די אויגן אין פאָדלאַגע.

נאָר גדליה האַט געדרונגן, אז מחמת ער שעמט זיך,
איז א סימן טוב, אז ס'איז נאָך ניט „נאָך די יארן“.

ביילע, ווידער, ווען די מלמד'קע האַט איר געזאָגט
דעם גלייכן איינפאל, האַט זי פשוט אויף איר אויסגעשאַמט
א ירגון: „וואָס איז דיר איינגעפאלן, אויס אלטע אלמנות
חווק צו מאַכן?“

ביים צווייטן מאל, האַט ביילע איר ווייטער אויסגע-
וואַרפן: אַן עולה, אַן עזות פון אַ אידענע צו ריידן
אזוי פון א לייטעשן אידן ווי ר' יעקב יוסי!

נאָכ'ן דריטן מאל האָבן זיי זיך ביידע, יעקב יוסי
און ביילע — יעדער ביי זיך פארטראַכט.

צו קלערן אין דער זאך איז דאָ ניט געווען וואָס:
ניט פרעמד זיינען זיי געווען. זיי האָבן זיך געקאָנט נאָך
פון לאַנג-לאַנג, פון די קינדער-יאָרן.

ירגון: אן אויסנוס פון כעס.
עולה (אולע): אומרעכט.
עזות (אזעס): חוצפה, געוואגטקייט.

אין שכנות זיינען זייערע עלטערן געזעסן.
אן אנדער זון, אנדערע שמערן, און — אן אנדער
הימל זיינען דענסמאל געווען!
— „עט, נארעשע יארן! א קינדער-שפיל — און ניט
מער!“

ניט איין מאל האט זי זיך פארקילט, שטייענדיק אין
א ווינטערדיקן אונט אין דרויסן, ווארטנדיק צו זען
יעקב-יוסקין אהיימגיין פונ'ם חדר.
ניט איין מאל האט יעקב-יוסי געכאפט פעטש פון
רבי'ן, ווען ער האט אים פלוצלונג א פרעג געמאן: „וואו
האלט מען אין רש"י?“ און ער האט זיך פונקט דעמאלט
פארטראכט וועגן ביילעטשקען.

געוואוסט, — האט זי ניט געוואוסט פון זיינע גע-
דאנקן, ניט ער — פון אירע, זיי האבן קיינמאל מיט אן
אנדער ניט גערעדט. געזען האבן זיי זיך נאר.
און געזען האבן זיי א סך.
און געטראכט נאך מער.

קיינעם האבן זיי ניט דערציילט. מאמער האט יעקב-
יוסי אמאל אנגעשריבן אויפן פארשוויצטן פענצטער:
„ביילעטשקע“, האט ער באלד געכאפט און אפגעמעקט.
און אז זיי זיינען אונטערגעוואקסן. . .
נאר דאמאלס איז זי דאך שוין געווען א מאמע, און

רש"י (ראשי): רב שלמה יצחקי. דער נאמען פון א אידישן
געלערטן, וואס האט געלעבט אין פראנקרייך אין די יארן
1040 ביז 1105 און האט אנגעשריבן א קאמענטאר אויף תנך
און גמרא. דער קאמענטאר רופט זיך רשי. אויפן נאמען פון
מחבר.

פארשוויצטע פענצטער: א פענצטער, וואס איז נאס פון
דער פארע, דער ווארעמקייט פון שטוב.

ער האָט שוין געטראָגן אַ מילשטיין אויפ'ן האַלז.
איינמאָל נאָר, געדענקט זיך אים, אין דער יוגנט. . .
שויער-שיער האָט ער זיך ארויסגעגעבן.
חמשה עשר איז עס געווען.

היבש איז אים געפאלן אויף זיין חלק אין חדר. א
מערת איז געשען אפנים ביי דער חלוקה, באַקסער איז ער
מיד געוואָרן קייענדיג. נאָר דער מייטל. . . אַ גאַנצער
מייטל איז אים געפאלן, אים האָט באַנק געמאָן דעם מייטל
אַנצוהויבן. עס איז דאָך ניט מער ווי אַ מייטל! אזוי ווי
ער הויבט אים נאָר אָן — אזוי איז שוין נאָך אים! איז
אן עק ביז איבערצאָר!

ער איז פאַרבייגעגאַנגען דאָס הויז, וואוּ ביילע'ס על-
טערן וואוינען. ער האָט געזען ווי אירע עלטערן, פאַרפּוצט,
יום-טוב'דיק געקליידט, לאָזן זיך אין וועג אריין. פאַר-
שטאַנען האָט ער, אז דאָס גייען זיי, אפנים, אויף אַ חתונה.
פלוצלונג פאַלט אים איין, אז ביילע איז איינע אליין
געבליבן.

וואָס איז אים דעמאָלט געווען אזוינס?

עס האָט זיך אים אויסגעוויזן, אז קיים גייט ער אריין

א מילשטיין: דער שטיין איז אַ מיל, וואָס צעמאַלט די
קערנער. דאָ אַ פרוי. ווי איינער, וואָס טראָגט אַ מילשטיין אויפ'ן
האַלז. קען זיך ניט באַוועגן פריי, אזוי אויך איינער, וואָס האָט
אַ פאַמיליע.

חמשה עשר: פּופּצן. יעדעסמאָל, וואָס דער אויסדרוק
ווערט באַנוצט און ווייטערע דערקלערונגן, איז געמיינט חמשה
עשר בשבט, ווען עס ווערט געפייערט דער ראש השנה פון די
בוימער.

חלוקה: צעטיילונג. אַלע סינדער פלעגן ברענגן חמשה עשר
אויבס אין חדר אריין. מען האָט עס צוזאַמענגעמישט און דאָן
צעטיילט צווישן די סינדער, יעדן אַ חלק.

וועט ער קאנען גלייך ארויסנעמען דעם מייטל און איר געבן.

אז ער איז אריינגעקומען, האט ער ערשט דערפילט זיין טעות. ער האט ניט געקאנט מער ווי איינמאל אויפ-הויבן די אויגן אויף איר און זען, ווי זי שטייט אין א ווינקל צענויפגעקארטשעט, העלעש רויט, און אראפגעלאזט דעם קאפ.

אים איז שווער געווארן דאס שטיין, דאס שוויגן, דאס קלינגן אין די אויערן, דאס ציטערן פון די קני. ער האט אנידערגעלייגט דעם מייטל אויפ'ן מיש און — ארויס אין דרויסן.

א צייט נאכדעם האט ער זיך געשעמט צו באגעגענען זיך מיט איר.

און שפעטער. . .

נאר דעמאלט איז ער שוין געווען מיט א מילשטיין אויפ'ן האלז, און זי האט געטרעגן א פאריק.

ווען ער דערמאנט זיך אצינד אן דעם, ווערט אים א-גענעם, שמעכנדיק אנגענעם: עס ווייזט זיך אים אויס — יענע זון שיינט, יענער הימל מיט יענע שמערן, יענע הלומות. נאר. . . די בושה, דער צער פון בושה! . . .

עפעס אן אנדער מין בושה, ווי יענע. עס ווערט נאך איר קאלט.

„ער“ טראגט צו די בארד צו די אויגן, און „זי“ — ציילט די קנייטשן אויפ'ן פנים.

די זאך איז צוגעשמאנען. יעקב-יוסי האט אלץ אפ-געלייגט פון חודש צו חודש. ער האט געוואלט טרעפן אויף אזא צייט, ווען קיין בחורישע התונות זיינען זיך ניט נוהג.

טבת איז'ס אים געפאלן — נאכ'ן צווייטן קווארטל.
און — גאר ניט. . .
שמילערהייט קרעכצן זיי ביחידות אויף די זאכן, וואָס
געפאלן אין רבוננו של עולמ'ס וועלט — ניט אין דער צייט.
נאָר איינער דעם אנדערן זאָגט עס ניט.
מען שעמט זיך.

דעם קידוש שמעלט ער אַוועק אויפ'ן טיש, וואָרפט
אָן אויג אויף איר — נעמט זי שוין אליין דעם כּוּס.
צום מאָל, פּאַרקערט, ווייזט זיך יעקב־יוסין אויס, אז
אין האַרצן ביי אים האָט זיך געעפּנט אַ ווינקל, פּון וואַנען
דאָס לעבן האָט נאָך ביז אַהער ניט גערירט. נאָר עפעס
פעלט. . . עס פעלט אזוינס, וואָס ער ווייסט עס ניט ווי
אַנצורופּן.

און אפּשר-פּאַרקערט: אפּשר איז עפעס דאָ צופיל. . .
איבעריקס! . . .
איבעריקע האָר אין דער באַרד, איבעריקע חשבונות
אין קאַפּ, איבעריקע בושח. . .

חמשה עשר ווערט פיר וואָכן פון דער שמילער חופּה.
יעקב־יוסי איז דורכגעגאַנגען דורך אַ באַקאַליי-קראַם
און האָט זיך אָפּגעשמעלט.
פירות וויל ער קויפּן, נאָר ער שעמט זיך אריינגיין.
ער וויל זיך דערמאַנען, ווי האָט ער זיך פּאַרצויערן
נוהג גווען ?

פּאַרצויערן האָט ער ניט געקויפּט; נאָר פאַר צוויי
יאָרן. . . מן הסתם האָט ער געקויפּט.
עס דאַכט זיך אים—ער דערמאַנט זיך מיט סימנים—
"זיכער געקויפּט!" ער איז אַריינגעגאַנגען.

מייטלען האָט ער געקויפט מער ווי אַלצדינג.
אז ער וועט אריינקומען, — האָט ער ביי זיך שוין
אפגעשמעלט, — וועט ער גלייך זאָגן :
„קום אַהער, מיין ווייב, גענטער צו מיר, מיר וועלן
עסן פירות!“

און אז ער וועט וועלן, וועט ער זאָגן עפעס נאָך מער,
ווי — „מיין ווייב“, וואָס ? אין זיינע פיר ווינקעלאך ! צו
וועמען האָט עס ?

און. . . ער וועט זי דערמאָנען אַן יענעס מייטל. . .
פרעגן וועט ער זי, וואָס איז געווען דער סוף — נאָך זיין
ארויסגיין ?

נאָר אז ער איז אהיימגעקומען, איז אויף אים ווידער
אַנגעפאלן יענע בושא, וועלכע מאַכט אים קאַלט און
שמום.

פראַגן

וואָס פאַר אַ לעבן האָט יעקב יוסי געהאַט מיט זיין
ערשטער פרוי ? ווי אַזוי האָט ביילע געלעבט ? וועלכע
דעראינערונגן האָט ביי ביידן ארויסגערופן דער געדאַנק זיי
זאָלן ווערן מאַן און ווייב ? ווי שילדערט דער מחבר די ליבע
צווישן יעקב-יוסי און ביילע ווען זיי זיינען קינדער געווען ?
פאַרוואָס האָט יעקב יוסי געקויפט דוקא מייטלען ? זיינען
יעקב יוסי און ביילע פאַלשמענדיק גליקלאַך ? וואָס שטערט
זייער גליק ?

פארשפעטיקט דעם קדיש

ערן איז שוין דער יונגער מלמד הירשל
געווען, אז דאס קליינע פאלק זיינס זאל
זיך צונויפקלייבן מיט די פילן-בויגנס,
מיטן „פראוואנט“ און ארויסגיין
אויפ'ן בארג סיני. קיין ארץ ישראל
אפילו זאלן זיי זיך גיין, אבי ער זאל פון זיי פטור ווערן!
אליין וויל ער בלייבן, אייגער אליין אין זיינע פיר וויג-
קעלאך.

גוט, וואס ער האט א באהעלפער: ער וועט פאר-
שפארן זיי נאכצוגיין. זאט איז ער פון זיי א גאנץ יאר.
אליין וויל ער בלייבן און טראכטן.
עס ציט אים אלץ אליין צו בלייבן און צו טראכטן;
קוקן אויף די פיר ווענט און שווייגן.
כאטש דאס איז ניט זיין טבע: ליב האט ער תמיד

קדיש (קאדיש): א תפלה אין אראמיאיש, וואס
ווערט געזאגט פאר דער נשמה פון טויטן. די תפלה ווערט
געזאגט דאס ערשטע יאר אלע טאג, צו שחרית, מנחה און
מעריב, און נאכדעם אלע יאר אין דעם טאג ווען דער מענטש
איז געשטארבן. קדיש דארף זאגן דער זון פון פארשטארבענעם,
דערפאר רופט מען א זון א קדיש.

ארויסגיין אויפ'ן בארג סיני: ארויסגיין אין פעלד אדער
וואלד פייערן ל"ג בעומר.

א באהעלפער: אן ארויסהעלפער ביי א מלמד.

קינדער; ווען ער איז נאך געווען א באהעלפער, פלעגט ער זיך תמיד געפינען צווישן די קינדער. ליב געהאט אמאל אפילו א שפיל צו טאן מיט זיי אינאיינעם.

נאכדעם, אז ער האט חתונה געהאט מיט רייזעלען, און האט זיך אליין געעפנט א חדר, האט ער עס געטאן גלאט, ווי א סגולה צו פרנסה: וואס מער השגחה ער וועט געבן אויף די קינדער, מער וועלן אים די בעלי-בתים גע-טרויען קינדער אויף זיין האנט.

נאך שוין מער פון א האלב יאר, זינט רייזעלע איז גע-שמארבן, — איז ער אינגאנצן ווי איבערגעכומן געווארן. נמאס איז אים אלצדינג. ער איז זיך אליין נמאס. די זון האט זיך אים געזעצט ביים אויפגיין.

ניט געגלויבט האט ער קיינמאל, אז אזוינס קאן גע-שען, אז זיין רייזעלע קאן פלוצלונג אין א טאג נעמען און שמארבן.

דערפאר טאקע אין יום-המיתה האט ער קיין טרער ניט געלאזט. אויסגעשמעלט נאך האט ער די אויגן און געקוקט ווי די שמשים זיינען זיך מטפל מיט איר און ווי מען כאפט זי אוועק. געווענדט האט ער זיך צו יעדן מיט אויסגעשפאנעטע אויגן:

„וואס הייסט עס!? סמייטש, וואס הייסט דאס!?”

א ביטער רעטעניש איז דאס אים.

נאך שבעה... נאך שלשים... און וואס מער א טאג

עס גייט אוועק, אלץ מער וויינט ער.

השגחה (האשנאכע): השגחה נעבן — אויפפאסן.
שבעה (שיווע): זיבן. די ערשטע זיבן טעג נאך קבורת

המת.

שלשים (שלוישים): דרייסיג. די ערשטע דרייסיג טעג נאך קבורת המת. אי שבעה אי שלשים זיינען טרויער טעג.

גוט וואָס דער הערבסט האָט אים באַלד פאַרכאַפט,
פאַרמאַכט האָט ער זיך אין זיינע פיר ווינקעלאַך — און
טראַכט און טראַכט.

ער טראַכט, אַז רייזעלע איז באַמת געשטאַרבן, אַז
דאָס איז ניט קיין חלום געווען.

ער טראַכט, אַז גוט וואַלט געווען, ווען ער זאַל אַני-
שלאָפן ווערן. שלאָפן, שלאָפן און זיך אויפכאַפן פונקט אין
יום חמיתה זיינעם.

און ער טראַכט, וואָס וואַלט געווען ווען רייזעלע
זאַל ניט געווען שטאַרבן.

דאָס האַרץ ברייט זיך פון די מחשבות, נאָר ער לאַזט
זיך אריין אין זיי וואָס מער, וואָס מיפער. ער קאַן זיך פון
זיי ניט אַפרייסן.

עס גייט אים ניט אָן, וואָס אין דרויסן האָט זיך שוין
אויסגעלייגט אַ מיפער שניי; בייזע ווינטן הוליען איבער
די גאַסן, און די טעג ווערן אלץ איינגעשרומפן: סיי ווי
פאַרשטייט ער ניט נאָך וואָס שיינט די זון? צו וואָס איז
די גאַנצע שפּיל? מאַג-נאַכט — נאַכט-טאָג — וואָס ווערט
דען דערפון?

ער לערנט מיט די קינדער נאָר דערפאַר, ווייל זיי קומען
זיך צונויף; ער גייט עסן נאָר דערפאַר, ווייל די מוטער
וואוינט נאָענט און די שוועסטער קומט אים רופן צוויי מאַל
אין טאָג צום טיש.

שווער קומט אים אָן דאָס „קדיש-זאַגן“ אין דער פרי
און אויף דער נאַכט. (קיין קדיש האָט זי אפילו ניט גע-
לאַזט). קריכן דאַרף ער אין שניי, גייענדיק אין קלויז
אריין, און ער איז ניט גענוג אַנגעטאַן דערצו. נאָר וואָס
שווערער ס'איז אים, אלץ צופרידענער בלייבט ער. מיט'ן

קדיש, דאָכט זיך אים, שיקט ער רייזעלען א גרום. ער
רעדט מיט איר פנים אל פנים.

שפעטער האָט זיך אים אָנגעהויבן אויסווייזן, אז ער
דערקאַנט אין נוסח פּוּנים קדיש, ווי אזוי רייזעלע איז
אַצינד אין גן עדן: פּריילאך אָדער אומעטיק.

פּריילאכער פּלעגט אים דער קדיש גיין, ווען די נאַס-
קייט מיט דער קעלט פּלעגן אים דורכנעמען.

אים האָט זיך אַלץ אויסגעוויזן, אז א גרויסן חטא
באַגייט ער אַנטקעגן רייזעלען דערמיט, וואָס ער לעכט
נאָך. אַפּקומען וויל ער אַלץ דעם חטא.

און קינדער קומען, דער באַהעלפּער לערנט, דער באַ-
העלפּער הייסט ברענגען געלט, קינדער ברענגען. גערן איז
הירשל, זיי זאָלן זיך שוין צעגיין, און אים לאָזן אליין.
טראַכטן וויל ער.

אַ געטרײען באַהעלפּער האָט ער; ער לאָזט אים ניט.
הירשל רעכנט אזוי שוין אַפּצושטופן דאָס ביסל יאַרן מיט
דעם באַהעלפּער.

און דער זמן האָט זיך געענדיקט. דער באַהעלפּער האָט
אַנגעקליבן נייע תּלמידים. תּלמידים קומען. הירשל לערנט
דערווייל ביז מנחה-צייט צום „קדיש-זאָגן“.

און אז ער עסט אַפּ וועטשערע, לייגט ער זיך דער-
וויל אין בעט, ביז צום שחרית'דיקן קדיש זאָגן.

גערן איז ער געווען היינט אַפּצו'פּטר'ן די קליינע
שרייערלאך, צו פּריילאך זיינען זיי היינט. גיין זאָלן זיי
זיך און אים לאָזן טראַכטן.

טראַכטן וויל ער, וואָס וואָלט געווען, ווען רייזעלע
לעכט נאָך און זיצט אַט דאָ נעבן אים?

נוסח (נוסאָד): סט"ל. ניגון.

טראכטן וויל ער, וואָס טוט רייזעלע'ס נשמה אצינד ?
בענקט אַ נשמה ? ליידעט זי פון אומעט, פון מחשבות ?
און ער וויל וויסן, וואָס איז דער תכלית פון גאַנצן ?
נאָך וואָס שיינט אזוי די זון ? גלאַט לעבן כדי דערנאָך צו
שמאַרבן און איבערלאָזן האַרצווייטיק ?

שווער איז אים היינט מער ווי תמיד : דער קאַפּ טוט
אים וויי. אַנטקעגן פענצמער איז ער געזעסן—האַט אים
די זון, אַפנים, צוגעברענט.

ער האָט גאָר ניט באַמערקט ביז היינט, אז אין
דרויסן שיינט אזא הייסע זון.

עס פאַלט אים איין אַ געדאַנק : צו רייזעלע'ן אויפ'ן
קבר וועט ער זיך דורכגיין. די מצבה וועט ער אַנקוקן. די
אויפשריפט וועט ער נאָכאַמאָל לייענען.

ביז צו מנחה וועט ער נאָך קענען זיין צוריק.
און אפשר וועט ער געפינען ארום איר קבר ליידיק
פלאַץ, וועט ער טראכטן וועגן א שטיבל איבערן קבר אויפ-
שמעלן.

אַראַפגעלאָזט דעם קאַפּ צו דער ערד, איז ער ארויס-
געגאַנגן מיט גרויסע טריט. עס זעט אויס, אז ער איז אין
כעס אויף דער זון, וואָס זי קריכט אים רק אין די אויגן.
ארויפגעגאַנגן איז ער אויפ'ן „בית-עלמין“ אין איי-
לעניש.

ער שפאַנט איבער מצבות, קברים — ער האָט אַפ-
געזוכט „זיינע“.

מצבה (מאַציווע) : מאַנומענט. א שטיין, וואָס ווערט גע-
שמעלט אויפ'ן קבר צום אנדענס פון פארשטאַרבענעם.
בית עלמין (ביים אַלמין) : דאָס אייביקע הויז. דאָס אַרט,
וואו מען באַגראַבט די טויטע.

אויף דער שפראך פון זיין הארצן האט ער זיך
איבערגערעדט מיט איר. ער גלויבט — זי פארשטייט
אים.

ער האט ארומגעקוקט דאס אָרט. . . גרינס וואַקסט
ארום קבר.

מצבות. . . ווייסע און טונקעלע, גלייכע און געבוי-
גענע. . . שווייגן ווי דער טויט. צווישן זיי וואקסט
גרינס. . . מצבות פארשמעלן דאס גראָז. דאָס גראָז קריכט
אויף די מצבות.

פון צווישן גראָז, וואָס ארום „זיינערס“ קבר שטייט
געשטרעקט אַ רויו און שאַקלט זיך לייכט, ווי אַ אידישע
יונגע צנועה, וואָס שעמט זיך מיט איר יוגנט און שיינ-
קייט, און ווייסט ניט וואו אַהינצומאַן זיך פאר די אויגן,
וואָס קוקן אויף איר.

„פון וואנען זויגט די רויו?“ . . .

עס ציט אים צו איר ניט ווילנדיק.

„קין הידוש ניט, מען דארף וויסן — ווי וואקסט

זי? פון וואנען זויגט זי?“

„עס שמעקט פון איר מיט יוגנט. עס שיינט מיט לעבן.“
צוויי פארליכטע פויגעלאך זיינען פון ערגעץ אַנגע-
פלויגן; זיך אַוועקגעשמעלט אויף רייזעליס מצבה און
אַפגעשעפּטשעט עפעס אַ מין ליבע-ליד.

געגרילצט האט דאָס הירשלען אין די אויערן.

און פון די אויערן איז'ס געקראַכן אין האַרץ.

אויפ'ן פלוית האַכן זיך די פויגעלאך געשמעלט.

הירשל האַט זיך אומגעקערט צו זיי.

צנועה: באַשיידענע, אומשולדיקע פרוי.

פלוית: צאָם.

די פויגעלאך זיינען אוועקגעפלוויגן. הירשל איז זיי
נאכגעגאנגען. עס דאכט זיך אים — ער וויל נאכאמאל
הערן דאס ליד וואס אויפ'ן קבר.
דאס ערשמע מאל וואס ער האט פארשפעטיקט דעם
קדיש.

פראגן

וואס פאר א לעבן האט הירש לייב געפירט מיט רייזעלען ?
פארוואס האט ער ניט געוויינט, ווען זי איז געשטארבן ? וואס
ווייזט אונז אויף זיין ליבע צו רייזעלען ? וואס האט גורם געד
ווען ער זאל פארשפעטיקן דעם קדיש ? וואס סימבאליזירט
דאס געזאנג פון די פייגעלאך ?

פון שבועות בין תשעה באב

ירשקע מלמד האָט דאָס יאָר אַ פּריילאכן שבועות. שבועות איז ער תמיד אויפֿ-געלייגטער, ווי אין אלע אנדערע ימים טובים, ער האָט דערביי אַ סך טעמים: ראשית, איז שבועות ניט דאָס, וואָס

פסח אָדער סוכות: יענע ימים טובים זיינען, אָן זינד גע-רעדט, תמיד פארשטערטע. דאָגת-פרנסה, אומשטיינס גע-זאָגט! תמיד געפאלן זיי אין בין הזמנים. ביזט ניט זיכער מיט'ן שטיקל ברויט. „זיינע“ רייסט זיך, מיינע שונאים, אויס דער הויט ארויס: גרייט אָן מיני קעזלאך, כרעמז-לאך — דער מלכות מעג זיי עסן! א גרויסע כריה צו די זאכן! ווער שמועסט סוכות! אירע צימעסן! פון איין פרי מאַכט זי צען מאכלים! — נאָר וואָס קומט ארויס דערפון? די כרעמזלאך, מיט די אלע גוטע מאכלים, ווארגן דיך, בלייבן דיר אין האַלז שטיין, אז דו דערמאָנסט זיך —

בין הזמנים (בין האומאנים): צווישן סעזאנען. אין חדר פלעגט זיך דאָס יאָר טיילן אין צוויי סעזאנען, זמנים. פון נאָד פסח בין ראש השנה און פון נאָד שמחת תורה בין פסח. פסח און סוכות זיינען דאָריבער אין דער צייט צווישן איין זמן און צווייטן — בין הזמנים. חול המועד פסח און חול-המועד סוכות פלעגן די מלמדים זוכן תלמידים פאר'ן נייעם זמן און זיין באַזאָרגט וועגן פרנסה.

אז דאס חדר איז נאך ניט צונויפגעשמעלט. . . דער קרימט זיך, יענער האט צוגעזאגט א תשובה אויף די אנ-
דערע מעג, די איבריגע שווייגן גלאט אזוי. . . דעם קאפ
נעמט'ס אראפ!

שנית, איז שבועות עפעס גלאט פריילאכער, די גאנצע
וועלט איז אפן, פריי. . . עס פילט זיך עפעס גרינגער. . .
ניט פון דעם, וואס דארט ערגעץ בליען בלומען, פעלדער
גרינען זיך, פויגל זינגען. . . ווייס איך, — נארעשקייטן!
נו, און אז ס'בלייט און וואקסט, וואקסט עס דען אין זיין
גארטן? אים זינגן דען די פויגל? עט, מעשה נערוות! . . .
נאר פשוט — זומער-לעב. . . מ'עסט ווייניקער. . . מ'האט
דעוועט זיך, ווי זאגט מען, מיט לופט! . . . נו, עסט מען
ווייניקער, דארף מען דאך ווייניקער! . . . מכח הלבשה,
ווידער, וואס איז שייך צו זאגן? העלפט גאט א בעסערן
זמן, וואלט ער אליין געוואלט, זיין דינה זאל זיך מאכן
און קליידן, חס ושלום ווידער, מאמער א קנאפער זמן —
איז אויך דאס אייגענע: גייט מען אין די אלמע קליידער,
און מען זיצט אין שמוב. צווישן זיך, געפעלט מען זיך
אזוי אויך.

נאר דעם שבועות איז ער גאר בגילופין. ער זיצט אין
קלויז דעם ערשטן טאג יום טוב אויף זיין דרום-שטאט.
און שלינגט דעם „פיט“ מיט אזא אפעטימ. . . די ווער-
טער האבן דאס יאר גאר אן אנדער חן. . . די ווערטער
זיינען עפעס איצט פארשמענדלאכער, ווארעמער. . . זיי

מעשה נערוות (מייסע נארוס): אינגלשע טועכער. נא-
רעשקייטן.

בגילופין: פריילאך.

פיט (פאיעט): פאעזיע. געוויסע טיילן פון מחזור.

גויען ארויס גלייך פונ'ם הארצן און מיט א שטיק הארץ
אין איינעם! . . . גלייך ערשט נעכטן געשטאנען אויפ'ן
בארג סיני און „געזען“ דונערן און „געהערט“ בליצן!

ער האט אויף דעם יום טוב געקאנט זיך פארניגען
און מיט א קליינעם אדרויף געקויפט זיך א „מחזור“ מיט
„מטה לוי“ און „בית לוי“ — אויף אויסצאלן. — וואס פאר
א נויטיקע זאך דאס איז פאר יעדן אידן!! — ער פאר-
שטייט אצינד ניט, ווי אזוי האט ער זיך געקענט כאנין
אן דעם ביז איצט? „דאס ענגשאפט נאר, אומשטיינס
געזאגט!“

נאר דאס איז נאך ניט אין גאנצן. עס איז נאך עפעס
דא וואס מאכט אים ווארעם אין הארץ, כאטש דאס ווארפט
זיך ניט אזוי אין געדאנקן, און ווען עס זאל זיך ווארפן,
וואלט ער עס אפגעלייקנט.

היינט, נאכ'ן דאוונען, אז ער וועט אהיימגיין, וועט
ער געפינען א מילכיקע סעודה. . . ניט אויף יוצא צו זיין, —
טאקע א סעודה! מילכיקע בייגעלאך, מסתם, און ניט פון
אריינגעשיקטס — אייגענס! . . . דאס יאר האט ער זיך א
ציג געקויפט.

„אי, אז דער רבש"ע ווייזט דיר א גוטע מינע!“
ביי דער מוסף'דיקער שמונה עשרה פאלט אים אין

מטה לוי און בית לוי : פירושים, קאמענטארן אויף די
תפילות אין מחזור.

רבש"ע — רבנו של עולם : האר פון דער וועלט. גאט.
מוסף : א צוגעגעבענע תפלה צו דעם דאוונען פון יערן
טאג, אלס אנדענס פון דעם עקסטרא קרבן, וואס מען פלעגט
אין בית המקדש ברענגען שבתים און ימים טובים.
שמונה עשרה : אכצן. דער נאמען פון א תפלה וואס
אנטהאלט אכצן ברכות.

א גומער געדאנק :

„כ'ל רופן מיט מיר „בענדיט-טיסמעניצער“ צו דער
סעודה. ער איז, נעכאך, א נע ונדיניק. . . פארט אפילו
אויף פסח זעלמן אהיים. דעם האלכן חודש עסט ער קעסט
ביי שמואל איינבינדער. א ביטערער ארעמאן, נעכאך. ער
האט אדאי קיין מילכיקע סעודה ניט“.

אז ער האט זיך מער איינגעטראכט אין דער זאך,
האט ער געפונען אז ער וואלט געווען א כפוי טובה אקעגן
דעם כורא עולם, ער זאל'ס ניט טאן!

און ביי „ברכת כהנים“, ווען די כהנים האבן אויסגע-
שריגן „ויהונך“ — איז ביי אים פארטיק געווארן דער גע-
דאנק אויף — ניט אנדערש!

ס'האט אים נאך איבערגעשלאגן א שטיקל מרה
שחורה פאר „איר“... נאך וואס איז זי? ניט קיין אידישע
טאכטער דען? !... זי ווייסט ניט, אז אלץ איז פון גאט
ברוך הוא? ! ער וועט איר דערנאך געבן צו פארשטיין...
מ'האט אפגעדאוונט. ער גייט איבער דער גאס מיט
בענדימן — ניט אן גדלות: אט פירט ער אויך אן אורת,
מיט ליימן גלייך! ער דאנקט גאט אין געדאנקן יעדע
מינוט פאר זיינע גרויסע חסדים, וואס ער טוט מיט אים
תמיד, און מער ווי תמיד — דעם איצטיקן זמן, און פאר
געסט ניט דערביי צו דאנקען זיין ליבן נאמען פאר איר,

נע ונדיניק : א וואנדערער. א היימלאזער.

כפוי טובה : אן אומדאנקבארער.

כורא עולם : דער באשאפער פון דער וועלט. גאט.

ברכת כהנים (בירכאם קויהאנים) : דאס בענטשן פון די

כהנים. אין די וויכטיקערע ימים טובים איז א מנהג די כהנים

זאלן בענטשן דאס פאלק.

מרה שחורה (מוירע שכורע) : אומעטיקייט. שרעק.

גדלות (גאדלעס) : גרויסקייט. שטאלץ.

פאר זיין דינה'ן: „אן אמת'ע עקרת הכית! צו וואָס
 דו שטעלסט זי, קיין עין הרע! ערשט נאָך פסח געקויפט
 די ציג, און זי גיט אים שוין דעם אנדערן מילכיגן אָנבייסן.
 ל"ג בעומר איז אויך א וואוילע סעודה געווען! חוץ וואָס
 ער טרינקט כמעט אַלע טאָג אַ גלעזל וואַרעמס מיט מילך
 הוץ די מילך, וואָס זי פארקויפט נאָך. מיט אזא ווייב
 ווערט מען ניט פארפאלן: ח"ו א שלעכטע צייט, איז זי
 מיט איר קארגשאפט א האלבע פרנסה! אלא ווידער,
 אז גאט ב"ה העלפט — קומט זי אודאי צונגין! אביסל
 א האפערדיקע. . . א בעל-כעס/מע. . . נו, מילא, איז אויך
 מחמת בריה/שאפט. דאָך ברוך השם... פופצען יאָהר שוין
 אָפגעלעבט מיט איר — ביז הונדערט און צוואנציק יאָר!“
 „שמח בחלקך בחיים יפים... עם לקוחה לך“ — פריי
 זיך מיט דיין טייל אין דעם שיינעם לעבן צוזאמען מיט
 דער, וועלכער דו האָסט זיך גענומען — זינגט ער אין זיך
 א שטיקל פונם היינטיקן פֿיט, און דערמאָנט זיך ווידער
 אן דעם גייעם מחזור און די שמחת-יום-טוב איז פול אי-
 בערין האַרץ.

א סעודה האָט ער געטראָפן — טאקע א סעודת
 שלמה: אי מאליסניק אי בייגעלאך, דבש וחלב! איין
 חסרון נאָר, וואָס זי מיט די קינדער האָבן ניט געגעסן ביים
 טיש. נאָר וואָס איז שייך צו זאָגן? בענדיגט מיסמעניצער
 איז ניט אזא איד צו עסן מיט נשים ביי איין טיש. זי
 ווייסט, וואָס אזא איד, ווי בענדיגט, הייסט, דארויף איז זי

עקרת הכית (איסקרעס האכאיעס): דער וואַרצל פון
 הוין. א גוטע בעל הבית'מע.
 ח"ו, חס ושלום (כאס וושאלעם): זאל גאט היטן. זאל
 די שעה ניט זיין.
 האפערדיק: שטאַלץ. געוואנט.

דאך א מאַכטער ביי א אידן א תלמיד חכם.

און בענדיט איז א איד א חכם : ער האָט דערקלערט,
אז צו אזא סעודה פאסט שוין א גלעזל וויין, און האָט א
שיק געטאָן איינעם פון הירשעל'ס ברעקלאך צו שלמה-
חאנציי-פייגעס — זיינער א בעל-הבית, א וויינישענקער :
„זאל ער דיר געבן א פלעשל פון דעם וויין, וואָס איך האָב
געטרונקען פאר צוויי-וואַכן, ווען כ'האָב פארהערט דאָס
קינד!“

דאָס האָט געדינט אין איין וועגס פאר א שטיקל סימן,
ווייל א וויינישענקער קאָן איינפאלן : ער וויל הירשקעס
קינד ניט גלויבן אָן א סימן.

דאָס קינד האָט זיך אביסל פארואמט. ווען ער איז
געקומען מיט'ן וויין, איז שוין די שיסל אויפ'ן טיש ליידיק
געשטאנען. „צום וויין וואָלט ניט שלעכט געווען צו פאר-
בייסן מיט א בייגעלע“ — טראכט זיך הירשקע — „כ'ל
א פרעג טאָן ! איז דאָ — איז דאָ ; ניט — ניט!“

און אנשמאָט אן ענטפער האָט מען דערלאנגט א
פרישן טעלער מילכיקס !

„ס'אן אשה צנועה, — קוועלט הירשקע אין הארצן —
אַנגעגרייט גלייך פאר אן עדה!“

צום בענטשן האָט אים אביסל באַנג געטאָן, וואָס ער

אשה צנועה : א באַשיידענע פרוי. אן ערלאַכע פרוי.
עדה (איידע) : פארואמלונג. א גרויסע צאל מענטשן.

האָט ניט גערופן נאָך א אידן : ס'וואָלט געווען איצט א
מוזמן צום בענטשן. וויין איז נאָך דאָ א גלעזל אויף כּוּם-
של-ברכה. אַ חיוב דעם בויך אַנלייגן? ! יעדער אַביסל
ווייניקער — עסט שוין א דריטער !

אַפגעבענטשט — האָט בענדיט אריינגעשריען דער
בעל-הבית/טע אין קיך אריין : „א גומן יום-טוב ! דער-
לעבט איבער א יאָר!“ עפעס נאָך צוגעלייגט עטלאכע
לשון קודש ווערטער, וואָס נשים פארשטייען ניט. עס
האָט זיך ארויסגעהערט פון דאָרט : „גם אתם“ — און
בענדיט איז ארויסגעגאנגען.

הירשקע איז ארויסגעגאנגען אין קיך צו דער צופרי-
דענער מאמע מיט די זאמע קינדערלאך, זינגענדיק זיך
דערביי : „פוריה תפריח לך ענפים צמודים לשלחנך
מקיפים“, — קינדלענדיק לאָזט זי צווייגן בליען ארום דיין
מיש. נאָר די קינדערלאך שטייען ווי אין אַ מיטן אַרבעט...
קוקן איינס אויפ'ן אנדערע. . די מילאכלאך האלב אָפן,
גלייך זיי האלטן אין מיטן קייען... און די „קינדלינדיקע“
דינה קוקט אין א זייט, שווייגט אַנגעלאָדן, גרייט גלייך
אויסצושיסן !

שווייגנדיק איז ער, אזוי אויף שטום לשון, אויף „מאָן-
און-ווייב“-שפראך — הייסט עס — געוואָר געוואָרן, אז
דינה מיט די קינדער האָבן זיך כמעט ניט מילכדיק גע-

מוזמן : ווייניקסטענס דריי מענטשן וואָס עסן ביי איין
טיש. ווען עס איז פאראן א מוזמן. זאָנט מען א ספעציעלע
ברכה ביים בענטשן.
כּוּם של ברכה (קאָס שעל בראַכע) : דער בעכער איבער
וועלכּו מען מאכט די ברכה. ווען מען בענטשט מוזמן בענטשט
מען איבער א בעכער וויין.
גם אתם (נאָם אַטעם) : אויך איר. דער אַנגענומענער
ענטפער ווען איינער ווינטשט עפעס אָן.

מאכט. זי האט דערזען אן אורח, איז איר א דונער אין
הארץ אריין: „סטייטש, ווען זי ווייסט, וואָלט זי זיך
מער געווען אָפגעבן. כאַטש א דינעם מייגל געווען אויס-
געבאקן, — פאַרט א פרעמדער מענטש. נאר וואָס ס'איז
שוין געווען, פארפאלן, האַט זי געוואָלט פארריכטן מיט
דעם, וואָס זי קאָן נאָך פארריכטן: „כאַטש א סך דער-
לאַנגען צום מיטש.“ זי האַט דערלאַנגט כמעט אַלץ צום מיטש.
פאר זיך מיט די קינדער זיינען נאָר א פאַר שטיקלאך גע-
בעקס איבערגעבליבן. גלייך אַבער, ווי זי האַט זיך גענו-
מען מיט די קינדער עסן, איז אַנגעקומען א שליח פונ'ם
מיטש מיט א שאלה: „מאַמער איז נאָך עפעס דאָ צום
ווייץ!“ זי האַט דאָס איבעריקע אויך דערלאַנגט... די
קינדערלאך, נעבאָך זיינען געבליבן אָן מילכיקס.

הירשקען האַט אַ קלעם געמאַן ביים האַרץ: נעבאָך,
וויפיל זיי האָבן זיך אַנגעוואַרט אויף דער סעודה! גאנ-
צע טעג האַלט מען אין איין רעדן פון דער מילכיקער
סעודה... יעדן פרי-מאַרגן, ווען א קינד האַט זיך צואווייגט,
האַט געוואָלט אביסל סמעטענע, א שטיקל פוטער, כאַטש
א זופ מילך, האַט עס געכאַפט פון דער מוטער — באלד
א קניפ, באלד א קלאפ, א קללה: „מען דאַרף זאַמלען אויף
שבועות צו דער מילכיקער סעודה.“— און אַט האַסטו דיר
א מילכיקע סעודה!

— אַז דו האַסט געוואוסט, אַז ס'איז ניטאָ, ווער-זשע
האַט דיר געהייסן געבן? — בייזערט זיך הירשקע.

— וואָס דען האַסטו געוואָלט, בעל-הבית מיינער, —
ציט דינה ווערטער און ברענט מיט די אויגן, — א שוואַרץ
פנים מיר מאַכן? ! דער אורח זאָל ארויסגיין מיך בא-

רעדן? ! אז שווארצן זאל דיר בעסער אין די אויגן, וויפיל
דו וועסט לעבן, רבש"ע!

— „אשה רעה“! — קומט הירשקע אין כעס און
ווארפט איר ווערטער אין קאפ אריין.

— „איש טוב“ — קרימט זיך אים דינה נאך, —
אורחים גלוסט זיך אים! א קבצן טאָר קיין מכנים אורח
ניט זיין!

— א קבצן בין איך? ווי האַסטו ניט מורא פאר
גאָט?

— א גביר ביזטו? שפילסט זיך! מורה מורנו;
ה"ר הירשקע מלמד! א גביר! באנייט און באקליידט!
נאָר א קאָץ מיט אן אורח פעלט אים!

— „אשה עיניה צרה באורחין“! האַט הירשקע מיט
גרויס כעס ארויסגערעט, יעדעס וואָרט אזוי שאַרף, גלייך
מיט א האַמער געקלאַפּט.

דאָס איז שוין צופיל געווען פאר דינה'ן: וואַלט ער
עס כאַטש געווען געזאָגט אויף פּראַסט אידיש, וואַלט עס
אפשר ניט געווען אזוי געשמאַכן, ניין! האַט ער עס אַכער
געזאָגט אויף דאוונען לשון!

זי פאַרשטייט עס ניט גרינטלאַך, נאָר גענוג, וויפיל
זי שטויסט זיך אָן: „אויף איר האַט מען עס נאָך צו

מכנים אורח: אריינגעמער פון געסט.

מורה מורנו: אונזער לערער. א מיטול פאר א חשוב'ן
מענטשן.

ה"ר — הארון רב: דער האָר רב.

אשה עיניה צרה באורחין (אישאַ איינעהאַ צאַראַ באוירכין):

די פרוי פאַרגינט ניט דעם גאַסט. א פרוי האַט פיינט געסט.

זאגן ? ! זי האט דעם אורח פון מויל אוועקגעגעבן !
און א ווארט אום א ווארט — דאס פאר פאלק איז ווייט
פארקראכן. מען האלט שוין ביי ווייטע השבונות... א
שטארק מחלוקת. . די קינדערלאך שטייען נעבאך — יע-
דעם אין א ווינקעלע — האלב טויט; און די טויטע אבות
האט מען שוין אלע פון די קברים אויפגעגראבן, אלע
חמאים אויסגערעכנט !...

די קינדערלאך שטייען און ווייסן ניט, ווער מיין
גערעכט — דער טאטע אדער די מאמע. זיי האבן שוין
פארגעסן אן דער מילכיקער סעודה. זיי האבן זיך אי-
איבערגעשראקן, אי פארשעמט: „דער טאטע מיט דער
מאמע קריגן זיך גאר, שילטן זיך... מעג מען דען א טאטן
אדער א מאמען שילטן ?“..

„אנגעהויבן האט טאקע די מאמע, — קלערט ביי זיך
בנימצע דער קליינער — איז דער טאטע גערעכט געווען,
גאר די מאמע וויינט אבער... איז שוין ווידער די מאמע גע-
רעכט“..

גאר ער הערט מען דערמאנט די נעמען פון די ערשט
ניט לאנג געשמארבענע צוויי זיידעס — באקומט ער בענ-
קענעש נאך זיי: „ביידע געווען אזויגע גומינקע! אלע
פרייטיק פלעגן זיי אים געבן צו גראשענס אויף צוקער-
קעס“.

און הירשקע רעכנט זיך איצט אויס און זעט ערשט,
ווי ביטער ער האט אפגעלעכט מיט איר פארשריגענע
פופצן יאר! ממש — בא איר אונטערין קנאפל! ער

מחלוקת (מאכלויקעס): סרינעריי.

האַרעוועט מיט דער לונג, און האָט ניט קיין ממשלה אויף
א קאַפּיקע ניט! שוין צוויי יאָר זינט ער קלויבט זיך אלץ
א נייע יארמאַלקע צו קויפּן. די אלטע איז שוין חולי
חלשות. נאָר פאַר יעדן מאָל, אז ס'קומט יום-טוב און ער
טוט א פיפּס: „א יארמאַלקע“, שרייט זי זיך אויס און
געפינט בילכערס! אָט באוועל די קינדער אויף זעקלאַך!
אָט א חוב אין קלייט! אָט — מיינע צרות אויף אלע שונא
ציון!

„בענדיט דער טיסמעניצער, דאכט זיך, א נעוד'ניק,
דאַרף מען שוין ערגער? נו, האָט ער געוואָלט — האָט
ער זיך די ממשלה און שיקט נאָר אן אַקע וויין. און איך,
אז איך דאַרף אויף טאכאק, דאַרף איך זיך פאַר'גנב'נען
פאַר איר! ס'אן אשה רעה!“

„כ'האַב ניט קיין ממשלה אויף מיין אייגענער קאַפּי-
קע!“

און דינה זיצט ביים פריפעמשיק און באוויינט דעם
טאָג וואָס מען האָט איר דעם קאַפּ צוגעדעקט. א פשוט'ע
דינסט איז זי ביי אים. נאָר א דינסט עסט זיך כאַטש אָן
אויף זאַט, קליידט זיך לעבן ליימן! און זי? דריי יאָר
שוין טראַגט זי איין פאַר שיד. אלע פסח איז מיט צרות
איידער זי פאַרריכט זיי כאַטש. א לאַמע אויף א לאַמע,
אומשטיינס געזאַגט! שמענדיק איז אלץ דאָ בילכערס,
אלץ נויטיקערס! דאָ, דירה-געלט, דאָ, אין קרעמעל, דאָ,
א בלעטל, דאָ, מיינע צרות אויף שונאי ציון! א פשוט'ע
דינסט — שוין פופצן פאַרוויינטע יאָר, אומשטיינס גע-

חולי חלשות (כוילע כאַלאַשעס): עקעלדיק. אַפּגעטראַגן.
דעם קאַפּ צוגעדעקט: חתונה געמאַכט.

זאגט! נאר א דינסט — אן געצאלטס. כ'חאב קיין
 ממשלה ניט אויף א גראשן!
 ביידע קלאגן זיך — זיי האבן קיין ממשלה ניט... זיי
 מיינען עס ביידע ערנסט.
 „פאלש... פאלש... א פאלשע אשה! און דערצו —
 א שלאנג!“
 „פאלש... פאלש... א פאלשער מאן! און דערצו —
 אן אכזר!“

און ברוגז זיינען זיי געווארן — ניט אויף איין מאן
 און ניט אויף איין וואך.

ערשט אום תשעה באב פארנאכט, ווען הירשקע האט
 שוין דאס דריטע מאל אונטערגעשיקט פון דער קלויז דעם
 קליינעם בנימ'שיקן א קוק כאפן, צי האט די מאמע
 ניט קיין שווערן תענית, — און בנימ'שיק איז א פלוי-
 דער זאק, ער האט ארויסגעגעבן דעם סוד דער מאמען —
 ערשט דעמאלט האט זיך דינה פארטראכט: „ווי ער
 צימערט עס אביסל איבער מיר! האלט פון מיר עולם
 ומלאו! אן אויסנאם צווישן מענער! זאל אונז נאר
 גאט ברוך הוא אויפהויבן דאס מזל, וויי איז מיר! א
 שטוב מיט קינדער, קיין עין הרע, און ער הארעוועט נע-
 באך מיט דער לונג.“

און ערשט אויף דער נאכט צום אויפפאסטן, ווען
 הירשקע'ן איז פלוצלונג עפעס ניט גוט געווארן, און דינה
 האט איינגעלעגט די וועלט, דעם הימל אקארשט ניט
 איינגעריסן, — ערשט דעמאלט האט זיך הירשקע פאר-
 טראכט:

אכזר: א שלעכטער מענטש אז רחמנות.

„ס'רא געטרייע זאך! זיך ממש מקריב פאר מיר!
אט דאס הייסט אן אשה כשרה! פון „אשת חיל“
ארויס!“

און אז ער האט זיך דערמאנט אן דער שכועות-דיקער
מעודה, האט ער אפגעקרעכצט און זיך געטראכט דער-
ביי „מעשה-שמן — צווישן מאן און ווייב! קומט נאָר
שמחת-יום-טוב — מישט זיך אריין א קלפה רחמנא ליצלן!
ס'פארבלענט, אומשטיינס געזאָגט, די אויגן. ערשט א
צרה, אן אומגליק, א תשעה באב“ — עפנט אויף די
אויגן!“

אשה כשרה (אישע קשירע): א כשרה, אן ערלאַכע פרוי.
אשת חיל (איישעס כאיעל): א פייאיקע פרוי. דער נאָר-
מען פון א קאפיטל אין ספר משלה אין וועלכן עס ווערט באַזונגן
דער גרויסער ווערט פון א גוטער, פייאיקער פרוי.
מעשה שמן (מייסע סאַטן): די ארכעט פון שלעכטן
מלאך.

קלפה (קליפע): נישט גוטער.
רחמנא ליצלן (ראַכמאַנע ליצלן): דער וואָס האַט
רחמנות (גאָט) זאָל אָפהיטן. ווען מען נוצט דאָס וואָרט
קלפה אָדער אַן אַנדער שלעכט וואָרט, בעט מען באַלד גאָט זאָל
אָפהיטן דערפון.

פראגן.

וואָס פאר א נעפילן האָבן געבראכט הירשק'ן איינצולאדן
אן אורח ? וואָס פאר א געדאנקן און נעפילן האָט ער געהאט
וועגן זיין דינה'ן ? פאר וואָס האָט דינה אוועקגעגעבן איר און
די קינדער'ס עסן דעם אורח ? וואָס האָבן מאן און ווייב גע-
טראכט איינער וועגן אנדערן ווען זיי האָבן זיך צעקריגט ? ווער
איז שולדיק אין זייער קריגן זיך ?

דער חופה-ראַק

למה פייערבערג האָט זיך קיינמאל ניט געקאָנט פאַרשטעלן, וואָס פאַר אַ מעס וואָלט דער יום טוב געהאַט, ווען ער מיט'ן ווייב, מיט די קינדער, זאָלן לעבן, זאָלן זיך ניט באַנייען מיט מלבושים:

אַז ניט אַלעס, כאָטש — עפעס, אַז ניט צוליב דעם רבּונו של עולם, איז פשוט צוליב זיך. די פאַראיאַריקע מלבושים זיינען טאַקע אלע גאַנץ, ריין, ווי ניי; גבירישע קינדער זיינען בטבע ניט קיין רייסערס. וויפיל עס טראָגט זיך, איז קיין שפרענ-קעלע אויף קיין מלבוש ניט צו זען — נאָר דאָך — אלט איז פאַרט ניט ניי! עס זעט גאָר אנדערש אויס דער יום-טוב, דער ערב יום-טוב, ווען צווישן אלע אַרבעטן דאַרף מען כאַפּן און שיקן צום שניידער פרעגן: „וואָס הערט זיך מיט די מלבושים“?

ווען ניט דאָס זיצן און וואַרטן אויפ'ן שניידער, ווען ניט דער איבערטראַכט, טאַמער ברענגט מען די מלבושים ניט אַפּ אויף יום-טוב, און נאָך דעם—דאָס מעסטן און פאַר-ריכטן — וואָלט דאָך אין אמתן ערב יום-טוב פון האַלבן טאַג ביז ליכט-בענטשן ניט צום איבערטראַגן געווען פון ליידיק אַרומגיין.

עס איז פאַרט גאָר אַן אנדער יום-טוב, אַן אנדער

בטבע (בטעווע): פון דער נאַטור. געווענלאַד.

דאוונען, ווען דו זעצסט זיך אין קלויז אויף דיין שטאָט
און פילסט אויף זיך דעם תענוג פון נייע קליידער.
א האלבער „תענוג יום-טוב“! א גאנצע נשמה

יתירה — זיינען ביי שלמה'ן נייע קליידער!

דאָך האָט קרעסיע זיין ווייב קיינמאל קיין נויט ניט
געהאט אריינצושמעלן נאָך א קאסמן אין שטוב אריין.
איר איז אין די אלטע קאסמענס אויך ניט ענג, ווייל עס
פירט זיך א מנהג פון אלטע אידישע גבירים ביי זיי אין
הויז די גאנצע צוואנציק יאָר, זינט זי האָט חתונה געהאט
פאר שלמה'ן: אלע ערב פסח ווערן אלע אלטע מלבושים
אין שטוב צונויפגענומען, אויסגעטרייסלט, אויסגעלעט
און צעטיילט צו אַרעמע לייט. און דעמאלט ערשט פלעגט
שלמה'ן מיט קרעסיען באַקומען די נייע מלבושים, וואָס זיי
האַבן באַנייט. דעמאלט ערשט פלעגט שלמה ביים באַ-
נייען דאָס יום-טוב'דיקע, ערנסט זאָגן: „ברוך מלביש
ערומים“ און ביים וואָרט, „ערומים“, נאָקעמע, פלעגט
זיך א גליקלאַכער שמייכל צעגיסן איבער זיין פנים; א זעל-
טענער שמייכל, וואָס נאָר ביי גרויסע נאַראַנים אָדער ביי
נאָר גרויסע חכמים איז אזא שמייכל צו זען.

— זאָלסט דערלעבן צו צערייסן געזונטערהייט!
פלעגט קרעסיע, כאַטראַכטנדיק דאָס מלבוש, ווי עס ליגט
אויף אים, אזוי אין דער לופט אריין א זאָג טאָן.

תענוג (טייניק): פארגעניגן. גענוס.
נשמה יתירה (נעשאַמע יסירע): אן איבריגע, א צוגע-
געבענע נשמה. לויט א אידישער לעגענדע באזעצט זיך אין
מענטשן אויף שבת און יום טוב א צווייטע, א יום-טוב'דיקע
נשמה.

ברוך מלביש ערומים (בארוד מאַלביש אַרומים): גע-
בענטשט זאָל זיין דער וואָס קליידט די נאָקעמע. א ברכה וואָס
מען מאַכט ביים אַנטאָן אַ ניי מלבוש.

— אן עבירה! בעסער צעטיילן אַרעמע לייט!
— עם רעדט זיך אווי! — פארענטפערט זיך קרעסיע.
איין אויבער-ראַק נאָר איז נצול געוואָרן אין די אלע
צוואנציק יאָר פון דער חלוקה. אלע יאָר נעמט מען אים
אַרויס. מען טרייסעלט אים אויס; מען בערשט אים אויס;
און עם ווערט אַ קלעראַכטס: יא אוועקגעבן, ניט אוועק-
געבן?

קרעסיע דרינגט, אז דאָס מלבוש איז שוין לאנג ארויס
פון דער מאַדע; נאָר שלמה קנייטשט זיך, און עם בלייבט
מען זאָל עם צוריק אין קאסען אראָפּלייגן.
פארשידענע צייטן — גוטע און גאָר גוטע, שלעכטע
און גאָר שלעכטע — זיינען אויף שלמה'ן שוין געקומען.
דאָך האָט דער מנהג ניט אויפגעהערט פון שטוב, כאָטש
מיט עפעס מוז מען כאָטש איין אַרעמאָן אויף פסח מהנה
זיין; נאָר דער ראַק איז פון קאסען נאָך ניט ארויס.
דער ראַק איז נאָך פון דער חתונה. אין דעם ראַק
איז ער געגאנגען מיט קרעסיען אונטער דער חופה. שלמה
האָפט אז אין דעם ראַק וועט ער מיט קרעסיען פירן די
ערשטע טאַכטער צו דער חופה.

און דעמאָלט, פאנטאזירט שלמה אָפּט — אז ער וועט
דערלעבן די גליקלאכע מינוט, וועט ער זיך אוועקזעצן
מיט קרעסיען, טאַקע אין ראַק, און אזוי שווייגנדיק וועט
ער זיך אומקערן מיט איר אין דער יונגט אריין.
אלע צוואנציק יאָר וועט ער איבערגיין. ניט איינעם
פון די אלע זכרונות וועט ער ניט פארפעלן.
ער וועט אין די זכרונות גיין צוריק פון די לעצטע

נצול (ניצעל): נעראטעוועט.
מהנה (מהאנע זיין): צופרידענשמעלן.

צו די ערשטע יארן, כדי דער תענוג זאל גיין שטארקער. כאַטש וואָס צום מאָל פאלט ער אין ספק אריין: ער פילט ניט, אז זיין פארבינדונג און... ווי זאל ער עס רופן? — הארץ-פארקער — צו זיין קרעסיען זאל אצינד קילער זיין ווי פריער, פארקערט: אים דאכט זיך אַפּטמאַל, אז זי זיצט אים איצט טיפער אין האַרצן. נישטאַ די יונגע היץ, וואָס זאל אַנצינדן דעם קאַפּ און דאָס האַרץ, ס'זאל ארויס-רופן צופיל שבועות און פארזיכערונגען פון איינעם צום אנדערן; נאָכדעם — צופיל פאָדערונגען איינער ביים צווייטן; נאָכדעם — רוגז'ען און פרעטענזיעס אויף עט-לאכע טעג, נאָך וועלכע עס טוט אים נאָך אויך היינט באנג! אומזיסט און דורך נארישקייטן האָט ער פאר-לירן טעג פון לעבן! פארבראכט אין זיצעניש מיט אראַפּ-געלאָזטע קעפּ אין די ווינקעלאך...

איצט ווייסט ער ניט פון ליבע-פייער, חלומות! ער פילט „זי“ נאָר פאר זיינעם א האלכן גוף. אָן איר פאר-שטייט ער ניט, וואָס וואָלט ער געווען און צי וואָלט ער עפעס נאָר געקענט זיין?

אין איר ווייסט ער, אז ער געפינט איצט די אייגענע קרעסיע, די יפת-תאר פון כלה-ווייז, ווען ער פלעגט קיינ-מאָל ניט קאָנען וויסן פינקטלאך, וואָס פאר א אויגן זי האָט, ווייל ווען זי פלעגט אויף אים קוקן, פלעגט ער אראַפּ-לאָזן דעם קאַפּ, און ווען ער פלעגט אויף איר ווארפן א בליק, פלעגט זי פארלירן די אויגן.

קרעסיע איז די אייגענע, נאָר גלאט די יונגט פאר זיך צו געדענקען — שאפט אויך א באזונדער פארגעניגן. עס איז אים אנגענעם צו געדענקען אפילו קרעסיעס

יפת תאר (יפאס טויאר): שיינע נעשטאלט. שיינהייט.

שווער טראָגן און צו-קינד גיין : א זיסן צער שאפט עס
אים אַצינד. אז קרעסיע פלעגט זיך אמאָל אַנ'ברוגז'ן אויף
אים, פלעגט זי דעם ראָק ארויסנעמען פון קאסטן און אויפ-
הענגען אין שאַפּע.

אלעס, אלעס ליגט אין בוזעם-קעשענע פון דעם ראָק,
ניט אומזיסט האָט זיך דער ראָק אזוי געהיט ביי אים.
ניט אייביק, אָבער איז געווען גוט.

שלעכטע יאָרן זיינען געקומען אויף שלמה'ן. א צאָרן
איז אויף אים אויסגעגאָסן געוואָרן ! יעדעס יאָר ווייזט
זיך אלץ אויס — ער פארדינט, פארדינט, און אויפ'ן סוף
יאָר איז א לאַך ! ער גייט אראָפּ פון יאָר צו יאָר. ער
האלט שוין ביי פּרעמד געלט.

ער האָט געכאַפּט און א שידוך געמאַן מיט'ן עלטערן
קינד, כאַטש זי איז נאָך ניט קיין איבערגעוואקסענע, נאָר
פשוט, ווייל ער האָט דערפילט, אז שפעטער וועט זיך קיין
פּרעמד קערבל ביי אים שוין אויך ניט דרייען. זאל ער
כאַטש פון גאַנצן יריד דאָס אַפּשאַרן — א קינד צו לייטן
ברענגען.

קיין נייע מלבושים מאכט מען זיך שוין ניט צו ; קיין
אלטע צעטיילט מען שוין ניט. מ'איז גערן, אז מען קאָן
זיך אליין ווי עס איז אַנטאָן.

דער שטילער דלות איז אים פאראויס געלאָפּן. ער
איז געבליבן ביי גאָר ניט — איידער ער האָט די טאַכטער
צו לייטן געבראַכט.

שלמה זיצט אַפּט גאַנצע טעג אין שטוב, ביי זיין טיש,
אַנגעשפּאַרט דעם קאַפּ אויף אַ האַנט און האָט טענות צום
רבּונו של עולם.

דלות (דאלעס) : ארעמקייט.

פאר וואָס איז אים דאָס געקומען ?
 צי פלעגט ער קיין צדקה ניט טיילן ווי איינער פון די
 גרעסטע ? צי פלעגט אן אַרעמאן פון זיין שטוב הונגע-
 ריק ארויסגיין ?
 דער שוחט, דער חזן, דער רב, דער בעדער, די קלויז,
 דער שמש — ווער פלעגט פון אים ניט נהנה זיין ?
 אין גראַבע עבירות קאָן ער זיך ניט הושד זיין... דאָך
 א מענטש — א בשר ודם! אפשר האָט ער אויף זיך
 חטאים, וואָס ער ווייסט פון זיי ניט. נאָר זיינען דען יענע
 איבעריקע גבירים פון שטאַט לייטעשער פון אים ?
 ער זעט פיל פון זיי — ראבעווען, גזל'נען, פראַצענט
 און פראַצענט פון פראַצענט — און זיי וואקסן וואָס גרע-
 סער.

„פאר וואָס קומט עס מיר ?“
 און ער קאָן זיך די זאך אנדערש ניט פותר זיין, ווי
 נאָר — אז ס'איז א נסיון פון אויבן...
 דער רבונן של עולם שמעלט אים צו די פרואוון: „ווי
 אזוי וועט ער זיך פירן אין אַרעמקייט ?“ א שמייגער —
 אזוי ווי אויבן...
 דערמאָנענדיק זיך אָן אויבן — ווארפט ער אן אויג
 אויף קרעסיען מיט די קינדער און עס כאפט אים אָן א
 צימער:

ער ווייסט, אז אויבן האָט מען געפרוואווט ניט בלויז

פותר (פויסער) זיין: דערקלערן, פארענטפערן.
 א נסיון (ניסאיען): א פרואוון אויסצוגעפינען די שטאר-
 פייט אדער ערלאַכקייט פון א מענטשן.
 אויב (איעוון): א ספר פון תנ"ך אין וועלכן עס דערציילט
 זיך ווי נאָט האָט אַרעם און קראַנק געמאכט א רייכן און נאָט-
 פאַרכטיקן מענטשן אויסצופרוואוו אים צי וועט ער בלייבן
 נאָט-פאַרכטיק אויך אין אַרעמקייט און נויט.

מיט'ן פארמעגן.

ער איז פארטיק מוחל צו זיין דעם רכונג של עולם
אלצדינג, אבי מיט ווייב און קינדער זאל ער אים ניט
שטעלן צום נסיון.

בעת ער איז פארטיפט אָט אזוי אין די געדאנקען,
עפנט זיך די טיר.

אן אַרעמאָן איז אריינגעקומען שמיל, גלייך ער גייט
ניט אויף דער ערד. ער האָט זי אַוועקגעשטעלט אין
מיטן שטוב.

שלמה האָט אויפגעהויבן די אויגן און באטראכט דעם
אַרעמאָן.

פון אונטער א הימל — גרעסער פון דער מאָס — האָט
ארויסגעקוקט א שווארצער, געקרויזטער קאַפּ.

עס איז קאַנטיק, אז די האָר זיינען ניט געוואוינט צום
ברוך, וואָס ליגט אויף זיי. לעבעדיקע, נאָר פארשעמטע
אויגן... א בלייכס נאָר ניט קיין אויסגעמאטערט פנים...
די הויזן קורץ און צעריסן, א רעקל א קורצס... אויפגע-
שפילעט, ווייל עס קאָן זיך ניט צונויפגיין. דער גאַנצער
הילוך — נאָר ווי אומיסטן צונויפגעקליבן אויף צום בא-
וואנדערן.

שלמה איז איבערראשט געוואָרן : אים איז געקומען
אויפ'ן געדאַנק : אפשר איז דאָס א נסיון ?

אפשר שטעלט אים גאָט אצינד צו דער פרואוון ?
ער האָט זיך אין דער לעצטער צייט געפונען אין אזא
קריטישער לאגע. ווען אומגליקלאכע האָבן פון דער ווירק-
לאַכקייט גאָר ניט צו דערווארטן, דעמאָלט זיינען זיי
גרייט האָבן צו מאָן מיט מלאכים, און צו דערווארטן נסים.

ברוך : שטויב, שמוץ.

„שיינקט עפעס א נדבה!“ האט זיך געלאזט הערן
איבערן שטוב, גלייך די ווערטער גייען ניט ארויס פון א
מענטשלאכער ברוסט.

שלמה כאפט זיך צו דער קעשענע, נאָר דאָרט האָט
זיך גאָר ניט געפונען. ער איז געבליבן א פארלוירענער.
ער האָט נאָר צענומען די הענט.

„וואָס טוט מען?“ האָט עס געטייטשט: „צו דער
רעכטער מינוט איז ניטאָ א קאָפּיקע!“ דער אַרעמאָן האָט
זיך געלאָזט ארויסגיין — אויף דער שוועל האָט ער זיך
אַפגעשטעלט און אומגעקערט.

„אפשר געפינט זיך ביי אייך איין אלטער ראָק, א
קאפטאן אָדער וואָס?“

שלמה האָט אויפגעצויגן די ברעמען. דער מח מיט'ן
הארץ האָבן אויף איין רגע זיך געלאָזט אין דער ארבייט,
ער האָט אויפגעלעכט:

„יא, יא. זייט מוחל! זיצט א ווילע! אַט גיב
איך!“

ער איז צוגעלאָפן צום קאסטן, געעפנט, גענישטערט.
געטאפט אין דער פינסטער און ארויסגעקראָגן דעם
חתונה-ראָק.

איידער ער האָט אים אוועקגעגעבן, האָט ער אים
אין אלע קעשענעס — גלייך ער האָט פון דאָרט ארויס-
צונמען פאָרגעסענעס — אויסגעטרייסלט, באַקומט און —
אוועקגעגעבן.

ער האָט ניט געהערט וואָס דער אַרעמאָן האָט עפעס
געזאָגט דערביי. איינציקע אַפגעריסענע ווערטער נאָר
זיינען אים דורכגעלאָפן דורכ'ן אויער, אַנגערירט און צו-

גענישטערט: געזוכט.

גאנגען זיך אין דער לופט.

„געקומען פלוימען קויפן, פון דער ווייט, פון דער
שטאָדט מ. אין בעסאראביען... גענעכטיקט אין א דארף...
ניט ווייט... כא'גנב'עט אפילו די שטיוועלעמען.. דעם
פאספארט.. מען מוז גיין אין די הייזער.. ברכות“..

ער איז צופיל געווען פארנומען מיט זיך און האָט ניט
געקאָנט הערן, וואָס דער אַרעמאָן שעפּטשעט.

עס איז איבעריקענס ניט אזוי נויטיק צו הערן. ער
ווייסט דאָך — ס'איז א נסיון — און גענוג! וואָס דארף
ער הערן די אויסריידן מיט דעם אלעמען?

גענוג פאר אים, וואָס ער איז אויסגעשטאָנען.

ווען דער אַרעמאָן איז ארויסגעגאָנגען, האָט אים
שלמה נאָכגעקוקט.

דעמאָלט האָט אים עפעס אַ שטאָך געגעבן וואָס ער
האָט דעם ראַק אוועקגעגעבן. עס דאכט זיך — עס פעלט
אים אויס פלוצלונג א שטיק פון אינווייניק...

נאָר פון איצט אָן, גלויבט ער, דארף זיך אלעס אָנ-
הויבן — אומקערן צוריק, — די ערשטע גליקלאכע יאָרן!
אַרעמע לייט וועלן ווידער ארויסגיין זאט פון זיין שטוב.
די טאָכטער וועט ער, א״ה, אפשר נאָך דאָס יאָר צו דער
חופּה פירן..

נאָר אָן דעם ראַק.

ער האָט אפילו קרעסיען ניט געוואָלט דערציילן דער-

שטיוועלעמען: שיד.

א״ה: אַם ירצה השם (אים יערצע האשעם): אויב
נאָט וועט וועלן. אַ מענטש דארף ניט זיין זיכער באַ זיך און
זאָגן וואָס שפעטער וועט זיין. ווען מען רעדט פון וואָס מען
וועט שפעטער טאן ניט מען דאָריבער צו אַט דעם אויסדרוק.
א״ה, מיט גאָטס הילף.

פון. ער וועט איר דערציילן, אם ירצה השם — דער-
נאך...

דאס אומגליק וואס האט געמראפן די שטאדט, וועלכע
איך ראט אייך, ווי גלייך מען ראט מיר, איך זאל זי פאר'ן
מויל ניט ברענגען — האט אים אויך פארכאפט...
קיין גרויסן געלט שאדן האט ער ניט געליטן, ווייל
קיין געלט האט ער ניט פארמאגט, קיין פארטאפיאנען —
ניט געהאט... מען האט אים נאך ארויסגעלאזט אין הוילן
העמד.

די טאכטער איז לעבן געבליבן.

נאך קרעסיע...

אזא טויט איז אים קיינמאל אויפ'ן גדאנק ניט געקור-
מען !

געבליבן איז ער ממש נאקעט. נאך אידן בני רחמנים
לאזן ניט פאלן: פון נאענט און פון ווייט שיקט מען
מלבושים און געלט. אפילו פון מ...
שלמה'ן איז שווער צו גיין בעטן, נאך דער קאמיטעט
האט אים אין זין:

מען האט אים אפגעשיקט אהיים.

די טאכטער צעפאקעוועט דאס פעקל און באגיסט יעדן
מלבוש מיט טרערן.

זי נעמט ארויס א ראק... זי דערלאנגט אים דעם
פאטער.

ער קוקט אן דעם ראק, און עס נעמט אים כמעט אפ
דאס לשון.

ער האט דערקאנט זיין ראק !

דאס אומגליק: דער פאגראם אין ארעם.

אידן, בני רחמנים האבן זיך געזארגט פון שלמה'ס
וועגן. מ'האט זיך צונויפגעוואָרפן אויף נדן און חתונה-
הוצאות.

דער רב האט געהייסן וואַרמן איין-און ניינציק מעג...
און שטעלן א חופת.
שלמה האט דאָס יאָר חתונה געמאכט די מאַכטער;
אלעס איז געווען.

דער ראַק האט אויך ניט געפעלט.
נאָר קרעסיע האט געפעלט.

פראגן.

וואס האט מען ביי פייערבערגן געטאן מיט די אלטע
מלכושים? פאר וואס האט ער אזוי טייער געהאלטן דעם חופה-
ראק? ווען האט ער דעם ראק דאך אוועקגעגעבן? פאר וואס?
ווי אזוי איז זיין פרוי געשטארבן? וואס איז דער גרונדגע-
דאנק פון דער דערציילונג?

חיים ראזענבערג

יים ראזענבערג, א מאן פון א יאָר עטלא-
כע און פּערציק, מיט א גרויען קאַפּ, מיט
א כרייטן, אויסגערונצלטן שמערן, מיט
א כרייטער און לאנגער ווייסער באַרד,
ווי א זעכציק-יאַריקער זקן — זיצט פורים
בייטאָג איינער אליין פאר'ן מיש אויף
א סאמעטענעם שטול, איינגעהילט אין א זיידענעם שלאָף-
ראַק, אראַפגעלאָזט דעם קאַפּ צו דער ערד, אזוי אז ס'איז
ניט קאנטיק, צי טראַגט ער א שווערע משא אויפ'ן קאַפּ,
צי האָט ער דאָרט אונטער'ן מיש עפעס אן אנטיק דערזען,
און קאָן פון דאָרט די אויגן ניט אַפרייסן. אין צימער איז
יום'טוב'דיק צוגעקליבן; די אַדר-זון שיינט אריין דורך
די גרויסע אויסגעווישטע דאַפּל-פענצמער און באַלייכט
דאָס טעפל בלומען, וואָס איז אויסגעמאַלט אַקעגן אויף
דער הרובע, גלייך זי וויל די בלומען לעבעדיק מאַכן, איינ-
רוימען זיי: „אין דרויסן איז באלד פּרילינג!“ דער
מיש איז פאַרשפּרייט ווי אַלע פורים. עס פעלן נאָר די
פורים קוילעטשן, די פלעשער וויין, און די קופּקעלאך קליי-
נע מטבעות, וואָס פאראיאָרן.

עס פעלט אביסעלע פּריילאכקייט אויך.

קיין פּלאַדן פעלט אים ניט, ווייל ער האָט א תירוץ:
דער עולם ווייסט, אז ער איז אן אַבל נאָכ'ן פאַמער... מען

הרובע: אן אויוון פון שטיין.
אַבל (אוועל): איינער וואָס טרויערט נאָך א טויטן.

וועט אים ניט שיקן, ער וועט יענעם ניט שיקן.
עס פעלט עפעס נאך... ווי לויט פאריארן... נאך
דאס ווייסט שוין נאך דער קאלטער אויוון אין קיך.
דאס ווייב האט ער פארזארגט מיט דרייסיק קאפי-
קעס, וועלכע ער האט קוים צונויפגעקליבן אין משך פון
צוויי דריי וואכן, גע'גנב'עט צוכיסלאכווייז ביי זיך אליין;
ער האט זיי אויסגעכיטן אויף קליינע מטבעות כדי זי זאל
האבן אויסצוקומען פאר אלע אַרעמע לייט, וואָס ווייסן
נעכאך פון גאָר ניט צו זאָגן, און וועלן זיין הויז אודאי ניט
איבערהיפערן.

„נאָך גוט וואָס די קינדער האָבן זיך אלע פארנומען
צום שוואַגער. דאָרט וועט זיי פריילאכער זיין.“

און אליין האט ער זיך אוועקגעזעצט אינ'ם ווייטסמן
צימער, וואָס ווייטער פון דער טיר.

דאָך ביי יעדן קלאפ פון דער טיר, וואָס ס'הערט זיך
פון דאָרט, טוט אים א קלאפ אין האַרץ.

ער ווייסט זיכער, אז דער אַרעמאן איז ארויסגעגאנגן-
גען ניט צופרידן. ניט אזוי איז מען געוואוינט פורים
ארויסצוגיין פון זיין שטוב!

ער ווייסט, מיט וואָס פאַר מי זיין צביה צווינגט זיך
דאָרט ארויסצוגעבן זיין גראַשן! ער לייזט מיט איר
איינעם! „ס'אנ'אשה צנועה! — קרעכצט ער אָפּ — וואָס
זי לייזט נעכאך איבער די לעצטע צייט!“

נאָר ווען ער הערט, אז דאָרט איז שמיל, אז די טיר
עפנט זיך זייער זעלטן, בלייבט ער אומעטיק, טרויעריק,
און ער קוקט זיך אום אויף די הויכע, געמאַלטע ווענט

אשה צנועה: א באשיידענע. א געהאַרכזאַמע, געטרייע.

פונ'ס צימער, ווי א פארצווייפלטער. ער וויל ניט אז אַרע-
מע-לייט זאָלן אויסלאָזן זיין שטוב!

„אוי, ר ב ש" ע! — זיפצט ער — וואו זיינען אהינ-
געקומען מיינע ימים טובים? ערשט פאראיארן — וואָס
דאָ האָט זיך איבערגעמאַן! כמעט א האלבע שטאַט איז
געווען! וואָס ווישניאק מען האָט דאָ אויסגעגאַסן! די
„ס א ד י ג ו ר ט ש י ק ע ס“ מיט די „כ א י א נ ע ר“
האַבן זיך אזוי פאר'שכור'ט, אז מ'האַט זיך איבערגעבעטן,
צוקושט זיך פלוצלונג, זיך ארומגעכאַפט און געטאַנצט.“

„און וואָס געלט איך האָב צעטיילט!“

„האַט זיך מיר געגלוסט א וואלד מיט א פ א ס ע -
ס י ע! האָט מיך דער רוח געטראָגן קיין אַדעס מיט ווייץ!
שיקט גאַט אָן א שריפה אויף מיין שותף! איז דיר ווייניק,
גי-יזשע, מענטש, קויף אָן צוקער! ארויס בדיל הדל!
נאָך גוט, וואָס קיין פרעמד געלט ניט אויפגעגעסן! ניט
אויפגעגעסן? סמייטש אזוי פיל שולדיק אין אלע קלייטן.
מען וויל שוין מער ניט באַרגן!“

און וואָס טוט מען ווייטער? מילא פורים — איז

רבש"ע—רבנו של עולם: האר פון דער וועלט. נאט.
סאדיגורטשיקעס—סאדיגורער חסידים. באיאנער—באיא-
נער חסידים. סאדיגורע און באיאז זיינען נעמען פון שטעט.
יעדע פון די צוויי שטעט האט געהאט א בארימטע פאמיליע
פון רביים. די רביים פון די צוויי שטעט האבן געהאט חסידים
אנהענגער איבער גאַנץ רוסלאַנד און פוילן. און זיי פלעגן צווישן
זיך שטענדיק פירן א קאמף.

פאסעסיע—א גוט: א הויף מיט לאַנד וואָס ווערט אַפ-
געדונגען פון דעם אייגנטימער—א פרוץ.
בדיל הדל (בדיל האַראַל): פאַראַרעמט.

פורים, דאנקען ה ש י " ת, שוין באלד איבערגעקומען.
נאָר אַט גייט פסח"...

ער דערמאָנט זיך אָן פסח, און ס'הויבט אים אויף
פונ'ם אַרמ.

"וואָס מוט אזא איד ווי איך? — פיר וואָכן צו פסח,
און א קאָפיקע איז ניטאָ וואו צו קריגן"...

מיט איינעם טרייסט ער זיך נאָך: "די וועלט ווייסט
ניט, דאכט זיך, וואָס מיט מיר מוט זיך. די שטוב פון
דרויסן — נאָך אַ גביר'שע. איי איך האַלט קיין דינסט
ניט? זיינען דאָ פיל גבירים, וואָס האַלטן ניט קיין דינסטן
גלאט פאר קארנשאפט!"

ער דערמאָנט זיך אַבער, אז באלד וועלן די פרנסים-
העיר קומען, לויט דער מנהג פון שטאָט, נאָך מעות-
חטין... ער געדענקט אז דעם מנהג האָט ער אליין צוריק
מיט עטלאכע יאָר איינגעפירט: מען זאָל פורים ארום-
גיין נאָך מעות-חטין... "פורים, האָט ער דעמאָלט דער-
קלערט, האָט יעדער איד א "לב-טוב", אן אָפענע האַנט!
דאָס מעות חטין וועט מער מאַכן! און טאקע דעם זעלבן
טאָג, אָדער אויפ'ן צווייטן טאָג זאָל מען צעשיקען וועמען
און וויפיל מען דארף. אפשר דארף נעבאָך יענער אין א
קלייט אריין, צו א שניידער אַנקומען, זאָל ער עס האַבן

הש"ת—השם יתברך (האשעם ייסבאָרעד): זיין נאָמען
זאָל זיין געבענשט. גאָט. לויט דעם אידישן דין טאר מען ניט
דערמאָנען גאָט'ס נאָמען. דאָריבער זיינען פאָראַן פאַרשידענע
אינדירעקטע אויסדרוקן פאַר גאָט. ווי הש"ת, רבש"ע, דער
וואָס לעבט אייביק, א. א. וו.
פרנסים העיר (פאַרנסיי האַאיר): די פירער פון שטאָט.
מעות חטין (מאָעס כּיטו): געלט אויף מצות פאַר אַרע-
מע לייט. איז א סך ערטער, שטיצע פאַר אַרעמע לייט אויף פסח,
נישט דוקא פאַר מצה אלײן.

צו דער צייט.

„מען וועט מסתמא צו מיר אויך קומען! וואס וועל
אויך זיי ענטפערן?“

עס לאָזט אים ניט רוען... ער הויבט אָן שפּאַנען אי-
בער'ן צימער, אויף ווייכע קאוויאַרן, פון וואנט צו וואנט...
ער שפּאַנט ניט, ער לויפט ווי א דערשראַקענער...
„און אפשר וועלן זיי ניט קומען? מיך איבערלאָ-
זען?“

„וואָס הייסט — מיך איבערלאָזן? פאר וואָס?!“
ער הערט די קיך-טיר עפנט זיך ברייט און רוישנדיק.
„דאָס גייען זיי א פנים.“

עס האָט אים אַ קלאַפּ געטאָן אין האַרצן; ער איז
געבליבן אין מיטן צימער מיט'ן קאַפּ אראָפּגעלאָזט, זר-
כענדיק אין געדאַנקען עפעס אין דער גיך א תירוץ, אן
עצה.

נאָר אויפ'ן אַרט פון די פרנס-העיר איז אריינגעקו-
מען דער בריווטרעגער מיט אַ רעקאַמענדירטן בריוו.
אַרויסלאָזנדיק דעם בריווטרעגער, האָט ער, אַביסל
פארוואונדערט, אביסעל נייגעריק, געעפנט דעם בריוו און
איז ווי פארהילצערט געבליבן: ער האָט דאָרט געפונען
א צען-רובלדיקע מיט א קליין קוויטעלע, אויף וועלכן ס'איז
געווען אַנגעשריבן אַן אונטערשריפט: „בתורת גמילת
חסד“.

פונקן האָבן אים אַנגעהויבן פליען פון די אויגן. די

בתורת גמילת חסד (בסוראס גמילאס כעסעד): אלס
גמילת חסד, א הלואה וואס מען ניט איינעם ניט צוליב פראָ-
צענט, נאָר א טובה צו טאָן. ווען מען וויל איינעם ניט באַליי-
דיקן שענקנדיק אים געלט, ניט מען עס אים אלס גמילת חסד.
דאָס הייסט, מען באַרנט אים.

בענקלאך פונ'ם צימער גייען אים אנמקעגן...
ער ווייסט שוין דעם נוסח פון „בתורת גמילת חסד“..
ער האָט פארגעסן אָן זיינע חשבונות — „וועגן פסח
און ביז פסח“, אָן די „חובות“ און אָן אלעמען.
„רבש“ע! דערביי האלט איך שוין?“ האָט ער ווי
ביי די ווענט געפרעגט.

„ווי פאלן זיי עם אויס? ! אזא העזת צו האָבן? !
האָט ער פלוצלונג, כמעט, זיך צעשריען: „ווער האָט זיי
געבעטן? ! איך בין נאָך רייכער פון זיי!“ ער ווארפט
אָן אויג אויף די קאוויאַרן, אויף די בריימע מיט מערלע
פארהאנגענע שפיגלען, אויפ'ן איבעריקן מעבל און שאַצט
זייער ווערט אויפ'ן קאָפּ...
„איך בין נאָך היינט אויך רייכער פון זיי! קבצנים!
ווי האָבן זיי עם געוואגט! ווי האָבן זיי זיך'ס אונטער-
געשמעלט? !“

ער האָט זיך באַשלאָסן טאַקע שוין אויפזוכן אויף דער
פאַסט, ווער ס'האָט דעם בריוו אויפגעלייגט. . . תיכף עם
אַפּטראָגן. . . און יענעם טאַקע גוט אַפּבאָדן אין א הייסער
באָד... ער וועט אים ווייזן...
ער ווענדט זיך צום פענצטר אַ קוק צו טאָן אויף
דער גאס, אויב ער וועט קאָנען זיך דערשלאָגן צו דער
פאַסט אָן קאלאַשן.

דורכ'ן פענצטר האָבן זיך געוויזן די פרנסי-העיר...
זיי גייען פארביי זיין הויז און שטעלן זיך אָפּ. עם איז
צו דערקאָנען אז זיי ווייסן ניט, ווי זיך צו פאַסן — ניט
אריינצוגיין, ניט אוועקצוגיין. ענדלאך זיינען זיי דאָך
אריינגעגאנגען.

העזת: פרעכהייט. געוואַנטקייט.

חיים איז געבליבן א פארלארענער. ער וויל פון דרך
ארץ וועגן זיי עפעס א ווארט זאגן... זאל כאטש ניט אזוי
שמיל זיין אין צימער.. ווי צווישן שמועס.. נאָר ער גע-
פינט ניט וואָס צו זאָגן. זיי הויבן אָן א שמועס וועגן ווע-
טער אין דרויסן, וועגן היינטיקע גבירים און „דאָס יאַר-
קע“ אַרעמע לייט... נאָר דער שמועס קלעפט זיך ניט.
חיים האָט א צי געמאַן מיט'ן שמערן, און ס'איז אים
פלוצלונג ליכטיק געוואָרן אין די אויגן...
ער האָט ארויסגענומען דאָס צענערל : „אודאי מעות-
חטין? .. נאָט אייך מיינס! ... השי"ת זאל העלפן א סך
געבערס און ווייניק נעמערס!“
די פרנסה העיר האָבן זיך איבערגעקוקט, געוואונשן
א „כשר'ן פסח“ און ארויסגעגאנגען.
חיים איז געבליבן ביים טיש צוריק פארזונקן אין
זיינע אומעטיקע געדאנקען.

דרך ארץ (דערעד ערעץ) : אכטונג, רעספעקט.

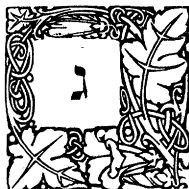
פראגן.

ווי האט זיך חיים ראזענבערג געפירט ווען ער איז געווען
רייך? וועלכן מנהג האט ער געהאלפן איינפירן אין שטאט?
איבער וואס איז ער באאונרואיקט און פארזארגט? ווער האט
אים געשיקט די צען רובל? פאר וואס זיינען די פרנסי העיר
אריינגעגאנגן צו אים נאך מעות חטין וויסנדיק אז ער איז פאר-
ארעמט געווארן?

אפרים מלמד

ומער כשר'ער מלמד! א מצבה וויל
איך דיר שמעלן! ...

כאַטש אין פאספּאַרט אין ער
פארשריבן געווען: „פרויקא גערש-
קאווימש שאמאש“, איינוואוינער פון
יענער און יענער שטאָט, מעשטשאנין

פון דער און דער שטאָט, וועלכע ער האָט פאר זיינע אויגן
קיינמאל ניט געזען, אָבער באמת האָט ער געהייסן אפרים
מלמד און צו דער תורה פלעגט מען אים אויפרופן „בן רב
צבי“; און וואוינען איז ניט שייך צו זאָגן. ער האָט ניט
געוואוינט אויף איין אָרט. ער איז אן אמת'ער גע-זנד-
ניק געווען, כאָטש זינט ער לעבט איז ער פון שטאָט ניט
ארויסגעפאָרן.

דער גוף זיינער האָט זיך טאקע שמענדיק געפונען
אין שטאָט, נאָר אפרים מלמד איז ניט קיין גוף מענטש
געווען, וואָס זאל אלצדינג רעכענען נאָכ'ן זינדיקן חומר,
אומשטיינס געזאָגט. דער עיקר אין אים איז דאָך די
נשמה, און זיין נשמה איז תמיד א גע-זנד-ניצע געווען.

מצבה (מאצייווע): מאָנומענט. א שטיין מיט אן אויפ-
שריפט וואָס ווערט געשמעלט אויפ'ן סכר צום אנדענק פון פאר-
שטארבענעם.

מעשטשאנין: בירגער. שטאָט-אינוואוינער.
גע-זנד-ניק (נא וואָנאָדניק): א וואנדערער, א הימלאָזער.

האָבן זיך אָנגעהויבן די ווינטערדיקע סדרות פלעגט
ער זיך נאָכשלעפּן מיט זיינע קליינע תלמידים לאַך נאָך
די אבות הקדושים קיין מצרים, קיין גרר; אומעטום
האַט ער אָבער אן עכוב: אַט איבער שרה'ן, אַט איבער
רבקה'ן, אַט ווערט ער א בורח אינאיינעם מיט יעקב
אבינו פאר עשו הרשע, און ציט זיך מיט די תלמידים פון
באר שבע קיין בית אל, פון בית אל קיין חרן. דאַרט
פאלט ער אריין צו לבנ'ן אין די הענט אריין.

און די תלמידים זיינען גומע קינדערלאך — אפרים
תלמד פלעגט זאָגן, ער האָט נאָך קיין שלעכט קינד ניט
געהאַט — זיי האָבן ליב דעם רבי'ן פאר דער שיינער תורה,
זאָס ער לערנט מיט זיי; קיינמאָל ענדיקט זי זיך ניט;
תמיד איז מען אויפ'ן וועג, אין פעלד, אין געצעלטן, א
מלחמה אויף כדרלעומר, קרעניצעס גראַבט מען, א לייטער
צום הימל...

זיי גייען נאָך נאָכ'ן גומן רבי'ן, וואָס נוצט קיינמאָל
ניט דעם קאַנטשעק און פיטערן מיט יעקב'ן לב'ן'ס משע-
רעדעס לעמעלאך, שווארצע, ווייסע, מערקאמע, — פלוצ-

סדרות (סערדעס): טיילן פון דער תורה. די תורה איז
איינגעטיילט אין 54 טיילן. יעדע וואָר ווערט אין שול געלייענט
אויך טייל אָדער סדרה. אין אמאָליקן חדר פלעגן קינדער לער-
נען חומש ניט כסדר, נאָר יעדע וואָר די סדרה וואָס מען האָט
דעם קומענדיקן שבת געלייענט אין שול. אפרים מיט זיינע
תלמידים לעבן איבער די פארשידענע געשעענישן פון וועלכע
עס דערציילט זיך יעדע וואָר אין דער סדרה.
אבות הקדושים: די הייליקע עלטערן. אברהם, יצחק,
יעקב.

עכוב (איסואו): אַפּהאַלט. א שטערונג צו גיין ווייטער.
קרעניצעס: ברונימער.

לונג אנמלויפן זיי מיט יעקב'ן ביינאכט איבער'ן יבוק און
שלאָגן זיך מיט א מלאך, און גרייטן זיך צו א מלחמה אויף
עשו הרשע, און מען שענקט אים א „כאבאר“ פון עטלאַ-
כע משערעדעס, און מען פארשלעפט זיך גליקלאך קיין
מכות.

איז א מעשה מיט דינה'ן אין שכם, איז מען זיך נוקם
אָן די שכס'צעס — און ווידער ויברח; ווערט א שנאה
צווישן יעקב'ס קינדער, וואָס זיינען דערווייל אונטערגע-
וואַקסן, פאַרקויפט מען יוסף'ן קיין מצרים; קומט פּוטיפּרע,
זליכה, א בלכול... אפרים מלמד פירט די קינדערלאך צו
יוסף'ן אין תפיסה אריין און זיצט דאָרט מיט אים ביז ער
פירט אים אריין צו פרעה'ן אין פאלאץ און מאכט אים
פאר איין עלטסטן איבער מצרים.

דאָ מוז אפרים מאכן א הפסקה: חנוכה האָט אָנגע-
יאָגט. גיסט ער דריידלאך פון בליי. א חריף איז ער אין
די ענינים. ער ציט זיך ארויס מיט זיינע תלמידים'לאך
קיין ירושלים, און פירט מתתיהו'ן מיט זיינע זין אויף
ליזיאסן, טייכן בלוט ווערן פאַרנאַסן, כאַטש אפרים איז
בטבע ניט קיין שלעכטער. אָו ער זעט „דס“, ווערט אים
שלעכט אויפ'ן האַרצן, נאָר „עס העלפט דאָך ניט, — פאַר-

יבוק (יאבוק): דער נאמען פון א טייד אין מורה ארץ-
ישראל.

הפסקה (האפסקע): איבעררייס.

חריף (כאריף): שארף. א חריף, א פלינקער, א שארף-
זינקער מענטש.

ער ציט זיך ארויס קיין ירושלים: חנוכה קומט אויס
אין דער צייט ווען אין די סדרות פון דער וואָך ווערט
דערציילט פון די אידן אין מצרים און די געשיכטע פון חנוכה
איז פאַרבונדן מיט ארץ ישראל. ער ציט זיך ארויס פון מצרים
קיין ירושלים מיינט, ער הויבט אָן דערציילן וועגן חנוכה.

ענטפערט ער זיך פאר די קינדערלאך: אז מ'האט צו
מאן מיט שלעכטע יונים, שופך דס'ניקעס, איז קיין ברירה
ניטא'.

געענדיקט מיט'ן קריגל בוימל אונטער'ן כהן גדול'ס
חותם, פירט אפרים זיינע תלמידים פון ירושלים צוריק
קיין מצרים. ער ברענגט אהין יעקב'ן מיט גרויס כבוד...
יעקב שטארבט, כביכול, ער בענטשט די קינדער... און
פלוצלונג פילן זיך די תלמידים/לאך אינאיינעם מיט'ן
רבי'ן אין גלות! ציגל קנעטן זיי מיט די בני ישראל...
פרעה הרשע נעמט א וואנע פון אידיש קינדער-בלוט...
דער גאנצער ווינטער גייט אוועק ביי אפרים מלמד,
ביז ער זעט זיך מיט די קינדערלאך ארויסגעכאפט פון
מצרים.

וויפיל מעשיות זיי ווערן געוואר, וואס שטייט גאר
ניט אין חומש! אפרים לערנט אויסווייניק מער ווי אינ-
ווייניק. וויפיל עס קאסט אים אפ דער בונט פון די בני
אפרים, וואס האבן געוואלט זיך אויסלייזן פון מצרים...
און די קינדערלאך מאכן אלע מאל קולאקעס, און
עס דאכט זיך זיי, אז דאס זיינען זיי די בני אפרים. דער
גוטער מלמד האלט זיי קוים איין.
א קליין ארט טיילט אפרים אפ מרדכי'ן מיט אסתר'ן.
ער פארזאמט זיך ווייניק אין שושן: עפעס געפעלט אים
ניט אזוי די מעשה.

יונים (יוואנים): גריכו.
שופך דמ'ניקעס: בלוט פארניסער.
צוריק קיין מצרים: ער קערט זיך אום צו לערנען די
סדרות פון דער וואך אין וועלכע עס דערציילט זיך ווייטער פון
די אידן אין מצרים.
בונט: אויפשטאנד. רעוואלט.
מרדכי מיט אסתר'ן: די מעשה פון פורים.

און ווען הימל און ערד בייטן זיך איבער, און פויגע-
לאך זינגען שיר השירים אנמקעגן דער נייער פרילינגס
זון, דענסטמאל לאזט זיך אפרים מיט די תלמידים ארויס
אין ברייטן מדבר און ריכט אפ גלות פונ'ם בארג סיני
קיין „קברות התאוה“, און רוימט אויס קורח'ן מיט זיין
עדה, שטרעפט די מרגלים, נעמט איין סיחון ועוג, און
קערט איבער וועלטן.

חורבן צייט כאפט ער זיך ווידער אריין קיין
ירושלים און אינאיינעם מיט זיינע תלמידים, באוויינט ער
די חורבנות; אינאיינעם מיט ירמיהו'ן גייט ער ארום
אויף די בערג און רייסט קברים. ער זעט צו מיט זיינע
אויגן, ווי בארמהערציקע מוטערס קאכן אפ די קינדער;
ער זעט ווי ירושלים ברענט צוויי מאל... מיט מיטוס'ן און
נבוכדנצר'ן האלט ער מלחמה, און אלץ אין איין צייט...
ער גייט אין גלות קיין בבל, קיין פרס, קיין אדום... וואָס
ער לעבט אביסל איבער אין די דריי פארווייניגע וואָכן!
ביז גאָט העלפט אים, שבת נחמו גייט איבער, קומט ער
צוריק אין זיין רו אריין, אין מדבר, הייסט עס, ביים ירדן,
און נעמט זיך לערנען צוריק מיט די תלמידים, ווי מען
דארף זיך אויפפירן אין ארץ ישראל.

„כי תבא בכרם רעד: אז דו וועסט קומען אין א
פרעמדן גארטן, זאלסטו עסן, וויפיל דיין הארץ גלוסט,
נאָר אין די קעשענעס טאַרסטו ניט...“

חורבן צייט: די דריי וואָכן פון מיטן תמוז ביז נאָר
תשעה באב. די טעג פון טרויער אין וועלכע עס איז צוויי מאל
חרוב געוואָרן ירושלים און דער בית המקדש.
שבת נחמו (שאבעס נאכאָמו): דער שבת פון טרויסט-
שבת נאָר תשעה באב ווען מען לייענט אין שול דעם מפטיר
וואָס הויבט זיך אָן מיט די ווערטער נחמו נחמו עמי, טרויסט
מיון פאַלק. דאָס איז קאָפּיטל מ (40) פון ישעיה.

— נו, און דער גוי פונ'ם גארטן? שמעלן אויס אויף
אים די קינדערלאך פאראינטערעסירטע פנימ'לאך.

— איי, איי, איי, נארפאנימלאך, קינדערלאך — צע-
לאכט זיך דער גומער מלמד: אין ארץ ישראל א גוי? !
אלע גערטנער זיינען דאך אידישע! עם איז דאך דארט
נוהג פאה, לקט, שכחה, תרומה, מעשר! היינט-זשע
פרעג איך אייך, אדרבה: מה ענין גוי צו דעם אלעמען?
— נו, און א הונט? שמעלט זיך איין אן אנדער קינד
און פרעגט.

— וואו קומען כלבים? וואס טויג א „כף-למד-בית“
אין ארץ ישראל? ער קאן דאך דעם בעל-הבית גופא
בייסן! מען שמועסט דאך: אידישע גערטנער, כרמים
הייסט עס, און אן עק!

— אידישע גערטנער? !

— פשיטא! נאך וואס פאר א גערטנער! וואס פאר
חדושים פון פרות! איר ווייסט, וואס ס'הייסט זבת חלב
ודבש? ס'איז דער טייטש: עם גיסט זיך דארט האַניק
מיט מילך, טייטלען, פייגן, אתרוגים, מילגראַמען! ...

פאה (פייע): די תבואות וואס וואקסן ביי די ברעגן פון
פעלד, דאס האט מען ניט געטארט שניידן. עם האט באלאנגט
צו דעם ארעמאן, וואס האט ניט געהאט קיין אייגן פעלד.
לקט (לעקעט): די זאנגען וואס פאלן ארונטער אויף דער
ערד ביים שניידן, האבן אויך באלאנגט צום ארעמאן און פרעמדן
וואס האבן ניט קיין אייגן פעלד.

שכחה (שיקכע): די בינטלאך וואס מען פארגעסט באם
איינזאמלען די תבואה. דאס האט דער ארעמאן און דער פרעמע-
דער אויפגעקליבן.

תרומה (טרומע): א טייל פון דער תבואה וואס איז אַפ-
געגעבן געווארן צום כהן, אלס מתנה צו גאט.

מעשר (מאסער): א צענטל. א צענטל-הלס פון יעדער זאך.
דאס האט געדארפט געבראכט ווערן אין בית-המקדש, פאר די
לויים.

און קינדערלאך פארגלאנצן די אויגעלאך. א שמיכל
פון הלומ'דיקע איז ביי זיי אויסגעגאסן אויף די פנימ'לאך, א
פייער פון בענקעניש האָט זיך אין די הערצלעך אָנגע-
צונדן נאָך ארץ ישראל.

און זיי פארויצן זיך שפעט, קוקנדיק אויפ'ן רבי'ן און
הערענדיק זיינע מעשיות וועגן ארץ ישראל. זיי פארגעסן
גאָר, צי איז היינט זומער לעב, צי קאָן מען אין דער צייט
פארפירן א שפיל אויף דער גאס, ביז די רבי'צן קומט
אריין און בטל'ט אויס אלע חלומות אויף אפרימ'ס קאָפּ
אינאיינעם מיט אלע שונאי ציון: „וואָס איז דער מער
מיט דיר, דו בטלן? עס איז דאָך שוין מנחת-צייט!“

אַט אזוי איז געווען אפרים א נע-ונד'ניק א גאנץ יאָר.
ער האָט ארומגעבלאָנדזשעט אין מצרים, פרם, ירושלים.
בבל, מדי, אדום, אמלק, חרן, מדבר פרן. ניטאָ פאר אים
קיין פריער און שפעטער, קיין נאָענט און ווייט, ניטאָ קיין
סוף צו דער זאך. אזוי ווי דער בעל-קורא ענדיקט שמחת-
תורה אין קלויז: „לעיני כל ישראל חזק ונתחזק“, אזוי
שפרייט מען אויס א נייעס הימל פון אלטן טלית און אידן
שמעקן אַרונטער די קעפּ און מען הויבט אָן אויף דאָס
ניי:

בעל קורא (באָל קוירע): דער מאן וואָס לייענט. דער
וואָס לייענט די תורה אויף דער בימה אין שול.
לעיני כל ישראל: דער לעצטער פּסוק אין דער תורה.

„בראשית ברא אלהים“...

נאָר ער בלאַנדזשעט ניט אליין, עס גייען אים נאָך : די קליינינקע בני ישראל. אן עבירה נאָר, וואָס צייטנווייז איז אים מבלבל די ארורה, די אפרימ'קע, מיט אירע דאָנער-שטיקן. ער האַלט מיט די קינדער ביים מן אין דער מדבר, וואָס האָט געהאט אלע טעמים, און מיט אמאָל קומט זי אריין מיט איר „חלה אויף שבת“! אפשר ווייסט איר, וואָס אפרים קער זיך אָן מיט דער אפרימ'קע ? און וואָס האָט זי די „בעזדיעטניצע“, אין גאנצן אים געטויגט ? דאָכט זיך, אַז אפרים מלמד איז געבאָרן געוואָרן נאָר צו-ליב אידישע קינדער וואָס ער האָט זיי אזוי ליב געהאט.

פאר קאָנקורענץ האָט אפרים ניט מורא געהאט. ער איז געווען א מאמין אין השגחה : „וואָס אים איז בא-שערט, וועט קומען אין שטוב אַריין“ ! און דערפאַר האָט ער ניט געוואוסט דעם צער פון בין הזמנים און פלעגט פאַר-ברענגען די טעג צווישן יום כפור און סכות מיט זיינע תלמידים צוזאמען. ער פלעגט זיי אויף כלומר'שט לערנען די ברכה איבער אתרוג און סכה, אָבער אין אמת'ן איז אָן אנדער כונה געווען דערביי : א וועג האָט ער געמאכט

בראשית ברא אלהים : דער ערשטער פסוק פון דער תורה. שמחת תורה ענדיקט מען לייענען די תורה און מען הויבט אן פון דאָס ניי. דערביי ווערט אויסגעשפרייט א טלית ווי א חופה, דער סימבאָל פון הימל, פאַרשטעלנדיק דאָס בילד ווי די אידן זיינען מקבל די תורה.

מבלבל (מוואַלבל זיין) : צעמישן די געדאנקען.
ארורה : פאַרשאַלטענע. שלעכטע פרוי.
בעזדיעטניצע : קינדערלאַזע. איינע וואָס האָט ניט קיין קינדער.

א מאמין אין השגחה (מאמיו, האשנאכע) : א נלוויקער אין דער געטלאַכער באשטימונג, אַז אַלעס איז באשטימט פון גאט.

מיט די תלמידים קיין ארץ ישראל. ער האָט זיי געדארפט ווייזן, וואו אַתרוגים וואַקסן, פון וואַנען מען שניידט לולבים. ער האָט זיי געדארפט דערציילן אַ מעשה ווי אַמאָל האָבן אינגלאך פאַרשטיינערט מיט די אַתרוגים אַ כהן גדול, אַ צדוקי, אַ באַהאַלטענער רשע, הייסט עס. פאַנען האָט ער זיי געדארפט איינטיילן. מעשה השגחה! צו זיינע תלמידים פלעגן אַנקומען פאַנען נאָר פון „דגל מחנה אפרים“.

און אז ס'איז געקומען די נאַכט פון שמחת-תורה... דאָס איז געווען דער איינציקער שכר זיינער פאַר אַ גאַנץ יאָר: שכר למוד האָט דאָך אייגענטלאך געהערט צו דער אפרימ'קע.

קינער האָט ניט געקאַנט וויסן, ווען און וואו האָט זיך אפרים אָנגע'שכור'ט. די אפרימ'קע האָט מעיד גע-ווען אויף אים, אַז שמחת-תורה שטייט אפרים אויף פון שלאָף — אַ שכור'ער.

געקומען איז ער אין קלויז אַריין מיט'ן קאַנטשעק. דאָס איז געווען דאָס איינציקע מאָל אין יאָר, וואָס דער קאַנטשעק איז אין זיין ראַליע. שמיסן פלעגט ער מיט אים די גרויסע אידן, וואָס זיינען געווען אַמאָל זיינע תלמידים, דערפאַר, וואָס זיי טאַנצן שלעפּעריק אַנטקעגן דער תורה:

„שמאַרקער! שמאַרקער! העכער! פליגלידיק!
משה שמח בשמחת תורה! שמח, שמח, שמח!...“
און קינדערלאך מיט פאַנען אין די הענט שטייען

צדוקי: איינער וואָס האָט געהערט צו דער פאַרטיי פון די צדוקים, צדוקים און פירושים זיינען געווען צוויי פאַרטייען ביי אידן, אין דער צייט פון צווייטן בית המקדש. מעיד געווען: עדות געוואַנט.

ארום רבי'ן, פארריימן צו אים די יום-טוב'דיקע פנימ'לאך.
ניש'קשה: מען מעג דענסטמאל א צופ טאן דעם רבי'ן
ביים שטריימל. אפרים וועט ניט ברוגו זיין. אלצדינג
מעג מען טאן, וואס איז א מרבה שמחה אויף די קינדער!
— צאן קדשים: וואס קומט א כהן גדול א צדוקי?

— סקיל-ה-ה!

— צאן קדשים! מיט וואס פארשטיינערט מען א
כהן גדול?

— מיט אתרוגים!

— צאן קדשים! משיח וועט קומען?

— יא-יא!

— וואוהין וועט ער אונז פירן?

— קיין ארץ ישראל!

— און אז איך וועל ניט קאנען גיין פון עלמער, וועט
איר מיך טראגן?

— יא! איך! רבי, איך, איך! האבן צענדליקער
קינדער אויסגעשריען און ארויסגעשמעלט פלייצעלאך.

שטארקער איז געווארן די שמחה אין קלויז. עס האט
זיך אידן געגלויבט, אז די קינדערלאך, גבורי-אפרים'לאך,
וועלן ברענגען משיח'ן און אוועקטראגן די אלטע לייט
אויף די פלייצעס קיין ארץ ישראל. די אידישע נגינה,
וואס אין איר, פון וואס פאר א טעמפ זי זאל ניט זיין,
הערט זיך ארויס הארץ-צופענדיקס, בעמענדיקס, האט זיך
ארויסגעריסן פון אלע הערצער, און האט זיך שיער-שיער

מרבה שמחה: פארנרעסערט די שמחה.

ניט אריינגעכאפט אין נוסח פון „שיר המעלות ממעמקים“.
אין איר איז געלעגן א פריילאכער מאַרש פאַר משיח'ן,
א בענקעניש קיין ארץ ישראל און א שטיקל תנועה פון
א גלות תפילה.

דאָס איז געווען אפרימים נאכט.

נאַר אויף איינמאַל...

אַן עקשנ'מע — די אפרימ'קע! איינגעשפארט האָט
זי זיך, זי וויל אים ניט בעטן אין סוכה: א קאלטע נאכט
האַט איר אויסגעוויזן. „וועסט זיך נאָך צו אַלדע שוואַר-
צע יאַר, שונאי ציון, פאַרקילן!“

אַט וואָס א קליפה קאָן! ער האָט זי, מאַלט אייך,
געהערט, ווי די קאַץ, און איז געשלאָפן אין סוכה אויף
די הוילע ברעמער.

אין דער פרי איז ער געגאנגען דאוונען מיט א שמעי-
כעניש.

אין דאָקטוירים האָט אפרים ניט געגלויבט. דעם
צווייטן טאָג סכות איז ער ניט געגאנגען דאוונען.

שמחת תורה אויף דער נאכט האָט זיך דערפילט ביים
עולם אַז אפרים פעלט. די קינדערלאך זיינען אומגע-
גאַנגען כצאן בלא רועה, ווי חיל אָן א גענעראל. א צער
איז געווען צו קוקן אויף זיי.

איינעם פון די קינדער איז איינגעפאלן א געדאַנק:

שיר המעלות ממעמקים: א קאפיטל פון תהילים, וואָס ווערט
געזאַנגט מיט אַ טרויעריקן נגון.
תנועה: קנייטש.

זי וויל אים ניט בעטן אין סוכה: פרומע אידן פלעגן ניט
נאַר עסן אין סוכה נאַר אויך שלאָפן אין איר, ווייל אין אמת'ן
דאַרף מען וואוינען אין סוכה אַזוי ווי די אידן איז דער מדבר
האַבן געוואוינט אין די געצעלטן, אדער שפעטער די אידן איז
ארץ ישראל, אין דער צייט פון איינזאַמלען די תבואות.

— קינדער, לאַמיר גיין צום רבי'ן.

— אודאי!

די רבי'צין האָט פּלוצלונג דערוען ביי זיך אַ פּאַר
צענדליק קינדער מיט פּאַנען אין די הענט, האָט זי גע-
וואַלט אויסכטלען אַלע חלומות; נאָר אַפּריס האָט זיי
מיט אַ גליקלאַכן שמייכל צוגעצויגן.

טרויעריק זיינען די קינדערלאַך געשטאַנען פאַר אים
מיט די פּאַנען אַראָפּגעלאָזט, ווי אַ חיל צום אונטערגעבן
זיך. זיי האָבן קוים דערקענט זייער רבי'ן. אויפ'ן אַרט
וואו אַמאָל האָבן געפּלאַמט צוויי באַקן, זיינען היינט צוויי
גריבער. די נאָז איז לענגער און שפיציקער געוואָרן.
עס זעט אין גאַנצן אויס נאָר ווי אַ שאַטן פּונ'ם רבי'ן. גע-
בליבן אין אים זיינען נאָר די צוויי גוטע ברענענדיקע און
ציענדיקע אויגן.

— צאן קדשים! פריילאך אין קלויז?

די קינדער האָבן זיך דערשראָקן פאַר'ן קול. עס
האַט זיי אויסגעוויזן, דער רבי רעדט מיט זיי דורך אַ
וואנט.

— ניין! האָט איינער געענטפערט.

— ניין?!

אַ כּמאַרע איז אים איבער'ן פנים אריבערגעלאָפּן.
באלד האָט ער אויף זיי געעפנט ליכטיקע אויגן.

— צאן קדשים! איר וועט מיך פירן אין קלויז
אריין?

— יא, יא, רבי! האָבן אַלע פריילאך געענטפערט.

— האַרכסטו! גיב מיר מיין שטריימל מיט דער
שבת'דיקער קאַפּאַטע.

די אַפּרימ'קע האָט אויף אים אויסגעשטעלט אַ פּאַר

אויגן. זי האָט זיך ניט געגלויבט, צי מיינט ער דאָס
ערנסט.

„היינט גיי גלויב אַ מאַנסביל — טראַכט זי כאַ זיך
— אז ער קרעכצט“..

זי האָט געפרוואָווט געבן אים די הלכשה. ער האָט
זיך שווער אָנגעמאַן, ביי יעדן ריר האָט ער זיך פאַרביסן א
ליפּ, און אַ רויטלאַכער שיין האָט זיך געוויון אויפ'ן פנים.
די יום-טוב'דיקע נשמה, וואָס האָט זיך אַריינגעצויגן אין
אים האָט געוואַלט אַפלייקענען דעם חומר, אז להר"ם,
ס'איז אַ ליגן! ניטאָ קיין שמעכעניש, קיין קאַפּ-דרייע-
ניש, קיין שווערער אַמעם — גאָר ניט.

שווערלאַך איז ער אַרויסגעגאַנגען. די קינדערלאַך
האַבן אים אונטערגעהאַלטן. נאָר ביסלאַכווייז האָט ער
זיך בייגעקומען. די קינדער האָבן אַריינגעבראַכט אַ גע-
זונטן רבי'ן אין קלויז אַריין מיט אַ פריילאָכן מאַרש.

אַ שמחה איז געקומען אויפ'ן קלויז: „אַט, וואָס
קינדער קאַנען!“ האָבן זיך פאַטער'ס פאַרוואַנדערט.

אַפרים האָט פאַרגעסן זיין שמעכעניש. עך האָט זיך
אין גאַנצן אַרויסגעצויגן פונ'ם גוף. ער זינגט אויף זיין
שטייגער: „הושענא ציון המצוינת!“ ער איז ניט אין
דעם עולם: ער שוועבט אַרום ירושלים, אויפן הר המוריה,
ער מאַכט הקפות אַרום בית המקדש...

— צאָן קדשים! משיח וועט קומען?

— יאָ, רבי!

— וואוהין וועט ער אונז פירן?

— קיין ארץ ישראל!

— און אז איך וועל ניט...

— וועלן מיר אייך טראַגן אויף די פלייצעס! —

האַבן די קינדער אויסגעכאַפט און פאַרלאָפּן מיט זייער
ענטפער.

א פּלוצימדיקע שמחה איז געקומען אויפ'ן עולם.
אלע האַבן געגלויבט צו זען אין די קליינינקע — משיח'ס
דור. מיט אמאָל האָט אויסגעריסן ביי אלעמען א ווילדער
געזאַנג, וואָס האָט אויסגעזען ווי א געשריי פונ'ם האַרצן
ארויס, און וואָס קומט נאָר צו פארשרייען די נארעשע
ווירקלאכקייט...

אז אפרים איז אומגעפאלן, איז ער ניט געפאלן גלייך
אויף דער ערד. קינדערלאך האַבן אים דערכאַפט ביי די
ארבל און האַבן אים פאמעלאך אָפּגעלאָזט.

שמיל איז געוואָרן מיט אמאָל. היבשע עמלאכע מי-
נוט נאָך דעם האָט זיך קיינעם ניט געגלויבט, אויב ער
האָט געלאָזט די הייליקע נשמה: א שמייכל איז אים
געבליבן אויסגענאַסן אויפ'ן בלייבן פנים. עס האָט אויס-
געוויזן, ער זינגט אין זיך.

להר"ם — לא היו דברים מעולם: עס איז נאָר קיינמאָל
ניט געווען. ס'איז אַ ליגן.

פראגן

איז וואָס פאר א זין איז אפרים געווען א נעזנד'ניק?
וואָס איז געווען אפרים'ס באַציואונג צו די מענטשן און צו די
קינדער? וועלכע צוויי זאכן האַבן אים פאַרשאַפט גליק און
צופרידנקייט? ווי אזוי איז אפרים געשטאַרבן?

ביים טייך

ז מען פרעגט ביי יאנקעל „דעם וואסער-
דיקן“: ווי לאנג שטייט שוין זיין
הייזל דא אויפ'ן ברעג טייך? —
נעמט ער ציילן פאר איך אויף די פינגער:
גער: איינס, צוויי, דריי, פיר...

פיר גרויסע געוויסערן א חוץ קליינע,
געדענקט ער אויפ'ן שטיבל. וויפיל יאר איז אריבער פון
איין געוויסר ביז'ן צווייטן — דאס קאן איך יאנקעל ניט
זאגן: ווייל די יארן זיינען ביי אים אזוי ענלאך איינס
אויף דאס אנדערע, אז אלע אינאיינעם פארפלאַנטערן
זיך אין איין לאנגער צונויפגעקנייטשטער שטיק צייט, —
א פארפלאַנטערט שטיק פיש-נעץ, וואָס דארף זיך געפינען
צווישן איין געוויסר און דעם אנדערן. עס זיינען פאַראַן
אין דעם שטיק צייט זיסע נעכט, ווען ער לייגט זיך ווי א
בן-מלך און זיין מולמער-שיפל, וואָס גליטשט זיך אויפ'ן
גלאַטן, שטילן וואסער, פון הינמן שלעפט זיך נאָך א נעץ
אין דער שטיל און ווערט וואָס פולער, וואָס שווערער פון
גאַט'ס ברכה, פון אלערליי פיש... פיש, זאָגט יאנקעל, איז
א אידישע כשר'ע זאך, באשאפן געוואָרן פאר שבתים
וועגן, אפילו פון מאַקסע זיינען זיי דאָך פטור!

געוויסערן: פאַרפלייצונגען. ווען דאָס וואסער גייט אריבער
די ברעגעס פון טייך.

מאַקסע: אפצאל.

עם זיינען פאראן אין דער צייט ביזע פרייטיקן ווען
ער דארף זיינע פיש פארקויפן די זיצעריןס, וועלכע מוזן
אי „קנייפן“ ביים וואג אי „ציפן“ פונם פרייז. יאנקעל
האט שוין באמערקט אז דאנערשטיק און פרייטיק זיינען
אלע ווייבער קליפות, וואסער-שלענג.

עס זיינען פאראן אין דער צייט שבתים, שבת איז
עפעס א באזונדערס, וואס איז ניט קיין מחותן מיט יענע
מעג. שבת גייט ער דאווענען אין שטאט אריין, און אז
ער קומט אהיים, עסט ער ניט קיין וועטשערע, נאך א
„סעודה“ מיט קידוש פאר און זמירות נאך דער סעודה. אין
די זומערדיקע אונטן זעצט ער זיך אוועק ביים ברעג טייך
אינאיינעם מיט ווייב און קינדער. יאנקעל זאגט: דער
טייך ווייסט אויך פון שבת. איר זעט דען ניט? ווייזט
ער די קינדער, אט קוקט ווי ער רומ:

און קינדער קוקן און זען.

— ווייסט פון וואן גאט האט באשאפן פייער? —
נעמט ער דעם קליינעם זון, א חדר-אינגל, פאר'ן בעקל
און פרעגט:

— פון וואנען? שפארט יענער אויס אייגלאך, וואס
פינקלען אין דער שבת'דיקער טונקעלקייט, וואס ביים
טייך.

— פון וואסער!

— פון וואסער?

— פארשטייט זיך, ער האט געריבן די אויבערשטע
וואסערן אן די אונטערשטע, איז ארויס פייער, אז ניט,

קנייפן ביים וואג: ניט וועגן פינקטלאך. ניט דערוועגן.
ציפן פונם פרייז: אראפרינגן, נישט באצאלן.
וועטשערע: אונטער-עסן.

נארעלע, ווי דען וואָלט וואסער געקאָנט לעשן פייער ?
מיט די מיידלאך לאָזט ער זיך ניט אריין אין אזעלכע
טיפע חקירות. דאָס זיינען פלאטשעקע קעפלאַך. זיי
פרעגט ער נאָר רעמענישן :

„ניט אויפ'ן הימל, ניט אויף דער ערד; ניט קיין
פּיס, ניט קיין הענט; וואוהיין מען שיקט עס, גייט עס,
וואָס מען הייסט עס, כאפט עס — וואָס איז דאָס?“ און
ער לאָזט זיי פיל ניט טראַכטן : איר ווייסט ניט ? סמייטש
— א שיפל ! א שיפל ! אויפ'ן וואסער !...!

גאָט'ס שטול, זאָגט ער, איז פון פייערדיק וואסער...
ווען דער מענטש זאל ניט זיין זינדיק, וואָלט ער געוואוסט
צו פראַווען פון פיש אַלערליי מאַכל-מלכים. מיט וואָסער
בענטשט גאָט די צדיקים און שטראַפט די רשעים. אין
א געוויסער הערט מען גאָט'ס קול.

קומט צו רייד פון געוויסערן, פאלט ער אריין אין
זיינע „פיער איילן“, און עס ווייזט אויס, אז יאנקעל האָט
געבלאָנדזשעט אין דער פרעמד, און איז פלוצלונג געקומען
אין זיין היים.

קינדער רוקן זיך צו נענטער. סאָסיע דאָס ווייב,
דרייט זיך אויס מיט'ן פנים צום שטיבל, און יאנקעל דער-
ציילט פון געוויסערן :

„דאָס ערשמע געוויסער האָט פארכאפט ביינאכט.
שטיל, נאָר פינצטער איז דער טייך געווען פון פאר-
נאכט אָן, ווי אן אשה רעה. פישער האָבן ליב אזא ווא-

פראַווען : מאַכן צוגרייטן.
מאַכל-מלכים (מאַכעל מלאכים) : קעניגלאך עסן. גוטע
עכטן.

אשה רעה (אישע ראַע) : א שלעכטע פרוי.

סער: טונקל וואסער גיט פרנסה. נאָר איך... פון תמיד
אָן — אזא טבע ביי מיר — אז איך זע ניט קיין לבנה און
שמערן אין טייך, חלומען זיך מיר בייזע חלומות.

ביינאכט האָט מיר עמעצער אָנגעקלאַפּט אין פענצ-
טער. אויפגעשטאנען, ארויסגעגאנגען. א נפש ניטאָ.
ווער האָט עס געקאָנט קלאַפּן?

ביים טייך איז ניט שטיל; טראכט איך — ווער זאָל
זיך דאָרט קריגן אזוי שפעט? מען שרייט זיך איבער
איינאנדער... איך פארשטיי ניט קיין וואָרט...

זאָג איך „ויהי נועם“ און לאָז זיך צום ברעג. וואו
איז דער ברעג?

דאָס וואסער איז מיר אַקעגן געגאנגען קפיצות-אַרץ.
די ניש-גוטע, וואָס ביים וואסער, האָבן מיך פאַר-
שריגן, און אז איך האָב זיך אָנגעשטויסן, וואָס דאָ איז,
האַב איך זיך קודם-כל געוואָרפן צום מיליטער שיפל. שוין
פארמאָגט אן אייגענס. א פליג אָן פליגעלאך קאָן נאָך
קריכן, א פישער אַבער אָן א שיפל איז א פיש אויף דער
יבשה.

א אינגעלע געהאַט, א יאַסעלע, מיט א געקרויזט קע-
פעלע. ווען דאָס וואסער זאָל אים ניט געווען אויסכאַפּן,
וואָלט ער געלערנט בעסער פאַר אייך אלע, שקצים, וואָס
איר זענט!

טבע (טעווע): נאַטור, געוואוינהייט.
ויהי נועם (וויהי נויאם): עס זאָל זיין דער גוטער ווילן
פון גאָט. א תפילה, וואָס מען זאָגט, ווען מען איז אין געפאַר.
איינע פון די תפילות פון קריאת שמע לייענען, וואָס פרומע אירן
זאָגן פאַרן שלאָפן גיין.

— ווי אזוי אויסגעכאפט ? — פרעגן די קינדער אויפֿ-
גערייצט.

סאָסיע לאַזט אַרויס א זיפֿן אין דער שבת־דיקער
לופט אַרײַן, און יאַנקעל בײַט דאָס אַרט און זאָגט :
ניט אים, גיט מיך האָט דער טײך געמײנט. א שלעכ-
טן שכן געהאַט בײם ברעג, א שטיקל פּרײַן; זײנע הײנט
פלעגן תמיד אָנפאַלן. גאָט זאָל אײך הײטן פון אַ שלעכטן
שכן. בײ אים האָט דאָס וואסער אויסגעריסן בנינים, פולע
קאַמערן, בױמער. גאָט האָט זיך גערעכנט מיט אים פונ'ם
וואסער.

— נו ?

— געשוואומען איז זײן גוטס אויפֿן וואסער. חוץ
האַט גאָט געמאַכט פון אים : אנו, רײַן אָן דעם הונט אויף
מײנע כוואליעס. אַט זעסטו דײן פאַרמעגן, קום נעם עס
דיר אַפ.

— נו, נו ?

— דאָס וואסער האָט שוין געהאַט אַרומגענומען מײן
שטיבל פון אַלע זײטן, נאָר מיט חסד, די ווענט זײנען
געווען פון אונטן געלעכערט — אויבן אַרום איז דאָס
וואסער אַרײַן, הײנטן אַרום — אַרויס. נאָר האָט דער
נישט-גוטער אָנגעטראַגן דעם שכנ'ס קאַמער, אָנגעקלאַפט
אײנ'ם שטיבל און אוועק איז עס אײנגאַנצן מיט'ן וואסער !
— וואָסער שטיבל ?

— אַט דאָס וואָס איר זעט, פישעלאך מײנע !

— שטײט עס דאָך !

— אײך זאָג דאָך אײך : ניט מיך האָט דאָס וואסער
געמײנט. אײך בין אויף דעם צווייטן-דריטן טאַג נאָכגע-
לאָפן מיט'ן וואסער. וועמען וואסער איז א קללה, וועמען

— א ברכה. דארפסט נים קיין פערד! נעם זען זיך אריין
אין שיפל און זאג: וואסערל, פיר מיך! נאכגעלאפן,
געפונען א ברעמל, א שוועל, א שטיק דאך, אפשר האב
איך גענומען עפעס פרעמדס, זאל מיר גאט מוחל זיין:
האט דאך עמעצער מיינס גענומען! אויפן וואסער איז
ניטאָ מיינס-דיינס. צוויי ווענט מיט'ן דאך צוריקגע-
שמעלט. די נייע צוויי ווענט האב איך שוין שפעטער צו-
געבויט.

— אלץ אויף דעם אייגענעם אָרט ?

— פארשטייט זיך! ביים ברעג! ווען נים ביים
ברעג, ווי וואַלט איך געווען קאָנען צוריקכאפן דאָס שטיבל
פון צווייטן געוויסר ?

נענטער רוקן זיך די קינדער ארום אים. דאָס קליינע
חדר-אינגל כאפט זיך אים ארויף אויפ'ן אקסל, א שטילע
לבנה שווימט ארויס אויפ'ן הימל. דער אלטער יאנקעל
נעמט דעם קליינעם פאר'ן אויערל: שקץ איינער!
קאָנסט קידוש-לבנה אויסווייניק ? פארוואָס בעטסטו מיך
ניט איך זאל דיך אַמאָל נעמען אויפן שיפל מחדש זיין
די לבנה אויפ'ן וואסער ?

ביים צווייטן געוויסר — דערציילט דער אַלטער —
בין איך שוין געווען א „פארפונדעוועטער“ בעל-הבית.
דערפאר איז דאָס צווייטע געוויסר אָנגעפאלן אויף מיר
פלוצלונג אין מיטן העלן טאָג.

קידוש לבנה: בענטשן די לבנה. ווען די פולע לבנה באַ-
ווייזט זיך אין מיטן חודש איז א מנהג ביי אידן זי צו באַגענגען
מיט ספעציעלע תפילות, וואָס ווערן געזאָגט אין גאָס ביים
שיין פון דער לבנה.

מחדש (מכאדעש) זיין: באַנייען. מחדש זיין די לבנה
מיינט דורכפירן די צערעמאָניע פון קידוש לבנה.

אין דרויסן האָט געשיינט די זון ; צופיל געשיינט. איך
האָב תמיד פיינט אזאָ זון. אין יענער נאכט — געכאַפּט
אין דער נעץ אַ פאַרזעעניש : ניט פיש, ניט ראַקעס, אַ
משונה'דיק באַשעפעניש, דאָס ווייזט תמיד אויף אַ שלעכטן
פיש-מאַרק.

שיין, שטיל, נאָר איין זייט הימל — שוואַרץ, אַ גראַ-
בע שוואַרצקייט, און ווייטע דונערן פון אונטער די בערג,
ווייטע דונערן פאַרשטייט מען בעסער. ממש אויף אונזער
לשון ריידן זיי דעמאָלט. נאָר פאַר ווייטקייט הערט מען
ניט אזוי, דור-דור-דור-דורררר ! . . . אַ בליץ ראַנגעלט זיך
צווישן. עפעס האָט דאָך דאָס אַ פירוּש. זי, די מאמע,
ברעכט שוין די הענט : „עס זאָל זיין צו גוטן!“ ווייכער
האַבן ליב תמיד אויסצולייגן אויף שלעכטס.

איך זע — מיין טייך דערקענט מיך שוין ניט. אַ
פרעמדע פעל האָט ער אויף זיך גענומען. צורר-זורר ! וואָס
איז עס פאַר אַ לשון ? וואָס פאַר אַ מין איילעניש אין
גאַמ'ס שליחות ? עפעס אַ בעטל שווימט ! וואַרף איך זיך
צו מיינע כלי-זין. פאַרגייט מיך דער טייך פון הינטן ;
וואַרף איך זיך צו מיין שיפל. סאַסיע, — שריי איך, —
העלף מיר דאָס שיפל צום ברעג פאַרטראַגן ! נאָר וואו איז
זי ? זי טראַגט אַ קינד מיטן קויש ברויט. גוואַלד — שריי
איך — צו איר, דער קויש וועט ניט ראַטעווען דאָס שיפל,
און דאָס שיפל וועט דאָך אליין ראַטעווען !

עפעס שרייען זיי צו מיר. איך הער ניט. מאַכן זיי
מיט די הענט . . . קוק איך זיך אַרום : אַ וואַסערדיקער
באַרג גייט אויף מיר פון אויבן, דער טייך איז אַרויס פון

פירוּש (פירעש) : אַ טייטש, אַ מיין.
כלי-זין (קליי זאיען) : געצייג.

די כלים, קליפות האבן זיך צעשפילט אין אים. שווער דער
גאנג, איך בין אין וואסער. קולות. . . גאטס קול הער איך
אונטער מיר, זאג איך: „לישועתך קויתי“, און ווארף זיך
אין מיין שיפל.

גאט'ס צארן האט יענעם טאג ניט פיל געדויערט.
א בייזע שעה איז דאס געווען, א וואלקן, פון ים המלח,
אפנים, זיך אָנגערונקן, און האט זיך צעריסן איבערן
ברעג.

דער בארג איז צוריק אין זיין רו אריין, נאך דאס
שטיבל אונזערס איז ניטאָ.

גאט'ס השגחה: ביו איך האב צונויפגעקליבן די
ברעטלאך (דער דאך איז דעמאלט פארפאלן געוואָרן,
געמוזט מאַכן א נייעם), האט דערווייל אויסגעטריקנט
דאס אַרט, און איך האב זיך שוין געשמעלט בויען.

„זי“ האט דעמאלט איינגעלייגט די וועלט: סטייטש,
זי וויל שוין ניט בויען דאָ! בעסער א באגרעכעניש. אין
שטאָט, אַבי ניט ביים טייך! אַ ווייבערשער שכל! וואו
האַסטו נאָך אַזאַ זיכער אַרט, ווי ביים טייך? קאַנסט מיט'ן
שיפל נאַכלויפן און כאַפן און צוריק בויען! אין שטאָדט
א חורבן — מיט וואָס קאַנסטו אַפראַמעווען?

און נאָך פון א געוויסער האַט יאַנקעל צו דערציילן,
וואָס איז געקומען פון א פאלשער „וויעסנע“. נאָך האַט
מען המנען ניט אַפגעקלאַפט אין קלויז, און שוין האַט די
זון זיך צעשיינט מעשה זומער. דאָס אייז האַט געבראַכן,
איידער ס'האַט געלאָזט. קריעות האַבן זיך געלאָזט אי-

לישועתך קויתי: צו דיין הילף האב איך געהאפט.
א קאפיטל פון תהלים, א תפילה פון קריאת שמע לייענען.
וויעסנע: פּרילינג. א פאלשע וויעסנע, ווען עס ווערט מיט
אמאל ווארעם איידער דער ווינטער איז נאך אריבער.

בער'ן מייד. א פישער איז גרינג אויף דער דעה, דערזען
אן אפגערייניקט שטיקל מייד, האב איך געמאכט
„שהחיינו“ און געלאזט זיך מיט'ן מולמער-שיפל; א ברכה
אויף דיר, מיין טייכל! א ברכה אויף אייך, פישעלאך!
נאָר. . .

קריעות גנב'ענען זיך אונמער. א קריעה אויף א
קריעה. קריעות זיינען גלגולים פון פארביסענע רשעים.
קוקסט זיך ארום, ביזט ארומגערינגלט. קראק-קראק — מה
רעש? א קריעה צו קריעה, א קריעה אויף א קריעה, א
פישער איז גרינג אויף דער דעה. טרעט איך ארויף אויף
א קריעה, און גלויב, אז — נישט נאָך קיין פרייער וועג
מיט וואסער, וועל איך זיך ארויסשלעפן איבער'ן אײן.
בויגט זיך די קריעה, „מודים“ — פאל איך אויף א צוויי-
טער. ווארפט זי מיך אראפ צווישן צוויי אנדערע. כאפ
איך זיך ארויף אן אפגע'טובל'טער אויף איינער פון זיי.
מאכט זי זיך א וועג און לאזט זיך מיט מיר אין „ים הגדול“
אריין.

די ברעגן גייען ארונמער, איך גיי פאראויס. א קריעה
לויפט מיר נאָך, א קריעה גייט מיר אַקעגן. מיינע האַט
זיך צעבראָכן אויף צווייען, און צוגעשטאַנען צו א בריק,
פון אײן. איך זאָג אייך נאַכאַמאַל: קריעות זיינען גלגולים
פון שמוע רשעים. א סימן אז איך בין ארויס, האַט מיר
אויף צוויי טאַג אַפּגענומען דאָס לשון. דאָס האַט אויף מיר
שולט געווען די אײז-קליפה.

קריעות (קריעם) : שטיקער אײן.
גלגולים (גילגולים) : גייסער, נשמות פון מענטשן, וואס
גייען נאָכ'ן טויט איבער אין ניט מענטשלאכע זאכן.
מודים : א תפילה בעת וועלכער מען בוקט זיך.
שולט (שוילעט) געווען : געהאַט א מאַכט. געהערשט.

דאָס שטיבל האָט דעמאָלט שטאַרק געליטן.

אזוי האָט יאנקל צו דערציילן פון נאָך אַנדערע גע-
וויסערן, און פון יעדן געוויסר אַ באַזונדערע מעשה, וואו
השגחת הבורא שמעכט די אויגן און ווי ביי יעדן מאָל
האָט זיך סאָסיע איינגעשפּאַרט: אין שטאַט אריין! און
דער שכל האָט איר ניט געטראַגן משיג צו זיין די מעלה
פון וואסער, וואו א שטוב לעבט לאנג. כל זמן דאָס שיפל
לעבט, איז דאָס שטיבל באַוואָרנט.

פיל צייט איז שוין דורכגעגאַנגן איבער יאנקל'ס
שטיבל אָן געוויסערן. צייטן האָבן זיך געביטן. ניטאָ יענע
דונערן; ניטאָ יענע בליצן; ניטאָ שוין יענע וואַסערדיקע
בערג אויפן טייך. ניטאָ מער יענע טרעפענישן, וואָס האָבן
געשמעלט אַ סוף צום אלטן, און אָן אָנהויב צום נייעם.

דער טייך האָט זיך אָנגעהויבן פירן מיט דרך ארץ.
נאָר יאנקל'ס שטיק פּלאַץ ווערט אליץ איינגעשרומפן.
דער שטילער בעל-דרך ארץ שניידט זיך אין ברעג אריין.
פון טאָג צו טאָג ווערט סאָסיען נענטער צו טראָגן פון טייך
וואָסר. ווען שניידט ער דאָס? ביינאַכט, אַפנים.

נאַנטע שכנים זיינען זיי שוין — יאנקל מיטן טייך.
איין וואנט נעצט שוין, פון אומגליק איז ווייט: דער טייך
וועט שוין ניט אָנפאלן, נאָר דאָס שטיבל מוז מען איבער-
רוקן. יאנקל האָט אָפּגערוקט דאָס שטיבל. דעם טייך איז
אומעטיק אַליין צו בלייבן: ער גייט נאָך.

עס איז געקומען די צייט אריינצוקלייבן זיך אין ישוב.
סאָסיע האָט זיך גענומען צו שטוב-זאכן, ווי איר טבע
פון יאנקל'ס פּלאַץ איז שוין גאַרנישט געבליבן.

משיג (מאסיג) זיין: באַנעמען, פארשטיין.
ישוב: אַ באַזעצט אַרט, אַ קאַלאָניע, א שטאַט.

איז פון תמיד. דאָס ערשטע האָט זי זיך גענומען צום קויש
ברויט. דערנאָך האָט זי געמאַכט קליינע בינמעלאַך, עס
זאָל זיין לייכט צום איבערטראַגן. יאַנקל איז געשמאַנען
מיט דער פלייצע צום טייך, און האָט איר געהאַלפן.

סייז געקומען צו די שמריק און צו אַלע וואַסער כלי-
זין. . . יאַנקל האָט זיי אַלע צונויפגעקליבן. און האָט זיך
אוועקגעזעצט צווישן זיי.

ער האָט יעדערן פון זיי באַטראַכט.

די שמריק האָבן אים אָפּגעראַטעוועט אַ קינד.

אַ נו, פאַר אַ כעלן — וויפיל האָבן זיי מיך געקאַסט?

ער רעכנט און ציילט אויף די פינגער.

„אין שטאַט זיינען זיי גוט אויף גרעט צו הענגען“.

אים האָט פלוצלונג אָנגענומען אַ האַרץ-ווייטיק: ווי
איז אַ מענטש מפקיר אַזאַ פאַרהאַרעוועט בעל-הבית'יש-
קייט?!

און ווידער איז אים געקומען אויפ'ן געדאַנק די אלטע
שאלה: אַ חורבן ביים וואַסער קאַן מען נאָך ראַטעוון,
אַבער אַ חורבן אין שטאַט? . . .

ער האָט געוואַרפן אַן אויג אויפ'ן איינגעשרומפּענעם
פּלאַץ ביים טייך און האָט זיך איבערגעקוקט מיט סאַסיען.
סאַסיע האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ.

מפקיר (מאַפקיר) זיין: אויפגעבן, פאַרלאָזן, אָפּזאָגן זיך
פון עפּעס.

פּראָגן.

איז חיים אַנדערש ווי אַ שטאַט מענטש? וואָס זיינען
די הויפט שמריכן וואָס אונטערשיידן אים פון שטאַט אייני-
וואוינער? וואָלט אַ שטאַטישער מענטש דערציילט אַזעלכע
מעשיות און אין אַזאַ שפּראַך? וואָס פאַר אַ געפילן טראַגט
חיים צום טייך? אין וואָס דריקן זיי זיך אויס?

אויפן גאס

עמעלאך-ווייכענקע! בייגעלאך פלעצלעך-
געלינקע, פרישינקע, ווארעמע —
קויף! ...

דאס הערט מען אלע גאנץ פרי אין

די קליינע שטעטלעך — פון בעקער אינגלאך, וואס גייען
אויף דער גאס מיט קוישלאך „אפעמיט“ פאר די אויגן און
זינגען דאס לידל מיט אלץ איין נוסח, וואס איז ניט זיס,
ניט זויער, ניט פריילעך, ניט טרויעריק. דאס לידל קאן
זיך קיינמאל ניט צונויפמישן מיט'ן רוש פון די גאסן. עס
בלאנדזשעט ארום אין דער לופט, ווי עפעס פרעמדס, ווי
א קשיא אן א תירוץ, ווי אן אויסרופסצייכן, וואס איז
אוועקגעשטעלט ניט אויפן ריכטיקן ארט. שלעפעריק
גייען בא זיי ארויס פון מויל די שבחים פון די „זעמעלאך,
פלעצעלאך, בייגעלאך“, אלע טאג אויף איין אופן. א
גרילץ טוט עס אין אן אויער דעם פארבייגייענדיקן.

דאס ליד צעגייט זיך אין דער לופט, שלאגט זיך דורך
די גרויסע און נידעריקע פענצטער און טרעפט דארט פאר
שידנע מענטשן אין פארשידענע לאגעס.
עס שלאגט זיך דורך דורך די הויכע פענצטער און עס
טרעפט דארטן „מ א ז ע ל ן“ אין די בעטן נאך א

מאזעלן — מיידלאך. א פראנצויזישער ווארט, וואס
ווערט באנוצט אין א שפאטישן אופן, צו באצייכענען אזעלכע
מיידלאך וואס פירן זיך ווי אריסטאקראטקעס.

שווערן הלום". . . זאט האָבן זיי זיך געלייגט, זאט האָבן זיי זיך אויפגעכאַפּט. אומגליקלאכע נפשות; דאָס עסן פארלויפט זיי תמיד, איידער זיי ווערן הונגעריק. זאָלן שוין די זעמל מיט די בייגל צען מאָל אזוי גוט זיין, וועט עס זיי ניט נעמען. ניט זעמל און בייגל האָבן זיי אין הלום געזען.

היינט וועלן זיי קיין איבערבייסן זיך שוין ניט קאָנען צוקלייבן: וואָס מען וועט זיי געבן, וועט זיי ניט געפעלן. פארפאלן, אָן אַ טרער וועט עס היינט שוין ניט אָפגיין.

און עס כאַפט זיך דאָס ליד אריין אין די קליינע, האַלב פאַרזשאַווערטע, שייבעלאַך, און עס טרעפט דאָרט לידיקע בעטן; דער פאַטער און די מוטער זיינען שוין לאַנג ארום אין דער גאַס — שמעקן וואו ערגעץ אַ פאַרדינסטל, פון וועלכן עס קאָן ארום אַנבייסן מיט וועטשערע. די קינד-דערלאַך וואַרמן ניט אויף זעמעלאַך, פלעצעלאַך און בייגע-לאַך; אַ פּראַסט שטיקל ברויט האָט די מוטער צוגעזאָגט צו ברענגן. דערווייל לידן זיי הונגער, און וויינען ב ח ב ר ו ת א, דער טאַג גייט נאַכין פרימאַרנן: אַ גאַנצן טאַג וועלן זיי שוין וויינען.

„זעמעלאַך. . . ווייכענקע. . . בייגעלאַך, , , פרישינד-קע. . . פלעצעלאַך. . . הייסנקע!“

שלעפּעריק, אַיינעסנדיק גייען די שבחים אַרום פון מויל. עס גרילצט אין די אויערן. אזוי היינט, אזוי וועט זיך עס מאַרנן הערן. ביזו מאַכט עס דיך, ווען דו הערסט עס; און עס ווילט זיך דיר פאַרשימטן די שרייענדיקע מיי-לער מיט זאַמד; פאַרשמומט זאָל עס ווערן! ניט רייצן די

בחרותא (ככאָוורוסע): אין נעזעלשאפט, אלע צוזאַמען.

הונגעריקע, ניט עקלען די זאמע!

נאָר אַז היימ'קע דער אלמנה'ס האָט געשפּאַנט אין
דער פּרי איבער דער גאס מיט'ן קוישל אויפ'ן האַלז, מיט
י צ ר - ה ר ע פּאַר די אויגן, און האָט אַ זינג געטאָן, „זע-
מעלאַך, פּלעצלאַך, בייגעלאַך“ — איז גאָר עפּעס אנדערש
געוואָרן.

אַן אַנדער נוסח, אַן אנדער קול'כעל איז דאָס.
ניט אומזיסט האָט אים אַ גרויסער חזן געוואָלט
ארייננעמען אין זיין חברה-זינגערלאַך.
היימ'קע האָט זייער געוואָלט מיטפּאַרן; ער האָט
זייער ליב גגינת.

איז אָבער די מומער ניט באַשטאַנען: דאָס ערשמע
יאָר נאָכ'ן מאַנ'ס טויט — האָט זי איבערגעטראַכט, טאָ-
מער וועט היימ'קע אונטערוועגנס דעם קדיש ניט אָפּהיטן.
אַ שווער לעבן האָט אָפּגעלעבט איר גדליה — אַ גוטן זכות
זאָל ער טראָגן. אַרעמקייט, הונגער, קעלט, שווערע אר-
בעט — אַלץ האָט ער פּאַרזוכט. געשטאַרבן איז ער נאָך
שווערער: יאָרן האָט ער אָפּגעקרענקט — זאָל ער כאַטש
אַצינד אין גן-עדן האָבן מנוחה — זאָל אים דער קדיש אין
דער פּרי און אויף דער נאַכט ניט געשמערט ווערן.

שפּעטער, אז זי איז קראַנק געוואָרן, האָט איר באַנק
געטאָן, וואָס זי האָט אים ניט איבערגעגעבן דעם חזן: אַ
קראַנקע אלמנה, אַ צעבראַכענע, ניט קיין שכר למוד קאָן

יצר-הרע: דער שלעכטער גייסט-פּאַראַן אַ גלויבן, אז דער
מענטש האָט אין זיך צוויי גייסטער, אַ גוטן און אַ שלעכטן.
איינער רעדט אים אָן צו טאָן גוטס, דער צווייטער —
שלעכטס. דער שרייבער רופּט אָן דאָס געבעסן יצר-הרע, ווייל
עס רייצט היימ'קען צו עסן, כאַטש ס'איז ניט זיינס.

זי צאלן, ניט האדעוון קאן זי אים. זי האט זיך אליין ניט
וואהין צו פארטאן, אי, וואס? מיט'ן קדיש — דארט ?
איז זי צצינד גאר ברוגז אויף איר גדליה: אז ער מיט
זיך דארט ניט פאר איר ביים ב י ת - ד ין - ש ל - מ ע ל ה,
איז א סימן, אז ער האט דארטן צופיל מנוחה: אזא טבע
פלעגט ער אויך ביים לעבן האבן, אפגעשייט זאל ער זיין!
דאנערשטיק האט מען אים געדארפט פלעקער אויפ'ן קאפ
טעסן, ביז ער האט פארזארגט די מולמער מיט מעל אויף
שבת.

כאנק האט איר געטאן, נאר קיין חזן איז שוין מער
ניט דורכגעפארן.

איר איז איינגעפאלן צו פארדינגען חיימ'קען פאר א
בעקער-אינגל: „ביי א בעקער וועט ער אי זאט זיין און
וועט עפעס נאך פארדינגען אויך“.

שווער איז איר אָנגעקומען, איידער זי האט אים
פארטאן. בעקערס האבן מורא פאר אויסגעהונגערטע איג-
לאך, וואס האבן נאך דערצו הונגעריקע מוטערס אין דער
היים: ער קאן נאשן, בא'גנב'ענען און אהיימטראגן;
דערנאך ביי וועמען וועסטו דיינס מאַנען?

אודאי ווען ראַטשילדים קינדער זאלן וועלן טראַגן גע-
בעקס, וואַלט עס זיכערער און באַוואַרנטער געווען.

האַט זי זיך צום סוף געוואַרפן צו דניאל דעם בעקער.
דער איז א קרוב, א פשוט'ער ש נ י ב ש נ י געווען
מיט גדליה'ן, אפגעשייט זאל ער זיין.

נאָר דניאל האַט קיין חשק ניט געהאַט: „גיי הויב

בית דין של מעלה (ביים דין שעל מילע): דאס אויבערש-
שע (הימלעשע) נעריכט.
שני שבשני: א צווייטער פון א צווייטן. א ווייטער קרוב.

אן מיט אן ארעמען קרוב, וועסט זיך קיינמאל ניט קאנען
אפטשעפן פון אים!

האָט ער געגעבן דער אלמנה צו פארשטיין, אז ראשית
דארף ער גאר קיין אינגל ניט האָבן. שנית, האַלט ער אין
דינגן אַ אינגל, וואָס זשע טויג אים היים'קע? שלישית,
וועט היים'קע ניט טויגן צו זיין זאך.
האָט די אלמנה געוויינט.

גדליה האָט זיך, אפנים, פאַרט געמיט: דניאל איז
באַשטאַנען צו נעמען היים'קען אויף דער פראַכע: אַז ער
וועט דעם ערשטן טאַג אים ברענגן פּדיון, וועט ער אים
דינגען אויף ווייטער.

די אלמנה איז באַשטאַנען. מיט היים'קען איז עס נאָך
גרינגער צוגעגאַנגען. דניאל האָט מיט אים אויסגענומען
נאָר איין תנאי: קוים נאַשט ער אַ בייגל אַדער עפעס פון
קוישל, איז — פעטש, קויל אַ קעס! און דערצו —
אַרויסגעטריבן פון דער בעקעריי און „שכירות“. אין שכירות
האָט היים'קע אַ קליינעם באַגריף; נאָר אַרויסגעטריבן צו
ווערן פון דער בעקעריי, וואו עס וואַלגערט זיך אזוי פיל
ברויט, און וואו ביינאכט איז אזוי ווארעם צו שלאָפן —
איז אודאי אַ גרויסע שטראַף.

ער גייט ארויס גאַנץ פרי אַ ניכטערער אויף דער גאַס,
דאָס ערשטע מאל מיטן קויש-שמריקל אויפן האַלדו און אַ
קוישל כל טוב פאַר די אויגן, דאָס שמריקל שניידט זיך
איין אין האַלז, בויגט אים אַראָפּ דעם קאַפּ אזוי, אז ער
מוז פאַר זיך זען דאָס, וואָס אין קוישל.
ניכטער גייט ער. איברינגס איז דניאל אין דעם גאַר

קולאקעס: פּוּיסטו. געבן קולאקעס — שלאָגן מיט אַ פאַר-
מאַכטער האַנט.

ניט שולדיק: ער ווייסט ניט, אויב א קינד קאן אזוי פרי
עסן, ער ווייסט, אז זיינע קינדער אפילו אין צוויי שעה
ארום, — דארף מען מיט בייזן, מיט גומן קוים איינבעטן
צום איבערבייסן!

חיימ'קע גייט איבער דער גאס און זינגט:

„פרישע... בייגעלאך... ווייכינקע זעמעלאך...
שיינעמשקע... ווארעמע!...“

א פריש, ווייך קול'כל איז דאס! א זיס טרויעריק
נגונ'דל! עס צופט ביי דער נשמה, ווי די יעלות נאך
„כל נדר“.

„בייגעלאך... שיינעמשקי... גומינקע...
צו בייגל איז גוט?”

גוט איז דאך אפילו א פראסט שטיקל ברויט נאך א
טאג הונגערן! בייגל מיט זעמל איז נאך בעסער! מעס גן-
עדן דארף עס זיין! ווארעם זיינען זיי נאך! די פארע
הויבט זיך פון זיי און גלעט איבער'ן פנים... א ריח האט
עס — א טוימן קאן עס אויך אויפרייסן!

עס ברעכט אים דער שלונג; ער ווארגט זיך מיט דער
תאוה.

אי, וואלט ער כאטש איינעם אנבייסן!

יעלות (יאלעס): א נאמען פון א תפילה, וואס ווערט גע-
זאגט ערב יום כפור ביינאכט נאך כל נדרי. יעדער זאץ פון
דער תפילה הויבט זיך אן מיטן ווארט „יעלה“, עס זאל ארויפ-
גיין — די תפילה זאל ארויפגיין אין הימל פארן כסא הכבוד.
כל נדרי (קאל נידרע): די הויפט תפילה פון ערב יום
כפור. צוליב דער תפילה רופט מען דעם אונט מיט'ן נאמען
כל נדרי.

פארע: דער רויך, וואס קומט ארויס פון א ווארעמע זאך.
תאוה (טיווע): א שטארקער באגער, גלוסטונג.

די ליפן עפענען זיך... די נאָז-לעכער צעציען זיך. . .
די שוואַרצע ציינער טוען א ציטר.

„ניין! . . . אסור חזיר!“ . . . ער האָט נאָך גאָר ניט
געלייזט! אין דער היים ביים בעקער איז פאַראַן אַ זיפ
פול מיט שטיקער ברויט. . . אז ער וועט קומען מיט
פּרֵדִיג, וועט מען אים מסתמא געבן פון דאָרט.

ער גייט און ציילט שבחים פון געבעקס! „גומינקע. . .
פרישינקע. . . וואַרעמע. . . ווייכענקע“ . . . אַנדערע בעקער-
אינגלאַך זינגען און ער זינגט, נאָר אלע זינגען שלעפּערדיק
איינעסנדיק; זיינס אַבער ציט אויערן, רייסט די נשמה;
ער זינגט — ניט איינצוריידן; ער זינגט ערנסט.
צי ווייסט דען עמעצער נאָך אזוי ווי ער די שבחים
פון געבעקס?

ערנסט זינגט ער, פון האַרץ אַרויס. עס צעגיסט זיך
אין דער לופט און צעגייט זיך אין די הערצער.

פון די געלעגערס רייסט עס אויף. אז וואויל איז דעם,
וואָס חיימ'קעס ניגון האָט אים אויפגעוועקט פון שלאָף:
אַ גאַנצן מאָג וועט עס אים שוין ציען צו זינגען.

עס מאַכט ניט אויס, וואָס ער באַזינגט גראַד „זעמל
מיט בייגל“; באַזינגט דאָס נאָך וואָס ער בענקט ערנסט;
א שטיק האַרץ זינגט ער אַרויס און עס גיסט זיך אין הער-
צער אַרײַן, און עס טרעפט דאָרט בענקענישן. . . האַפּנונג-
גען. . . חלומות. . . פון אלערליי מינים.

מענטשן לויפן דורך און הויבן אָן איינהאַלטן דעם
שפּאַן; עס לאָזט ניט אזוי גיך אוועקגיין.

פּרֵדִיג (פּרֵדִיעו): לייזונג. געלט.

געבן חיימ'קען שמיט א געזעמל. זינגען איז
א גרויסער כח.

זינגען אבער האבן ליב גאר זאמען. זאמען דארפן קיין
געבעקס ניט קויפן. דעם הונגריגן קריכט קיין געזאנג ניט
אין קאפ אריין.

„פרישע. . . ווארעמקע. . . זעמעלאך!“ . . .

גאר די זעמעלאך זייגען שוין אפגעקילט, חיימ'קע האט
ארום זיך א היכשן עולם, אבער קיין פדיון גאר ניט.

וועט דניאל דער בעקער צופרידן זיין?

א געזעמל: א גרופע, א פארוואלונג פון מענטשן.

פראגן

וועמען האבן די בעקער אינגלאך אויפגעוועקט פון
שלאף? וואס פאר אן איינדרוק האט דאס געזאנג פון
די בעקער אינגלאך געמאכט אויף די מענטשן? וואס פאר
אן איינדרוק האט חיימ'קעס געזאנג געמאכט? פארוואס?
וואס איז חיימ'קעס זינגען געווען אזוי עכט? וואס טוען די
מענטשן, וואס גייען אים פארביי ווען ער זינגט? פארוואס
העלפט אים זיין געזאנג ניט צו פארקויפן די זעמעל?

צוויי חברים

אסקע און יאסעלע זיינען געווען צוויי שכנים און תלמידים אין איין שול. יאסעלע איז געווען געקליידט שענער פון אלע קינדער אין שטאָט, ווייל זיי-נע עלטערן זיינען געווען די רייכסטע אין שטאָט, און יאסעק איז געווען דער בעסטער תלמיד אין שול.

אז יאסעלע פלעגט גאנץ פרי ארויסגיין אָנגעמאָן אינם נייעם מולופל, שטיוועלאַך—אויף צו שפיגלען זיך אין זיי, א גוטן לעדערנעם ראַנצן-מאַש, מיט אַ פריילאָך האַרץ און מונטר געזיכט, פלעגט אים יאסעק נאָכקוקן דורכן פענצטערל, פלעגט וואַרפן אַן אויג אויף זיינע אַלמע, צע-ריסענע קליידער, אויסגעדריימע שטיוועלאַך, אומעטיקע פאַמער און מומער און פלעגט זייער מקנא זיין דעם אויס-געפוצטן חבר.

אזוי איז געווען אויף דער גאַס, ביז צום חדר. אין חדר אָבער איז שוין יאסעק געווען דער מיוחס. און יאסעלע פלעגט זען, ווי דער לערער האָט אַזוי ליב יאסעקן. די בעסטע באַלן כאַפט ער אויס; אויף וואָס מען פרעגט אים, האָט ער גרייט אַ תשובה אויף דער צונג. און עס פלעגט אים אָנגעמען אַ פאַרדרום : פאַרוואָס ? אַזאַ

טולופל : פוטערנער אויבעראק.

(* די איינציקע קינדער דערצוילונג וואָס שטיוונבערג האָט געשריבן אין אידיש.

קבצן? ! אזא אפגעריסענער? ! שענער וואלט דאך
פאסטן, איך זאל האבן די גוטע באלן! מיד זאל דער
לערער גלעטן איבערן בעקל!

די קינדער פלעגן זיך איינס-אנדערע מקנא זיין. פון
דער קנאה איז געווארן א שנאה. אפטמאל פלעגן זיי
זיך אפשטעלן אויף דער גאס און זוכן א צופאל, דורכצו-
פאטישן זיך.

איינמאל איז יאסעלע ארויסגעגאנגען פארויס, און
האט זיך אוועקגעשטעלט ווארטן אויפן חבר. ווי ער האט
אים נאר דערזען פון ווייטן, האט ער אים אנגעהויבן רופן:
אפגעריסענער!

— קעבל! — האט אים יענער אפגעצאלט.

— בארוועסער!

— קעצענער מח!

א ווארט פאר א ווארט — די קינדער האבן זיך דער-
נענטערט מיט די פויסטן אין דער לופט.

— א נו, פרוב, הייב-אן!

— א נו, פרוב, ריר מיד אן!

ביי ביידע האט געברענט א פייער אין די אייגעלאך,
נאר יעדערער האט געוואלט אי שלאגן דעם חבר, אי בלייבן
א גערעכטער. דערפאר האט יעדער פון זיי געוואלט זיין
— נישט דער אנהייבער.

— נו, אט האב איך דיך אנגערירט.

— און אט האב איך דיר א ציפ געטאן.

און נישט צו וויסן, ווער ס'האט באמת אנגעהויבן —
האבן זיך ביידע חברים באלד געפונען אין מיטן געשלענג.
יאסקע האט אריינגעשטעקט די הענט אינם חבר'ס לאצן
פון טולופל. יאסעלע האט זיך געווארפן אויפן חבר'ס
העפטן מיט די גוטע באלן. פון דארט זיינען זיי זיך פאר-

קראַכן אין די פנימ'ער. ביידע האָבן זיך אַרומגעכאַפּט, ווי
אמת'ע גומע פריינט, און האָבן איינס-ס'אַנדערע געוואָרפן
פון די פיס. קייקלענדיק זיך אויף דער ערד, האָבן זיי זיך
נאָך געריסן און געביסן און האָבן נישט באַמערקט, ווי פון
זוימן לויפט אָן אַ פאַעמאַן מיט דריי פּערד. אַמאָס פאַרמ
ער אויף זיי אַרויף.

— שמי! ! אוי-אוי! — האָבן צוקוקער אין איין
קול געשריען.

נאָר די קינדער האָבן קיין געשרייען נישט געהערט,
אויסער זייערע אייגענע, און פּערד פאַרשטייען נישט קיין
אידיש.

אַז מ'האַט זיי אויפגעחויבן פון דער ערד אין הלשות,
האַט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ביי איינעם איז אַ צעבראַכענער
פּוס, ביים צווייטן אַ צעבראַכענע האַנט. מ'האַט זיי ביידן
אַוועקגעפירט אין שפיטאַל און אַוועקגעלייגט אין שכנות-
דיקע בעטלאַך — איינעם קעגן צווייטן.

אַז יאַסקע האַט זיך אויפגעכאַפּט, האַט ער זיך אַרומ-
געקוקט פאַרוואַנדערט: ווער זיינען עס די הויכע ווענט?
ווי קומען אַהער יענע גרויסע פענצטער? ווער זיינען די
מיידלאַך אין ווייסע פאַרטוכער, וואָס שוועבן אַרום פון
בעטל צו בעטל און לאַזן אומעטום אַזאַ שמייכלע!? ...
וואו איז ער? אַ חלום איז דאָס? און אפשר איז ער אויף
יענער וועלט, אין גן-עדן?

ער פּרוּוואַנט אַ ריר מאַן מיט דער האַנט, און... אוי, אַ
ווייטיק!

אויסגעדרייט דעם קאַפּ אויף אַ זייט, האַט ער דערזען

פאַעמאַן: קאַרעמע.

דעם חבר א בלייבן און האָט זיך דערמאַנט אָן אַלץ, וואָס
ס'איז פאַרגעקומען. ער האָט זיך אָנגעשמויסן, אַז דאָ איז
א שפּיטאַל.

עס האָט זיך אים פאַרוואַלט אויפהייבן א פּוינט אַקעגן
יענעם, נאָר — אוי! וואו איז די האַנט? אוי, א ברעכע-
ניש דאָס איז!

ער האָט זיך צעוויינט. ער וויל פּרעגן, וואו איז זיין
פאַטער, זיין מוטער, די שוועסטערלאַך? נאָר ער האָט זיך
דערמאַנט, אַז דאָ, אין שפּיטאַל, לאַזט מען קיינעם נישט
אַריין צו די קראַנקע. א פּרעמדער איז ער דאָ. אַלץ און
אַלע זיינען אים דאָ פּרעמד, א הויץ אַט-דעם, וואָס ליגט
אַקעגן אים.

ער האָט זיך נאָך מער צעוויינט. אויף זיין געוויין
האָט זיך געהערט אַ כליפען פון דעם צווייטן בעטל.
אַפּנים, יענער האָט זיך אויך דערפילט דאָ פּרעמד.
באַלד איז אויסגעוואַקסן נעבן זיי איינע פון די ווייסע
מיידלאַך, וואָס שוועבן דאָ אַרום, און האָט איינגעטיילט
דעם — אַ שמייכל, יענעם — אַ גלעט איבערן בעקל. —
רואיק — זאָגט זי — קינדערלאַך, ליגט רואיק! מען דאַרף
נישט וויינען, אין עטלאַכע טעג אַרום ווערט איר דאָך
געזונט!

אין אַנפאַנג פלעגט יאָסקע נישט קאַנען ליידן אויף
זיך די האַנט פון יענעם ווייסן מיידל. ער האָט געבענקט
נאָך דער מוטערס האַנט, נאָך אַ שמייכל פון זיינע שוועס-
טערלאַך. נאָר שפּעטער, אַז ס'האָט געטראָפּן דאָס ווייסע
מיידל האָט אָן אים פאַרגעסן, האָט עס אים געקרענקט,
און גליקלאַך איז ער געווען, אַז אים איז צוגעפאַלן מער
אַ שמייכל, ווי אַנדערע קראַנקע. ער האָט אָנגעהויבן
בענקען נאָך די ווייסע מיידלאַך.

— די ווייסע מיידלעך האָבן אונז ביידע גלייך ליב, —
טראַכט ער זיך — ווען זיי קומען צו מיר, פאַרגעסן זיי
אויך נישט דעם חבר.

עס איז געקומען פרייטיק. דער וועכטער איז אַרייני-
געקומען און האָט זיי ביידען אָנגעטאָן אַ נייע הלכשה,
וואָס איז באַשטאַנען פון אַ העמד — און שוין. דאָס ער-
שטע מאל האָט זיך יאָסקע דערזען אין אַ הלכשה גלייך
מיט יאָסלען.

און דאָס ווייסע מיידל קומט אָפּט צו זיי צו, און לויבט
זיי ביידן פאַרן דאַקטאָר:

— טייערע קינדערלאַך! זיי פאַלגן אזוי! און וואָס
פאַר אַ חכמים דאָס זיינען!

דאָס ערשטע מאל הערט יאָסלע, ווי מען לויבט אים
גלייך מיט יאָסלען.

אין דער זעלבער פאַלאַטע איז געלעגן אַ קראַנקער אין
גרויס היץ. ביי אים אויפן ברעטל איז געווען אָנגעשריבן:
פערציק מיט אַכט צענטל. דער קראַנקער האָט גערעדט
פון פייער, געקריגט זיך מיט דער גאַנצער וועלט. די ווער-
טער האָבן זיך נישט געפאַסט פאַראַנאָדער. דאָס ווייסע
מיידל איז געשטאַנען איבער אים אַ פאַרזאָרגטע און האָט
אים געלייגט אַ פענכער אייז צום קאָפּ.

און דער קראַנקער קריגט זיך מיט דער גאַנצער וועלט,
מיט עפעס איינעם, וואָס קיינער זעט אים נישט... פּלוצ-
לונג הייבט ער אויף די האַנט אין דער לופט... קליפה! —
שרייט ער — אַוועק פון מיר! ... עס הערט זיך אַ קנאַק
איבער דער פאַלאַטע... אַ געשריי!... דאָס ווייסע מיידל
פאַלט אויף דר'ערד באַגאַסן מיט בלוט. דער קראַנקער

פאַלאַטע : אָפּטיילונג.

האַט איר פון היץ אזא פאטש געגעבן.
דאָס ווייסע מיידל איז אַרויס פון דער פאלצמע. קראַנ-
קע האָבן זיך אויפגערעגט. יאַסקע מיט יאַסעלען קריצן
מיט די ציינער. ווען זיי זאָלן קאַנען, וואַלטן זיי דעם
קראַנקן צעביסן, צעריסן פאַר כעס.
זיי האָבן זיך ביידע אַזש צעוויינט פון צאַרן.
— אַ מכה וועט ער זי שוין זען נעבן זיך! — טרייסט
זיך יאַסעלע, און זאָגט עס צו זיך אויפן הויכן קול.
— נישט קראַנק איז ער אַליין זיך צולייגן דעם פענ-
כער! — איז זיך אויך יאַסקע נוקם.

נאָר באלד נאַכדעם האָט זיך ווידער געוויינט דאָס וויי-
סע מיידל — שוין אָפגעוואַשן פונם בלוט, מיט אַ געשוואַ-
לענער באַק. זי האָט זיך ווידער אוועקגעשטעלט ביים
קראַנקן, פאַרזיכטיק פאַריכט דעם פענכער אויפן קאַפּ, גע-
מאַסטן די היץ, און אז זי האָט אַרויסגענומען דעם טערמאַ-
מעטער, האָט זי זיך פאַרקוקט אויף אים. צוויי טרערן האָבן
זיך אַרויסגעקייקלט פון אירע אויגן.

יאַסעלע מיט יאַסקען האָבן זיך ברוגז'ערהייט איבער-
געקוקט.

— דאָס ווייסע מיידל איז אַ מלאַך — האָט זיך בא-
איינעם אַרויסגעריסן פון מויל.

— זי האָט אונז אַלע אַזוי ליב! — זאָגט דער צוויי-
טער.

אַ גאַנצע נאַכט נאַכדעם האָבן זיך יאַסעלען געהלומ'ט
ווייסע מלאכים מיט געשוואַלענע באַקן און פערל פאַלן זיי
פון די אויגן.

אין דערפרי האָט ער זיך אויפגעכאַפט, אַרומגעקוקט
און דערזען, ווי באַם חכר איז די דעק אַראַפגעפאַלן. יענער

מאמערט זיך זי אויפצוהייבן, נאָר דער פּוס איז אים אַזוי
באַנדאָזשירט, אַז ער קאַן זיך קיין ריר נישט מאַן.

יאַסעלע האָט אויסגעשמרעקט דעם פּוס און אויפגע-
הויבן מיט אים די דעק, יענער האָט מיט בליצנדיקע אייגן-
לאַך אויף אים געקוקט.

שפּעטער מיט אַ שעה האָט זיך יאַסעלען געוואַלט אַ
טרונק. נעבן אים איז געשטאַנען אַ פּלעשל קעפּיר, נאָר
ער האָט מיט דער קראַנקער האַנט נישט געקאַנט דערלאַנגן
דערצו. ער האָט נאָר געקוקט אַהין מיט דורשטיקע אויגן
און באַלעקט די פאַרטריקנטע ליפּעלאַך.

יאַסקע האָט זיך אָנגעשטויסן. ער האָט אויסגע-
שמרעקט די האַנט און דערלאַנגט דעם חבּר דאַס פּלעשל
קעפּיר.

יענער האָט אים אָפּגעצאָלט מיט אַ פּריינטלאַכן
שמייכל.

— יאַסקע! — הייבט יאַסעלע גלייך אָן — ווייסט
וואָס איך טראַכט? אַז איך וועל אויסוואַקסן, וועל איך
דאָך מסתּמא זיין אַ רייכער! נו, וועל איך אויסכויען אַזאַ
שפּיטאַל.

— און איך, יאַסעלע, ווייסט וואָס? איך וועל אויס-
וואַקסן אַ דאָקטאָר! מאַקע אין דיין שפּיטאַל!

— יא, יא! און מיינע מיט דיינע שוועסטערלאַך וועלן
מיר מאַכן פאַר ווייסע מיידלאַך. יא, יאַסקע?

— יא, יא! אַזוי ווי אַט אונזערע פּון דאַנען!
און ביידע חברים האָבן פאַרפּירט אַ שטילן ליבלאַכן
פּלוידער, ווי צוויי פּייגעלאַך אויף איין צווייגל, און האָבן
זיך גענומען וואַרטן, ביז זיי וועלן גרויס ווערן.

פראגן :

מיט וואס האט זיך יעדער פון די צוויי אינגלאך איבער־
גענומען? וואס האט זיי צעטיילט און געמאכט פאר שונאים?
וואס האט זיי די שנאה געבראכט? וואס האט זיי געמאכט
פאר גוטע פריינט? וואס האבן זיי געלערנט פון דער נורם אין
שפיטאל?

א פאר באמערקונגען וועגן דער דעדאקציע:

אין הסכם מיט'ן ציל, וואס דער שולן-קאמיטעט האט זיך געשמעלט מיט דער אויסגאבע פון דער קלאסיקער ביבליאָמעק, איז דער אויסוואל פון מאטעריאל פאר דעם ביכל באזירט אויף די פאלגענדיקע יסודות: א. די ליטעראריש קניסמלערישע קוואלי-מעט, ב. די כאראקטעריסטישקייט פון דער זאך פאר יהודה שטיינ-בערג'ס שאפן, ג. די צוגענגלאכקייט פון דעם מאטעריאל פאר קינדער פון איבער צוועלף יאר, וואס האָבן באַזוכט א אידישע שול ווייניקסטנס פון דריי ביז פיר יאר.

ביים רעדאגירן דעם מאטעריאל זיינען ענדערונגען אין שפראך און סטיל געמאכט געוואָרן נאָר דאָרט, וואו עס איז דורכאויס נויטיק געווען און מיט גרויס פאָרזיכט עס זאָל זיך נישט פאר-לירן אפילו אַ טראָפן פון שטיינבערגן.

ביים אויסקלויבן וואָס און אויך ווי צו דערקלערן האָב איך זיך אין גאנצן געשטיצט אויף מיינ דערפארונג אלס לערער מיט אמעריקאנער אידישע קינדער. אָפּטמאָל האָב איך מותר געווען אויף דער אידאמאטישקייט פון דער שפראך, כדי נישט צו דארפן מאכן א דערקלערונג אויף דער דערקלערונג און כדי עס זאָל די קינדער זיין פארשטענדלאַך. די דערקלערונגען און אָפּטייטשן זיינען הויפּטזעכלאך געצילט פארשטענדלאַך צו מאכן דעם טעקסט. דאָרט וואו עס זיינען פאראן אייניקע גיוואנסן פון א וואָרט אָדער באגריף איז אונטערשטראַכן דער ניוואנס וועלכן שטיינבערג האָט אין דעם געגעבענעם פאל גענוצט.

די דערקלערונגען און אָפּטייטשן דערשיינען אויף יעדער בלאַט אָבער אַן באמערקונגען, ווי ציפערן אָדער שטערנדלאַך, אין טעקסט. די אַנווייזונגען אין טעקסט זיינען אויסגעלאָזן געוואָרן כדי די רונאה פון יענע לייענער וואָס נויטיקן זיך נישט אין די דערקלער-רונגען זאָל נישט געשמערט ווערן. די דערקלערונגען זיינען אָבער געגעבן אויפן זעלבן בלאַט און נישט צום סוף פון יעדער דערצוויי-לונג אָדער גאָר צום סוף פון בוך, כדי די, וואָס מוזן זיך באַנוצן מיט

זיי זאלן דאָס קאָנען טאָן מיט וואָס ווייניקער איבעררויס, וואָס
שטערט דעם אינטערעס און גענוס פון לייענען.

די פראגן צום סוף פון יעדער דערצוילונג באצוועקן צו דינען
אלס אנרעגונג פאר די לייענער צו פארטראכטן זיך וועגן דאָס גע-
לייענטע.

טעותן און געוויסע פעלער האָבן זיך אודאי אריינגעכאפט
אין דעם טעקסט ווי אין דער רעדאקציע־אַנעלער טייל. מיר וועלן
דאריבער מיט דאנק אויפנעמען יעדע אנווייזונג אויף אזעלכע
חסרונות מצד דער קריטיק און מצד די חברים לערער און זיי
אויסבעסערן אין דער צווייטער אויפלאגע.

ש. ש.

ביבליאָגראַפיע

פון שטיינבערג'ס אידישע כתבים איז דאָס די ערשטע זאמ-
לונג, עס זיינען אָבער דערשינען אין אידיש די פאָלגענדיקע אי-
בערזעצונגען פון העברעאיש:

1. חסידישע מעשות איבערזעצט פון ב. ק. מיט א פאָר-
רעדע פון ש. זעצער, אין שוימינס וועלט ביבליאָטעק.

2. אין יענע צייטן איבערזעצט פון ב. ק. — אין שוימינס
וועלט ביבליאָטעק.

3. אין יענע צייטן איבערזעצט און געקירצט פאר יוגנט
פון ב. עפעלבוים, פארלאג קולטור ליגע.

4. מעשחלאך, קינדער מעשיות, איבערזעצט פון ב. עפלבוים,
פארלאג בלומען 1921

5. ראָזשינקעס מיט מאנדלען, קינדער מעשיות איבערזעצט
פון ש. שאפיראָ. מייזעלס פארלאג, ניו יאָרק.

אינהאלט:

V	דערקלערונג פון שולדקאמיטעט
VII	יהודה שמיינבערג, פון ש. שאפיראָ
1	דער גאלדענער
43	נאָך דער חתונה
51	פון דאָס ניי געלעבט
61	פארשפעטיקט דעם קדיש
69	פון שבועות ביז תשעה באב
83	דער חופה ראָק
95	חיים ראָזענבערג
103	אפרים מלמד
127	ביים טייך
128	אויפן גאָס
136	צוויי חברים
144	באָמערקונגען וועגן דער רעדאַקציי
145	ביבליאָגראַפיע